

50.000

ДОБРИЙ ПАСТИР

РІК I

1931

ЧИСЛО 2

СТАНИСЛАВІВ ПЕРЕМИШЛЬ

„ДОБРИЙ ПАСТИР“

ПРИСВЯЧЕНИЙ ДУШПАСТИРСЬКИМ І ЦЕРКОВНИМ СПРАВАМ

Річна передплата . . 10.— зл.

Поодиноке число . . 2.50 зл.

|| За кордоном враз з пересилкою 2 ам. дол. на рік

АДРЕСА: Редакція і Адміністрація „Доброго Пастира“ Станиславів (Stanisławów, ul. Lipowa 11). / Тел. 5-55. / Конто П. Щ. 411.580.

З М І С Т:

	Стор.
о. Т. Галушчинський ЧСВВ. „Добрий Пастир“ (Йо. Х, 1-16) (Докінчення)	81
о. О. Орський. Суспільне апостольство душпастиря (з вступу 40-літньої появи енцикліки „ <i>Regum novarum</i> “). І. Серед яких обставин повстала енцикліка „ <i>Regum novarum</i> “ і що викликало її появу	91
о. Конон Полішко ЧСВВ. Унійні змагання й перешкоди. (Докінчення)	100
о. Др. В. Василик. Основа й істота релігії	116
Церковний огляд	122
З нашого церковного і релігійного життя	129
Вісти з католицького світу	132
На вибрані теми	138
Посмертна згадка	147
Нові книжки й видання	149
Записки Ч. св. Василя Вел. (М. К.). — Коциловський Я. ЧСВВ. Місійний катехизм. (Д. Ш.). — <i>P. Caudentius Füglein</i> . Licht vom Kreuze! (Н К.). — <i>Pohl, Dr. W.</i> Der Grundgedanke der Philosophie des hl. Augustinus. (В. К.). — <i>Achim von Arnim</i> . Christus und die Mönche. (о. Др. Баран). — <i>Georg Schächtl</i> . Die Lebensschule Mariens. (Н К.). — <i>Dr. Heinrich Kaupel</i> . Die Dämonen im Alten Testament. (о. Др. Баран). — <i>Dr. Alexius Petraní</i> . De relatione juridica inter diversos ritus in Ecclesia catholica. (о. Др. Баран). — <i>Abbé Lusseau, Abbe Coliomb</i> . Manuel D'Études Bibliques (о. Др. Василь Кушнір). — <i>Jansen Joh. Laurentis P. C. S.S. R.</i> das Bittgebet im Werke der Erlösung. (о. Д. В.). — <i>Priester und Volk</i> . (о. Др. Баран). — <i>Dr. F. E. May</i> . Die glückliche Ehe. (М. К.). — <i>Dr F. E. May</i> . Mehr Sonne. (М. К.). — Вячеславъ Заикинъ. Участіе свѣтскаго элемента въ церковномъ управленіи, выборное начало и „соборность“ въ Кіевской митрополіі въ XVI и XVII вѣкахъ. (М. К.). <i>Kodeks społeczny</i> . (О. О.). — <i>O postępowaniu w doskonałości i cnotach chrześcijańskich</i> . (о. Д-р. Василик).	
Книжки і часописи надіслані до Редакції	158

Редагують: о. др. А. Бойчук і о. Онуфрій Орський.
Виходить за відомостю і дозволом церковної Власти.

о. Т. Галущинський ЧСВВ.

„Добрий Пастир“

Йо Х. 1-16.

(Докінчення)

4. Добрий пастир — а наємник

Два є місця на землі, де віруючий чоловік відчуває особливе піднесення, де серце переповнюється ніжними почуваннями побожності. Се місце освячене земським побутом і діяльністю Спасителя; а друге се підземелля вічного міста, — римські катакомби. Ті останні се свідки геройської доби Церкви. Там на кождім кроці стрічають нас імена великих св. мучеників, викопані на їх гробах. Там мимоволі відживають в нашій уяві перші християне з їх простотою, посвятою і любовю. Оглядаючи при блідім світлі підземні хідники та каплиці, бачимо на стінах зображення і нариси, в яких перші християне полишили нам свідоцтво своєї віри, надії та любови. Між тими зображеннями знаходиться одно, котре дуже часто стрічається і котре є символом безмежної любови Спасителя та його відкуплення людського роду. Се зображення „доброго пастиря.“ На той образ гляділи вони, ним одушевлялися, в нім находили могутчу спонуку до самопосвяти й жертви.

Коли в першій часті притчі Христос назвав себе дверми, куди входять правдиві Його пастирі до Його стада, то в другій часті Христос кладе себе як первовзір та ідеал доброго пастиря в противенстві до наємника.

І тут Христос узгляднює пастирські відносини в Палестині.

Життя і заняття пастиря в Палестині не належало і нині ще не належить до вигідних та безпечних занять. Ось як оповідає патріарх Яків про свої пастирські труди: „У день палила мене спека, в ночі морозив холод і сон утікав від моїх очей (Бит. XXXI, 38-40). А про небезпеки так говорить Саулові цар-пастир Давид: „Слуга твій доглядав батьківської отари, і коли іноді прийде лев чи медвідь та вхопить овча зміж отари, то бувало біжу та бю його, покіль не вирву йому овча з пащі.“ (І. Цар XVII, 34-35). Тепер у Палестині загрожують вівцям вовки і шакалі, тут і там також медведі, головню на полонинах Ливанських гір. Під ослоною ночі виходять зі своїх леговищ, а коли голодні то і в ясний день поривають овець на очах пастирів. Буває, що й банда бедуїнів або розбишак

нападає на чужі отари. В таких випадках вивязується боротьба, в котрій нераз приходится пастиреві посвятити своє життя в обороні овець. Тимто заняття пастиря у Палестині тверде, вимагає великої посвяти, замилювання і вірності.

Не бракувало теж і наємників, котрі для зарібку або частини доходів брали на себе обов'язок пасти та доглядати чужі отари овець. Одначе наємники, котрі не мали власних овець, при наближаючійся небезпеці втікали, ховалися, або в інший спосіб ратували своє життя, полишаючи вівці їх судьбі. Се так просто, а так незрівнано гарно малює Христос у своїй притчі словами: „а наємник і хто не пастир, для котрого вівці не свої бачить, що йде вовк, покидає вівці і втікає; а вовк пориває їх та розганяє. А наємник утікає, бо він наємник“.

Христос се первовзір і ідеал доброго пастиря. Він одинокий сповнив найдокладніше і найдоскональше обов'язки пастиря зглядом своїх овець. Він одинокий оказав у своїм пастирським уряді повноту любови, вірності і посвяти. „Я добрий пастир, — добрий пастир кладе свою душу за свої вівці.“ Се не фрази, але дійсність. Вся Христова любов належить до овець. Повна пожертвування любов, цілковите віддання себе на услуги повіреного собі стада, не виключаючи віддання життя, — се найгарніші риси в пастирським уряді Спасителя, се найважливіші риси в життю та працях Христових пастирів.

І такий тип пастирів тисячами приходять в історії католицької Церкви. Ними були перші папи й єпископи-мученики геройської доби Церкви, як св. Ігнатій, св. Кипріяні, св. Кирил, св. Полікарп. За ними йдуть сотками єпископи-мученики всіх століть, всіх народностей і країв, між ними й наш св. Свщ. Йосафат, архієпископ Полоцький. Такі пастирі се мученики місіонарі в Хінах та Японії, геройські парохі Сиберії й нинішньої большевії, всі прочі гонені Христа ради й евангелія; такі пастирі се парохі на далеких периферіях великих міст, котрі серед найтяжчих умовин літами не покидають своєї пастви, найбільшого, пролетарського населення. Вони працюють без відпочинку, без щадження себе, без тревоги, — дійсно кладуть свою душу за свої вівці.

Христос так зарядив, що священники се пастирі Його стада, а не наємники. Вони не за гроші наймлені, не наємники, але власники Христового стада. Христос робить їх духовними вітцями і каже їм приводити дітей для Божого царства. В св. Тайні священства дає їм повноту природної життєвої сили так, що не лиш самі мають постійно удержувати в собі над-

природне життя ласки, але також другим життя ласки уділяти. Се довершують вони силою св. Тайн, особливо св. Тайною хрещення і покаяння. Звідси вони такі близькі своєму стадові, як батьки дітям. Надто священники-душпастирі становлять з Іс. Христом одну моральну особу. На тій отже основі мають право казати: Я тебе розгрішаю... або: Се тіло мое; Се кров моя... Все, що священник сповняє в священничім і душпастирським уряді, довершує він як заступник самого Христа, не як урядник земського царя, але як другий Христос. Тому Спаситель поручає священникам цілковито свої вівці, бо супонує у них батьківську любов до овець і батьківське серце. Ось як до Христових пастирів промовляє найвисший на землі пастир Христового стада, св. Петро: „А пресвитерів, що між вами, молю, рівнож, я, пресвитер і свідок Христових мук, як і учасник тої слави, що має явитися в будучности: Пасіть Боже стадо, що між вами, дглядаючи не по неволі, а добровільно, по Божому, ані для поганого зиску, а з доброго серця, ані як володарі над вибраними а будучи взором для стада. А як явиться начальник пастирів, приймете невянучий вінець слави“ (І. Пет. V. 1-4).

Слова св. Павла в посланню до Жидів: „Христос вчєра й сьогодні той самий і на віки“ (XIII, 8) — відносяться і до Нього як доброго пастиря. І тепер Христос се не лиш „начальник пастирів“, але й найлучший пастир наших душ. Він не лишає нас без опіки й проводу. Оден погляд на примір Його земського життя вказує нам певну дорогу. Головно в Пресвятій Евхаристії Христос се наш учитель і провідник і пастир. Треба лиш наблизитися до євхаристійного Ісуса, а найдемо не лише силу й мужність, але й примір як ходити по стежках вічного Первосвященника і Доброго Пастиря. Священник, котрий часто навідується до Евхаристійного Спасителя, набирає сили й заохоти до жертви, одержує особлиwsze світло і благословення в своїх душпастирських працях. Тоді він з більшим довірям, як псалмопівець Давид, може кликати до свого Бога й Спасителя: „Господь пастир мій — не матиму недостатку. Дав мені оселю серед зелених лугів; Він веде мене до тихих потоків. Він справляє мою душу; Він веде мене по дорозі правди задля свого імени. Хоч ходивби я по долині смерти, не боюся зла, бо Ти зі мною“ (Пс. XXII. 1-4). Тому до Христа, до „пастиря наших душ“ (І. Пет. II, 25) треба спішити кожному душпастиреві, щоб по

можности перенятися Його духом, Його любовю, самовиреченням і жертвою.

Попри ту гарну й величаву постать доброго пастиря малює Христос у своїй притчі понурий тип наємника. Коли зв'язь, що лучить доброго пастиря з його вівцями, се повна пожертвування і самовиречення любов, то у наємника се заплата й зиск. Про вівці він не дбає, чи вони гинуть, чи нездужають, чи мають пашу, чи нидіють з голоду. Те все йому байдужне, побічне. Головно розходиться йому, чи має доходи й чи може вигідно та безжурно жити.

У першій мірі Христос мав на приміті наємників між провідниками Ізраїля минулої та сучасної Йому доби. Вони не гляділи на вибраний нарід, як добрий пастир на свої вівці, лиш оглядалися на нагороду, заплату й зиск. Проте не про добро народу їм ходило, лише про власну користь. Таких наємників досадно але вірно змалював великий пророк Єзикіїл. Він каже: „І прийшло до мене Господнє слово: Сини чоловічий! Пророкуй про пастирів Ізраїлевих, віщуй і нрмов до них: Так говорить Господь Бог: Горе пастирям Ізраїлевим, що пасуть самих себе! Чи не вівці пасти пастирям? Ви їли молоко й зодягалися у вовну та заколювали годовані вівці, стадаж не пасли. Слабих у стаді ви не покріпляли й недужих не лічили; поранених не перев'язували й розпуджених не привертали та загублених не шукали, а правили ними жорстоко й насильно. І розсипалися мої вівці без пастиря і стали жиром всякому хижому звіреві тай розбіглися по всіх горах і по всіх високих узгір'ях блукають мої вівці; розсипалася моя отара по всіх країнах, а ніхто не розвідується про них, ніхто не шукає їх“ (XXXIV, 1-6). Досадніший образ тяжко найти. А прецінь який се вірний образ! Так говорить пророк Єзикіїл про старозавітних наємників. На новозавітних наємників вказує св. Павло: „Се ложні апостоли, підступні робітники, що прикидаються Христовими апостолами“... Про них то говорить, коли пише до Коринтян: „Ви терпите, коли вас хто поневолює, коли хто обідає, коли хто обдирає, коли хто величається, коли хто бе вас по лиці“... (II. Кор. XI, 13. 20). Се ті, „що шукають свого, а не того, що Ісус-Христового“ (Филип. II. 21). Гордий і на гріш захланний священик ніколи не буде добрим пастирем. Він лиш тягнути буде зі своїх овець

останній гріш, вихіснювати їх буде, а як побачить, що вже нема що брати, оставить їх без жалю за ними, без опіки. Так розположений священник немає розуміння для чужої неволі; він не знає навіть, що значить вести у своїй парохії добродійну акцію; він загалом нічого не робить, за що не має заплати. Він не служить своєму стадові, стадо для нього се виключно жерело доходу. Проповідь і катехитичні науки се для нього лиш тягар, котрого старається збути, де лиш трафиться нагода; відвідує хорого лиш тоді, коли мусить. В обходженню він твердий і жорстокий, злоститься, коли треба йти або коли взивають до сповідальниці. Його ум і серце заняті лише світовими справами. Се пізнати з його бесіди. Священічі обовязки ведення душ, його не лиш не займають, навпаки, часом навіть почується від нього глумливі слова. Йому бракує серця, любови, ревности і пожертвування для вірних. Нічого дивного, що як прийде небезпека, пошесть, гонення, недостаток, — тоді він з легким серцем кидає своє стадо. Бо він не пастир, а наємник. „Гляди, чому кажеться про наємника, що він побачивши вовка, втікає. Чому? Бо не про вівці він журиться. А чому не журиться про вівці? Бо він наємник! А що се значить, бути наємником? Се той, що шукає дочасного зарібку, а в домі Бога не буде мешкати на віки“ (Св. Августин XLVI, 8).

5. Жура доброго пастиря.

„Я добрий пастир.. і свою душу кладу за вівці. І інші вівці маю, що не з сеї отари, і ті маю привести і послухають мого голосу і буде одно стадо й оден пастир.“ — Було передсказане пророками, що до месіянського царства покликані не лише жиди, Божий вибраний нарід, але також погане. „Станеться в останні часи, що над усі гори Господня гора вознесеться... й поспішать до неї всі народи. Підуть многі народи і скажуть: Ходіть, вийдемо на Господню гору, в дім Бога Якового, а він покаже нам свої дороги й будемо ходити Його стежками (Іс. II, 2-3). — Христос кладе свою душу не лиш за вівці вибраного народу, котрому виключно жертвував свої апостольські праці й труди в часі земського життя, але Його думки й серце йшли ген далеко поза границі вибраного народу до всіх народів і всіх часів. Вправді в добі земського життя жура Спасителя і Його труди обмежувалися на Ізраїля, та не обмежувалося на тім Його бажання і Його любов. Тому й каже: „Інші вівці

маю, що не з сеї отари і ті маю привести.“ — Прийде отже час, коли Христос має стати пастирем другої великої отари — поганських народів. І ті другі вівці по Божій волі та покликанню належать до Нього. Вони почують також Його голос і тоді розірветься перегорода, котра до того часу ділила обі отари. „А тепер в Христі Ісусі ви, котрі були колись далеко, стали близькі кровю Христа. Бо Він наш мир, котрий зробив з обох одно і середушу перегородну стіну, вражду, розвалив своїм тілом...“ (Єф. II. 12-14). Так то з двох став оден Божий нарід, в одній вірі і в однім крещенню: „Де нема поганина і жида, обрізання й необрізання, варвара і скита, невільника й вільного, але все й у всім Христос“ (Кол. III, 11). А сей заповіт і бажання Христа сповнилися тоді, коли дав апостолам післанництво йти у весь світ і проповідати всім народам (Мт. XXVIII, 18-20). Тому Його Церква лиш одна Церква, де всі вівці творять одно стадо, віддане під провід Його заступника, начального пастиря Папи Римського.¹⁾

Звідси то жура добрих Христових пастирів, проповідю Євангелія приводити невірних та іновірців до Христового стада. Місійне діло все було й нині є великим та головним завданням св. Церкви. Особливо св. Отець Пій XI. від першої днини свого понтифікату незвичайно ревною опікою огортає святе місійне діло.²⁾ Поодинокі католицькі Чини в святім суперництві обнимають щораз нові місійні області й засилують давні, стараючись о се, щоб по можности давати місійним краям їх автохтонне духовенство не лиш нисше але й висше. А які великі зусилля по всесвітній війні робить Апостольська Столиця, щоб незєдинених східного обряду привести до св. Єдності!

Місійна акція се жура кожного доброго душпастиря. Таж і ми нащадки колись навернених поган! До них то висилав Христос своїх апостолів, до тих нещасних висилає й нині Христовий намісник тисячі священиків-місіонарів. Їх то завдання, кликати всі народи зі сходу й заходу та запровадити на місце, котре призначене їм у Божому царстві. Те саме, що колись ділали апостоли в стариннім римськім світі серед войовничих Германців, Бритійців, Скандинавців, серед мирних, але незгідли-

¹⁾ Велика се помилка — *pessimo interprete vulgo* — каже Мальдонат — на основі висказу Іс. Хр. (Йо. X. 16) твердити, що при кінці світа всі разом, жида й погане, приймуть християнство й так буде одно стадо й оден пастир. — I. Knabenbauer, *Com in Ioan.* — стор. 345.

²⁾ Порів.: Місійна енцикліка „*Rerum Ecclesiae*“ з 28. II. 1926. — До кінця 1929 р. за св. Отця Пія XI. повстало в місійних краях: 44 Апостольських префектур, 57 Епископів і 14 Архиепископів.

вих Слов'ян; те саме, що колись діляли св. Боніфатій, Адалберт, Ансгар, св. Кирил і Методій, — те саме повторяється тепер ген далеко за океанами, на островах Полінезії, в пралісах Африки й Америки в прекрасній долині Ганга та на безмежних полосах Китаю.

Хтож має оказати більше заінтересування для того великого діла св. Церкви, хто більшу повинен мати журу про навернення тих мільонів, що живуть ще в тіні смерти, як не душпастирі-священники? Сеж власне жура „доброго пастиря.“ — Буває подекуди, що більше робить для місії проста служниця або неосвічений робітник ніж сам священник. Буває, що душпастир більше займається політичними подіями, змаганнями світового шпорту, крикливими сензаціями дня, як терпіннями, боротьбою та мучеництвом католицьких місіонарів. Чи багато в нас в році проповідей про навернення поган, про велике місійне діло, про зєдинення наших відлучених братів, що під певним оглядом становить велике завдання нашої греко-кат. Церкви? Чи бодай є в нас журба про наші „інші вівці“ в тіснішій обемі? — Се ті так часто опушці й занедбані вірні дочерних церков, віддалених присілків. Добрий пастир шукає їх, наємник полишає без опіки. Се далекі передмістя з убогим робітничим населенням, се ті покинені та всіми погорджені бездомні великоміські діти, котрі ніколи не зазнали сердечної родинної любови й теплої серця матери. Се ті вільнодумці освіченої верстви, котрі тільки тому так далеко стоять від впливу церкви, бо ніхто над ними не працює ані ними не займається. Се наші емігранти в Америці, Канаді, Бразилії, Аргентині, Франції і пр., котрі роками не видять священника, а зате часто загошують до них вовки в овечих шкірах, котрі крім характеру св. Тайни священства нічо священничого в собі не мають. А дальше се наші брати, сини тої самої батьківщини, котрі без власної вини блукають поза Христовим стадом... Ось та велика любов найвисшого пастиря наших душ, Ісуса Христа, повинна поширити серця Його пастирів та розпалити їх апостольську ревність про спасення душ. „І інші вівці маю, що не з сеї отари і ті маю привести і послухають мого голосу і буде одно стадо й оден пастир“ (Йо. X, 16).

6. Заблудша вівця (Мт. XVIII. 12-14; Лк. XV, 3-7)

Як доповнення притчи про „Доброго пастиря“, знаходиться у синоптиків друга подібна притча, а саме: притча про заблудшу

вівцю. У Матея та притча належить до поучень про покору та про велику печаливість над дітьми. Христос щойно передтим висказав страшну погрозу ізза згіршення „одного з тих малих“ і додав: „Глядіть, щоб не погордили одним з сих малих; бо кажу вам, що ангели їх на небесах безнастанно бачать лице мого Вітця. Бо Син Чоловічий прийшов шукати і спасти те, що погинуло“ (Мт. XIII. 10-11). Се шукання і ратування навіть найменших в Божім царстві унагляднює Спаситель названою притчою.

У Луки та притча перша в цілм ряді притч XV-ої глави. Євангелист впроваджує її словами: „Приближувалися до Нього всі митарі та грішники, щоб слухати. І негодували фарисеї та книжники кажучи, що він грішників приймає і з ними їсть“ (Лк. XV. 1-2).

Ось бачимо Спасителя в оточенню людей і таких, що знали й відчували розположення Його Божого Серця, але й таких, які не знали Його й не розуміли. „Митарі та грішники“ відчували любов та милосердя Спасителя. Тому й горнулися до Нього. Богато з них в дійсности були ліпші, як про них люде думали або говорили, неспокійні в совісті наближалися до Спасителя, потягнені царом Його особи й Його слова. З запертим віддихом слухали Його слів, бо се були слова Божі, слова правди й мира, що неначе благодатна роса спадали на спрагнену та зболілу їх душу. Тому в Нього шукали вони для себе ратунку і спокою і — находили.

А були й такі, що не знали Христового Серця. Се були фарисеї та книжники, люде без духа і серця. З хоробливою майже докладністю звертали вони увагу на зовнішні обряди та всякі дрібничкові приписи закону, на „передання старших“, а нехтували милосердя і любов, не звертаючи жадної уваги на поборювання похотей і лихих наклонів. Надто були се люде горді, самолюбні та у власнім переконанню праведні. Тим вони вважали себе ліпшими від інших, та з погордою гляділи на бідних грішників, оминали їх товариство; а приставання з такими людьми, як митарі, уважали за недостойне і гіршаче. Звідси те їх негодування на Спасителя: „що він грішників приймає і з ними їсть.“ На оборону своєї любови та милосердя для грішників, Христос наводить три притчі, між ними на першім місці притчу про заблудшу вівцю.

Коли пастир „в горах“ (Мт. XVIII, 12) або „в степу“ (Лк. XV, 4) водить свою отару, буває, що одна вівця загубиться, чи заблукає десь в ярі або між скалами та тернистими корчами в степу. Доперва вечером при збиранню овець запри-

мічує пастир свою страту. Тоді самотня його жур, відшукати загублену вівцю. Він не лякається жадного труду, йде в кождий яр, перешукує скалисті узгір'я, глядить по тернистих корчах, поки не знайде загублену вівцю. Вона тоді більше лежить йому на серці, як прочі, котрим на разі не грозить ніяка небезпека. Колиж по довгім шуканню вкінці знайде її, тоді його радість з тої одної відшуканої вівці більша, ніж з цілого стада. Він бере її на плечі і несе там, де проча його отара в певнім захисті, скликає других пастирів та ділиться з ними своєю радістю й оповідає їм, кільки то він нашукався та натрудився за заблудшою вівцею.

І Христос не глядів на жадні перепони, коли ходило о те, щоб ратувати грішника. Не вязався жадними людськими зглядами. А вже найменше звертав увагу на т. зв. фарисейське згіршення. Се справді прегарна риса пастирської любови Спасителя. І остання найбідніша вівця дорога Його Серцю. Він іде за нею ген далеко в пустиню і не спочиває, поки не знайде та на раменах не принесе до свого стада.

Ні одне слово, ні одна риса сего прегарного образу доброго пастиря не затрачена у Божій Церкві. Кільки то разів повторяється се в життю і працях ревних душпастирів! Той сум за загубленими овечками, за молодцем чи дівчиною, котрих так пильно приготавлялося до першого св. Причастя, котрі були такі чемні, побожні і примірні, такі многонадійні, а тепер зведені й задурені світовими оманами, пішли на небезпечні манівці! Та око доброго пастиря слідить за ними. Вони не дають йому спокою. Він іде за ними. Він молиться, благає Божого милосердя, неначе бореться з Богом за їх спасення. І щасливий день, блаженна година, коли вкінці знайде загублену вівцю при сповідальниці, або хоч на смертній постелі. Замотана в тернину ледви жиє. Тепер пізнає свій нерозум і очайдушність, сумує, лякається, майже в розпуку впадає, а притім тужить за своїм пастирем. А він схиляється до неї, ніжно відсуває колюче терня, додає відваги й надії, бере на свої руки і з радістю приносить до вівчарні. Се найгарніша й найчистіша радість душпастиря. Сповідальниця зі своїми трудами, праця над молодю зі своїми жертвами, суспільна акція з безнастанною боротьбою та злобними нападами й очерненнями, — все те зникає, коли бодай одну заблудшу вівцю приведеться до Христа.

Натиск в тім образі не полягає на ратованню душ загалом, але на тім, що пастир для одної, хоч найменшої вівці повіреного йому стада, тільки має жури, що й для всіх прочих.

А коли вона заблукає, більше про неї журиться, ніж про всіх інших, котрим на разі не загрожує небезпека. Дуже помиляється душпастир у своїм покликанню, коли вміє лише громи кидати на бідних, заблуканих. Замість шукати їх, кидає на них каменем осудження. Замість кликати їх лагідним голосом, говорить про них з погордою, поминає з легковаженням. Се не Христовий дух, а фарисейський. Гірше діється, коли душпастир поступавби в противенстві до образу представленого в притчі. Коли занедбувавби 99 овець, щоб лиш зайнятися одною, котра й не потребує особлившої опіки. Коли прим. цілковито занедбується мущин та підростаючу молодь, щоб весь час посвячувати лиш „побожним“ жінкам; занедбується робітників та бідаків, а все мається час для кількох богатших; коли катехит в школі має кількох любимців, гарно прибраних дітей, а десятки замурианих, в подертій одежині тримає далеко від себе так, що вони залякані не сміють навіть приступити до священника.

Такі пастирі нажаль не приходять, щоб „шукати й ратувати те, що погинуло“ (Мт. XVIII, 11), а щоб занепасти те, що можна було вратувати. Ратувати — значить нужно боротися з небезпекою та згіршеннями; ратувати — значить нужно ставити опір зіпсуттю й ужити всіх можливих засобів, щоб лиш повернути грішника або охоронити невинну душу від заблуждень й упадків.

Певно, й найревніший душпастир мимо всіх зусиль не раз не може нічого вдіяти і з великим жалем та болем серця глядить, як не одна душа гине і пропадає у світовім вирі зіпсуття. Одначе тоді він невинний і Бог тих душ не буде жадати від нього. Тай сам Спаситель не міг вратувати всіх. Тай Він не раз з невисказаним болем серця глядів на закаменілі душі, котрі не хотіли піти за Його голосом. І з Його уст і з Його зболілої душі поплили слова: „Єрусалиме, Єрусалиме..., скільки разів я хотів зібрати твоїх дітей..., а ви не хотіли!“ (Лк. XIII., 34).

о. О. Орський

Суспільне апостольство душпастира

(З приводу 40-літньої появи енцикліки „*Regum novarum*")

I. Серед яких обставин повстала енцикліка „*Regum novarum*" і що викликало її появу

Не може бути й найменшого сумніву, що до найважливіших та найбільше пекучих питань сьогоднішньої доби, доби потрясаючих основами людської суспільності так моральних як і матеріальних кріз, належить т. зв. суспільне питання. Без розв'язки сего питання не можлива й немислима розв'язка всіх інших питань, що сьогодні доводять суспільність до щораз більшого розстрою та розвалу. Без вмілої розв'язки тої проблеми неминуcho мусить наступити необчислима у своїх наслідках катастрофа. „Бо якраз на тлі кожної іншої проблеми, чито релігійної чи моральної, чито народної чи міжнародної, чито політичної чи культурної немов мара чигає суспільне питання. Даремна всяка боротьба з большевизмом, коли не усунеться з широких мас суспільної нужди та не запровадиться здорові суспільні відносини. Суспільна нужда і кривда до розпуки доведених мас всегда сильніше промовлятиме за большевизмом, як всякі докази проти нього.“ Так пише визначний суспільний теоретик і діяч, Епп. Кубіна в своїй не великій обемом, але зате глибокій змістом недавно виданій книжці.¹⁾ Тому й не диво, що в найновіших часах чути грімкі голоси, між ними також найвисших церковних достойників, котрі немов старозавітні пророки взивають світ до опам'ятання та розв'язки сеї так дуже пекучої справи. Вистарчить тут крім щойно наведеного голосу Епп. Кубіни згадати про спільний пастирський лист австрійського Єпископату з 1925 р. Єпископи виступили з пересторогами й упісненнями, пригадуючи світові католицьку, суспільну науку, щоб відновити сьогоднішню суспільність в душі Христа.²⁾ Сильним відгомоном по цілому світі відбився голос чеського князя церкви пражського Аеп-а др-а Кордача.³⁾ Його грізне „Memento“ зворушило уми навіть нехристиян. Поважний публіцист часопису „Prager Börsenkurier“, др. Саудек, жид, назвав Аеп-а Кордача „священиком філософом-педагогом“, ко-

¹⁾ Пор. х. Biskup Kubina: „Akcia katolicka a Akcia społeczna“, Poznań 1930. стр. 4.

²⁾ „Katolicyzm, kapitalizm, socjalizm“, Lublin 1928.

³⁾ Пор. „Добрий Пастир“ 1931. ч. 1. стр. 62; Dr. Franz Sturm: „Das Echo der sozialen Kundgebungen der Erzbischofs von Prag“, в „Schönere Zukunft“ 1931, N. 16.

трого слова, се знамениті пояснення суспільних основ виложених в славній енцикл. Льва XIII. „*Regum poenitent.*“ „Католицька Церква, мусимо се отверто признати,“ пише названий автор-жид, „в цілій повноті покликана до того, щоб серед зростаючого хаосу лунав її голос.“¹⁾ А і „Католицька Акція“, котру з такою силою переводить в життя теперішній св. Отець Пій XI, не иншу має ціль, як по засадам Христової науки змінити в основах суспільний устрій з його теперішніми кривдами й несправедливостями. Бо тільки тоді в світі настане Христове Царство, коли запанують здорові господарські і суспільні відносини. А головне завдання „К-ої А.“ якраз: „Позискання назад мас працюючого люду до релігійного життя і припровадження їх до жерел відкуплення і ласки,“ як се виразно підчеркнув бувший нунцій в Берліні, а теперішній секретар стану, кард. Пачеллі на конгресі німецьких католиків в Магдебурзі 1926 р.²⁾

Проте важкий се обов'язок душпастирів, причинятися по силам до розв'язки суспільного питання в душі Христа, св. ап. Павла та намісників Христової Церкви. Перевести клич Пія XI.: „*Instaurare omnia in Christo*,“ можна сьогодні тільки при допомозі суспільної праці душпастирів, при допомозі суспільного апостольства. Сміло можна сказати, що правдивого душпастира по взору Христа і св. ап. Павла не можна сьогодні подумати без суспільної праці. Без неї нема апостольства серед свіцьких людей, без неї нема інтензивного ширення й скріплювання віри. Ревний душпастир в сьогоднішніх часах обов'язаний поважну часть свого часу присвячувати суспільній праці в переконанню, що без неї не сповнить належно свого важкого обов'язку. До сеї суспільної праці, в тіснішому значінню слова, горячо закликає душпастирів папа, Венедикт XV. в листі до Еп. з Берґаму з 11. III. 1920 р.: „Нехай жаден священник не вмавляє в себе, що суспільна діяльність чужа священничому урядові... Хочемо, щоби священники уважали одним зі своїх обов'язків, посвятитися науці і суспільному рухові через студії, контролю або чинну участь, та співпрацювати у всякий можливий спосіб з тими, що в сій ділянці викликають спасенний вплив під оглядом добра загалу.“³⁾ А основа, на якій душпастир в своїй суспільній праці має опертися, се передовсім днесь актуальна безсмертна енцикліка Льва XIII. „*Regum poenitent*,“ з дня 15. V. 1891 р. Сего року цілий католицький світ пригтовляється до відсвяткування

¹⁾ Пор. Робітничий кат. часопис; „*Robotnik*“, 1931, N. 1.

²⁾ Пор. „*Robotnik*“, Poznań, 1931. Ч. 2.

³⁾ Цит. за: Ks. Dr. Kozłowski E.: „*W obronie chrześcijańskiego ruchu robotniczego*“ в кн. „*Przewodnik społeczny*“, Poznań, grudzień 1931. Ч. 12. стор. 467-468.

з приводу 40-ліття появи сеї геніяльної енцикліки. В цілі вшановання того правдивого скарбу католицької Церкви заповіджений в Голяндії у вересні с. р. міжнародний конгрес католицьких робітників. Крім того в маю с. р. вирушать з усіх усюдів католицького світу численні робітничі паломництва до Риму, до гробу сего „робітничого папи,“ щоби віддати честь і поклін тлінним останкам намісника Христового, котрий так сміло став нув в обороні чести й прав найнижшого, т. зв. пролетарського стану. Сей 40-літний ювілей енцикліки „*Regum novarum*“ не повинен пройти безслідно і серед нашого народу. Се наш душпастирський обовязок, ідеї виложені в цій енцикліці поширити між найширші верстви нашого народу й сі ідеї реалізувати та переводити в чин.

В статтях, які започатковуємо в нашому журналі з приводу 40-літної появи енцикл. „*Regum novarum*,“ будемо старатися докладніше запізнатися зі змістом сеї енцикліки. І так вперед коротко подамо обставини, котрі підготували сю енцикліку та прискіпили її видання; відтак присвятимо більше місця провідним ідеям самої енцикліки; вкінці подамо апостольські завдання, які на душпастирів накладає та енцикліка.

* * *

1. Економічний лібералізм¹⁾, перший головний суспільний напрям, підняв клич: свободу у всіх ділянках людського життя взагалі, а в господарстві зокрема. Якраз ізза сеї ніким й нічим неограниченої господарської свободи допровадив він до нагромадження капіталу в руки одиниць, а через се й створив т. н. четвертий, пролетарський стан. Капіталісти, не зважаючи ні на Божі ні на людські права, збільшали свої маєтки з повним визиском пролетаріату. Використовуючи зріст населення, а тим самим сильний вплив робучих сил до фабрик, давали робітникам неvistарчаючу на життя платню, надмірно побільшали число годин праці, запрягали до роботи дешевий елемент, жінки й навіть малолітні діти. Тим робом створив економ. лібералізм велику матеріальну, а ще більшу моральну нужду пролетаріату. Се головний винувник т. з. суспільного питання. Наступила реакція в формі соціалізму. Щоб усунути нужду пролетаріату та визиск праці капіталом, висунув соціалізм свої постулати й на-

¹⁾ Найголовніші представники економічного лібералізму: Adam Smith (1723-1790), у звітнім творі: „Досліди над природою і причинами народного господарства“ (1776) створив научну систему економ. лібералізму; Quesnay (1694-1774); D. Ricardo (1773-1823); H. Carey (1793-1889); J. Say (1767-1832).

черкнув плян нового суспільного устрою.¹⁾ Він проголосив нові комуністичні та революційні засади, суперечні з природними й Божими законами. Не тільки бажав зруйнувати дотеперішню структуру держав, але й намагався підважити основи цілого суспільного ладу. Однак і соціалізм, як другий по лібералізмі суспільно-економічний напрям, не розв'язав суспільного питання. Позитивного результату, себто усунення чи направи кривди працюючого люду, соціалізм не дав. А що соціалізм в своїх постулатах остро заатакував Церкву, Церква мусіла zareагувати. Тим бажала сповнити два завдання: зпараліжувати грізний й небезпечний вплив соціалізму й поставити зі своєї сторони конкретну позитивну програму суспільного устрою, відповідну до змінених капіталізмом форм економічно-суспільного життя людей. Проти економ. лібералізму та соціалізму започатковує Церква свій т. з. христ.-суспільний рух,²⁾ котрого найвисшим виразом є енцикліка: „*Regum novarum*.“ Сей христ.-суспільний рух повстав в початках XIX. ст. і то майже рівночасно у всіх європ. краях.

2. Колискою христ.-суспільного руху треба уважати Францію. Перші піоніри на сему полі: Fr. Lamennais, Lacordaire, de Soux і інші. Але тому, що ці перші піоніри взяли до праці на цілковито незнаному полі та ще й серед дуже горячих обставин (революційні часи), впровадили вони до католицького табору тільки велике замішання. Кінець сему замішанню поклав виступ папи Григорія XVI. Він буллею „*Mirari vos*“ з 1832 р. цілу справу обняв тільки негативно, подаючи засади й методи, яких Церква не може похвалити. Сей осуд папи відемно поділав на перших працівників. З їх праці лишилася тільки пересторога, що займатися суспільним питанням, се дуже небезпечна річ. Однак мимо сих непригожих обставин католицький табір не залишив думки про суспільну програму. Настав 1848 рік. В Європі почався сильний соціалістичний рух. Справа робітників ставала чимраз грізнішою. Се спонукало католиків до поновного заняття свого становища в суспільній проблемі. У Франції повстає новий напрям, який в історії христ.-суспільного руху зовесь „Школою з Angers.“ Творцем сеї школи був письменник Fr. Le Play (1806-1882). Основні засади сеї школи

¹⁾ Творці т. з. научного соціалізму: К. Маркс (1818-1883); Фр. Енгельс (1818-1895); Ф. Ляссаль (1824-1865).

²⁾ Важніша література до історії христ.-суспільного руху: P. Gratianus de Schepper: „*Conspectus generalis oeconomiae socialis*“, Romae 1927; Ks. Jan Piwowarczyk: „*Współczesne kierunki społeczne*“, Kraków 1927; Ed. Jaroszyński: „*Katolicyzm społeczny*“, Warszawa 1908; J. Puchałka: „*Idea chrześcijańsko-społeczna w jej historycznym rozwoju*“, Kraków 1922; Ks. Dr. Antoni Szymański: „*Zagadnienia społeczne*“, Lublin 1929. В тім творі подана найобширніше вся майже новіша література стор. 445-445; Др. Алет Ушенічнік: „*Основи соціології*“, Львів 1927; Й. Бідерляк: „*Суспільне питання*“, Львів 1910.

такі: 1) Господарський устрій, опертий на лібералізмі по своїй сутті добрий, проте належить його задержати; 2) Головна причина революційних потрясень, се занепад релігійного й морального життя; 3) Нужду робітничих мас належить усувати добродійною акцією. Школа та тревала до 1890 р. Она у розв'язці робітничого питання поклала великі заслуги, бо дала початок многим харитативним установам як: опікунчі заведення над дітьми, дівчатами, старцями, каліками і т. п. Але в дійсній праві недолі робітників та школа не досягнула позитивних успіхів. Она не зрозуміла істоти робітничого питання, вважаючи милосердя вистарчаючим чинником, щоб розв'язати суспільне питання. І тому серед католиків повстає новий суспільний напрям т. з. „Школа в Liege.“ Творець сеї школи гр. Albert. de Mun. Він потомок шляхотського роду і учасник французько-пруської війни. По 1871 р. знайшовся він на улицах Парижа в цілковитій нужді, де око в око стрівнувся з нуждою робітничих, революційно успособлених мас. На дусі не упав, а почав досліджувати суспільну квестію. Він зібрав коло себе гурток освічених людей, а між ними найдіяльнішим був його приятель-офіцер, відтак його найбільший співробітник гр. de la Tour de Pin. Так почали організувати робітників в товариства, котрих ціллю була спільна виміна думок та шукання способу розв'язки робітничого питання, й они то дали початок сій другій школі. Головні засади сеї школи були: 1) Сучасний господарський устрій, опертий на приватній власности, по своїй природі добрий; 2) Економічний лібералізм погубний, бо наражує робітників на визиск працедавців; 3) Робітниче питання належить вирішувати не дорогою милосердя, але справедливости, отже дорогою суспільно-державних реформ; 4) Робітники мають право до самооборони засновуванням своїх організацій. Тому, що та школа, в противенстві до Школи в Angers, істотою робітничого питання уважала не милосердя а справедливість, між католиками повстав сильний роздор. Прихильники першої школи закидували творцям другої школи прямо соціалізм, говорячи, що вони з соціалізму запозичають не тільки агітаційні методи, але й самі основи. Одначе, побачимо, що сам Лев XIII. одобрих засади сеї другої школи і сам станув на її становищі. Тим та школа віднесла побіду і вона вдержалася по нинішний день.¹⁾

3. Майже рівночасно з христ.-суспільним рухом у Франції, повстає подібний напрям в Німеччині. Творцем христ.-суспіль-

¹⁾ Найвизначніші теоретики і практики сеї школи: Епп. Victor Doutreloux (1832-1901); його помічник Anf. Potier (1849-1923); Veermeersch, тепер проф. на Gregorianum в Римі; Schryvers, тепер Протоігум. Ч. Ізб. в Галичині.

ного руху в Німеччині був Вільгельм Еман. Кеттелер. Дивними дорогами провадило Боже провидіння сего великого мужа. Уродився 1811 р. в столиці Вестфалії, в Мінстері. Укінчивши гімназію в Швайцарії, мріяв о високих світських гідностях. По скінченню правничих студій, вступив до державної служби. В 1837 р. пруський уряд увязнив Архієпископа в Кольонії за його мужнє становище в справі мішаного подружжя. Сей вчинок так потряс душею горячого молодця Кеттелера, що він без надуми покинув державну службу. Довго тревали вагання дотично вибору нового стану. Вкінці посвятився богословським студіям. В 1844 році став священником. Від перших літ священства сповняв душпастирський уряд головно між робітниками й се дало йому нагоду зблизька приглянутися їх нещасному положенню. Його ревне й горяче серце не вдоволилося ратованням одиниць. Забажав порушити цілий світ і візвати його до хрестоносного походу проти недолі робітників. Словом і пером ставав в обороні покривджених робітників. Розголос зробили йому шість проповідей, виголошених в Майнтській катедрі. Ті його проповіді потрясли совістю людей, а відгомін їх розійшовся по цілій Німеччині. В 1850 р. став єпископом у Майнцу. Від тої хвилі ще більше працював над поліпшенням долі робітників так, що заслужив собі почесну назву „Єпископа робітників.“ Умер 1877 р. Погляди на суспільне питання висказав Кеттелер в творі, котрий до нині має повну актуальність п. н. „Die Arbeiterfrage und das Christentum“ (1864 р.). А позитивну програму виловив у славній промові до робітничого паломництва 1869 р.¹⁾ По його думці, злагодження суспільного питання можуть принести робітничі організації, передовсім кооперативні, піднесення їх освітнього, релігійного й родинного життя та поміч суспільности для тих, котрі впали жертвою катастрофи. В історії христ.-суспільного руху Кеттелер мав надзвичайно велике значіння.²⁾ Кеттелер перший з єпископів „відважився“ рішучо приступити до розв'язки питання, котре до тепер трактовано з так великим страхом. Він перший вказав світові нові дороги, які моглиб робітничі маси повернути до Христової Церкви.³⁾ Він якраз був першим з тих, що натхнули енцикліку Льва XIII. „Rerum novarum.“ Хоч зі сто-

¹⁾ Пор. Jaroszyński. op. cit. стор. 19-22.

²⁾ Учениками Кеттелера були: о. Муфанг, основник великої організації „Arbeiterwohl“; о. Гітце, пропагатор інтервенції держави в ділянці праві дорогою державних законів; о. Кольпінг, знаний організатор робітничої молоді. Ділом Кеттелера належить уважати й німецьку партію „Centrum“, яка положила великі заслуги около опіки над робітниками.

³⁾ Своєю соціальною діяльністю Кеттелер започаткував також христ.-суспільний рух, в якому при кінці німецького цісарства а сьогоднішньої республіки вельми великі заслуги поклали такі політики як: Windthorst, Hertling, Brandts, Pieper, Brauns, Sonnen-

рони деяких католиків стрінувся він з неслухним закидом соціалізму, та Лев XIII. одобрив всі його суспільні погляди, взяв їх за основу своєї енцикліки та назвав його „своїм великим попередником.“

4. В Австрії промостив дорогу христ.-суспільним ідеям барон ф. Фогельзанг, Саксончик, з уродження протестант. Суспільні погляди та навернення з протестантизму на католицизм завдячував своєму приятелеві Кеттелерові. Ізза політичних поглядів прогнаний з своєї батьківщини, перенісся до Відня і тут для пропаганди суспільних ідей оснував місячник „Monatschrift für christliche Sozialreform“¹⁾. Учеником Фогельзанга був довголітний посадник Відня славний др. Люерер (1844-1910), творець христ.-суспільної партії т. зв. „Die christlichen Sozialen“²⁾.

5. Як Кеттелер натхнув енцикліку Льва XIII., так знов співпрацівником її став еп. Льозанни і Женеви, пізніше кардинал Мермію (Mermillod 1824-1892). Ізза опозиції до тодішнього радикального уряду мусів він опустити Швейцарію і удався до Риму. Папа Лев XIII. установив його предсідником комісії, яка мала на цілі студії суспільного питання.³⁾ По повороті кардинала до батьківщини поділилася комісія на чотири підкомісії з осідками в Римі, Парижі, Франкфурті і Фрибургу. Згадані підкомісії під предсідництвом кард. Мермію правильно зізджались на наради до Фрибургу й тому названо їх Фрибурська унія. (Union de Fribourg.) По думці основників, названа унія мала бути міжнароднім лучником і огнивом всіх католицьких стоваришень, що займались соціальними студіями. Предметом нарад були найтрудніші і найбільш скомпліковані проблеми як: платня, організації, кредити, інтервенція держав в підпиранню робіт, клас і т. п. Приготовавчі реферати, котрі були строго довірочні, відбувалися при замкнених дверех. Оголошувано тільки т. з. заключення⁴⁾, які друковано для членів унії. Заключення

schein. До сьогоднішних розсадників христ.-суспільного руху в душі Кеттелера належить кат. робітниче товариство: „Der katholische Volksverein“ в München Gladbach, та наукове тов. т. з. „Die GÖrresgesellschaft“, основане 1879 р.

¹⁾ Часопис перенесено опісля до Швейцарії, де працювали головню Беск і Deseurins.

²⁾ Тут належить згадати еще Кн. Ал. в. Lichtenstein-a, основника наукового тов. т. з. Leós Gesellschaft 1892 р. котре нині є розсадником хрис.-суспільних ідей. В нинішніх часах великою популярністю серед христ. суспільників тішиться Dr. Seipel, котрий положив так великі заслуги в повоєнній Австрії.

³⁾ До комісії належали передовсім Італійці і Німці, як Talamo, Semenko, Liberatore, Soderini, Kuefstein і інші. Але праці цієї Комісії (1883-1834) остали для ширшого загалу невідомі, бо поодинокі реферати з области сусп. питання по переведенню дискусії друковано в ограниченому числі примірників.

⁴⁾ Найбільше характеристичні заключення подає Jaroszyński op. cit. стор. 43. Повний зміст тих нарад оголосив Lugmayr в своїому творі: „Grundrisse zur neuen Gesellschaft“.

опиралися головню на авторитеті св. Томи з Аквіну, якого студії поручив Лев XIII буллею „Aeterni Patris“ з 1879 р. Якраз та унія мала надзвичайно велике значіння. Она своєю семилітньою діяльністю (1884-1891) дала христ.-суспільному рухові наукову основу і позитивну програму. Папа Лев XIII одобрив ту програму і взяв її в основу своєї безсмертної енцикл. „*Regum poavum*“. Так отже Кеттелер енцикліку натхнув а Мермію ви-працював.

6. Також великий вплив на появу енцикліки „*Regum poavum*“ мав визначний суспільний діяч в Англії, Менінг (Manning), котрий в історії суспільного руху заслужив собі на почесну назву: „Кардинал робітників“. Сего мужа провадило Боже про-видінне, — сміло можна сказати, — ще більше дивними до-рогами як „єпископа робітників“, — Кеттелера. Родився з про-тестантських родичів 1808 р. По укінченню правничих студій віддався державній службі. Не чуючи однак вдоволення, вернув знова на університет, але вже на протестанський богослов. факультет. По укінченню богословських студій оженився з донь-кою англіканського пастора і по тестеві обняв парохію. В ко-ротці зістав вдівцем. В 1841 р. іменовано його ізза ревної праці заступником англіканського єпископа. Бистрий його розум ско-ро пізнав слабі сторони протестантизму. Зложивши уряд англі-канського пастора, вступив до католицької церкви. В 1851 р. стає кат. священиком. І тоді кинувся з великою ревністю до апостольської праці, станувши відразу на чолі кат. духовен-ства. В 1865 р. іменував його Пій IX. архієпископом, 1873. р. кардиналом. Умер 1892 р.

В своїй програмі домагався Менінг сталої опіки держави над робітниками, поліпшення заробкової платні, осмогодинного дня праці. Особлившу увагу присвятив опіці над дітьми й дів-чатами та ревно підпирав робітничі організації. Страйк уважав за допускаємий, однак доперва по вичерпанню всіх інших за-собів. Мріяв про уділ робітників в зисках й управі фабрик, а навіть о міжнародній опіці над працею, яку зреалізовано до-перва в найновіших часах¹⁾. Почесне місце в історії христ-суспільного руху здобув Кардинал Менінг звісною рішучою інтервенцією у великому страйку робітників-портовців в Льон-доні 1890 р. Тоді покинуло працю 250.000 робітників. Цілому

¹⁾ Версайський договір в XIII. роз. арт. 387-427 начеркнув основи міжнародного робітничого законодавства. Також новітні конституції держав узнають охорону праці в господарському життю за свій головний обовязок (утворенне осібногo міністерства праці і суспільної опіки). При Союзі Народів повстає Міжнародна Організація праці. На чолі сеї установи стоїть адміністраційна рада, зложена з 12 представників урядів, 6 представн. промисловців та 6 робітників.

краєві грозив голод. Коли всі урядові чинники потратили голови, тоді Кардинал Менінг предложив комітетови страйкуючих свої умовини, які прийнято. По 36-ох днях страйку вернули робітники до праці. Капіталісти у своєму консервативному денникові „Times“ накинулись на Кардинала й оскаржували його, що сприяє соціалізму, зате робітничі маси відплатили Кардиналові щирим й горячим признанням. Папа Лев XIII. особним письмом висказав Менінгові своє узнання.

7. Сильний суспільний рух, котрий обняв Європу, не остав і без відгомону по другому боці океану. В Америці розсадниками христ.-суспільної ідеї були визначні католики, котрих імена вийшли далеко поза границі їх батьківщини і котрі рівнож причинилися до приспінення видання енцикліки „*Regum novarum*“. До таких належить зачислити Еп. Иреланда (1838-1918) і Кардинала Гіббонса (1834-1921). Вони словом, письмом і ділом в політичних, економічних й соціальних проблемах поклали не малі заслуги на христ.-суспільному полі. На увагу заслугоє інтервенція Кард. Гіббонса в користь величезної робітничої організації в Америці, що звалася Лицарі праці (the Knights of Labour). Сама організація, яка мала на меті поліпшення незavidної долі робітників, під релігійним оглядом не заявила ані за, ані проти церкви. Але вже з самого початку церковні чинники відносились до неї з великими застереженнями. Канадійські єпископи зажадали, щоби справу Лицарів праці піддати під осуд Риму. В інтервенції взяв участь Кард. Гіббонс, просячи Льва XIII. о видання прихильного осуду, бо в противному случаю робітники звернуться до тайних, церкві ворожих товариств. Лев XIII. дійсно видав прихильний осуд і дозволив на толеровання товариства. І сей епізод немало вплинув на Льва XIII. до прилюдного, авторитативного висказання погляду на суспільні квестії.

Так отже по обох боках океану кипіла серед католиків суспільна праця. Та помимо того не мали вони певности, чи їх погляди та їх праця на тому полі згідна з духом і наукою Церкви. До устійнення поглядів, а затим й до інтензивнішої праці на суспільному полі бракувало те, що найважливіше, т. є. одобрення найвисшого авторитету з Риму. Се зробив великий „папа робітників“ Лев XIII. виданням безсмертної енцикліки „*Regum novarum*“. Она стала великою картою, „*Magna charta*“, робітничих мас.

О. Конон Полішко ЧСВВ.

Унійні змагання й перешкоди

(Докінчення)

Велика се і торжественна картина глядіти, як кат. Церква прославляє Бога і служить спасенню людства — тоюсамою Жертвою, тимисамими Тайнами, але різними літургіями, відмінними богослуженнями, різноманітними обрядами, звичаями й мовами. Пречудною мініатурою сеї єдності й соборности католицтва являються Евхаристійні Конгреси, що рікрічно відбуваються в різних частях світа. Одною з найідеальніших маніфестацій церковної єдності був безперечно IV. Евх. Конгрес 1893 р. у Єрусалимі. Там у старинній базиліці Божого Гробу священники різних націй відбували богослуження у всіх обрядах: латинським, грецьким, вірменським, сирійським, халдейським, коптійським й словянським у всіх його відмінах. Сим дали вони вираз тій правді, що лучить їх одна віра, одна Жертва, тісамі Тайни, один духовний провід і одно бажання, щоби ще й прочі незєдинені братя Сходу, (а начислюється їх нині яких стокалькадесять мільонів душ) вернули до сеї церковної спільноти, що її так гарно виразив апостол народів у листі до Коринтян: „Бо ми многі оден хліб, одно тіло. Бо всі причаємося від одного хліба“ (I. 10. 16).

Та єдність християнського культу, а zarazом велика різноманітність його форм се роскішне поле для дослідників церковного життя і подивугідним явищем навіть для людини, що стоїть осторонь кат. Церкви. Знана одначе се річ в історії, що ся відмінність богослужебних форм, обрядів й звичаїв, яка є природною еволюцією живого церковного організму, була нераз, буває й сьогодні перешкодою церковного зєдинення. Як жеж се може бути? Християни різних сторін, виховані від наймолодших літ в однім обряді, призвичаюються глядіти на своє богослуження, церемонії, церковні ризи й звичаї, як на щось своєрідного дорогого, а рівночасно уважають другий обряд за щось чуже навіть вороже. На такій психіці зродився згодом один з найтяжших блудів у многих східно-западних полемістів, іменно шкідливий для унійних змагань, метод антитетичного розуміння обрядів. Вони бо задивлені в красу рідних обрядів і звичаїв, пятнували ріжніці чужих обрядів, а недоцінювали спільних гомогенічних елементів, які лежать в основах усіх обрядів. Таку поведінку можна зілюструвати дотепним спостереженням чоловіка, що налягав на ногу: зі зустрічних людей — хто був чесний, глядів йому просто у лице, а злий чо-

ловік перше спостерігав його криву ногу. Церковні полемісти прогрішаються часто в тому згляді так *per defectum* як і *per excessum*. Або уважають спільні й ідентичні моменти у різних обрядах за щось випадкового, побічного, маловажного, а обрядовим ріжницям приписують суттєве значіння або знову лиш се після них правильне й законне, що лежить в коріні й основі кожного обряду, а відкидують і усувають всякі обрядові ріжниці, які увійшли з бігом часу в богослужебний апарат.

Сего рода антитетичний підхід до латинського і грецького або й нашого греко-кат. обряду не послужить унійній справі Церков, бо не відповідає ані історії ані фактичному станову обрядів, а веде в простій лінії до нетолеранції відмінних обрядових форм.

Лиш у такому світлі дасться нпрм. пояснити абсурдне рішення собору новогрецької церкви (1756 р.), після якого хрещення Латинян неважне, бо не відбувається через потрійне погруження у воді... Знова славний з нетолеранції патріярх Кирило благословив і поручив богословську працю Грека Евстратія (1758), де ставить він як догматичну тезу твердження, що всі христіяне Западу се — нехристи.

Подібно історія рос. Церкви, її негативне відношення до латинства, розкол у нутрі православя і безчисленні секти ясно виказують, до чого може довести брак об'єктивного і річевого погляду на справу віри й обрядів та й послідовно фанатичне обставання при зовнішніх, маловажних формах культу.

Наведім один-другий примір. Року Б. 1479. при посвяченню собору у Москві, московський митрополит в обході довкруги церкви чи то случайно, чи навмисне повів хрестний хід (процесію) не, як це було тоді у звичаю на ліво „по сонцу“, але завернув в праву сторону від церковних дверей. І ся блаженка в суті річи подія так заворушила православний народ, що митрополита посуджено о латинську ересь, а собор єпископів усунув його з митрп. престола.

Цар Іван Грізний звернув 1551. р. увагу представникам Церкви, що у його народі „знаменіє хреста св. не по существу полагается“. Скликаний з цього приводу собор рішив всупереч традиції грецької і руської Церкви, що треба хреститися двома (великим і середнім) пальцями. Але сим не полагоджено справи. Се „двоперстіє“, відтак ходження „по сонцу“, квестія писання „Ісус чи Ісус“, співання подвійного чи потрійного „Аллилуя“ і подібні обрядові тонкості викликали серед темного духовенства і народу довготривалі, завзяті, навіть кроваві спори, з якими не могло впоратися кілька соборів, як також безсиль-

ною була інтервенція призиваних у тій цілі грецьких патріархів. Велика наївність ставлення на вістрію ножа таких квестій викликає у об'єктивного обсерватора поблажливу усмішку але й спочуття для сектярського закатервачення і фанатизму борців за ритуальну формалістику. Ся обрядова борня, підсичена ще змінами в богословській науці, довершеними державною Церквою в цілі якнаймаркантнішого відмеження православія від католицизму, довела згодом до великого, ще й нині триваючого розколу в нутрі рос. православія.

Треба нам звернути особлившу увагу на психіку таких подій, бо вона відіграла незвичайно важну роль у відношенню Москви до нашої історичної Унії, як се побачимо низше.

Яким чином дасться усунути сей камінь предкновення, се хибне ставлення обрядової справи, зі шляху зєдинення Церков?

Влучну відповідь на таке питання дав покійний о. др. Йосиф Боцян, пізніше єпископ, у своїм докладі на XXIII Евх. Конгресі у Відні 1912 р. Оттак він говорить: „Оба обряди (латинський і грецький) собі далеко ближші, як се й моглоб здаватися. Тільки треба до них правильно підходити і їх оцінювати не по зовнішній формі, але по внутрішній суті. Середником до цього послужить археологічно-порівнюючий дослід у дусі генетичного методу. Він бо вчить розріжнювати це, що в обряді стало й основне, отже і сутєве, а що вторичне і змінне. Есенціальні елементи поодиноких обрядів походять із спільного пня прахристиянської Церкви і йдуть прямою лінією крізь цілу історію обрядів. Послідовно мусять вони знаходитися у всіх обрядах Церкви, вониж бо разом у ній спливаються, а се сущне в кождім поодинокім обряді. Се, що з бігом часу силою еволюції прибуло ізза внутрішних або зовнішних рацій, акцідентальне, змінливе, побічне. В сталих основних елементах обрядів царює повне узгіднення і католицька єдність; у вторичних суть вправді певні різниці, але й у них дасться виказати аналогії і паралелізм. *In necessariis unitas in dubiis libertas...* Таким чином се, що здавалосяб розлучати християнські спільноти, навпаки замикає в собі многі і важні унійні моменти!

Слушність такого спостереження вповні підтверджують переходи до Унії найсвітліших одиниць з православного Сходу. От, возьмім під увагу прм. Мелетія Смотрицького одного з найбільших конвертитів не то нашої, але взагалі вселенської Церкви. Він — найбільш освічений і найплідніший письменник свого часу, духовний провідник православія і герольд ненависти проти Унії, так був цінений всіми, що православні веліли собі вкладати до гробу його протикатолицькі писання. Але став-

ся Савло Павлом. До Унії завели його глибокі студії церковної традиції, патрології, католицизму, неогелленської церкви як також лютеранізму і кальвінізму. Ще будучи православним, пише знамениту апольогію ідеї Унії руської Церкви з римською. Свою працю передає до одобрення київському Синодови на руки не дуже освіченого митрп. Йова Борецького і вибиваючогося тоді значням архимандрита Петра Могили. Ясними і ляпідарними словами виражає Смотрицький конечність зєдинення при відсутности річевих перепон. „При найпильніших дослідах — пише він — римської Церкви не могли ми знайти нічого, що нас моглоби відстрашити від зєдинення з Унією. Лучить нас з нею один Бог, одна віра, ті самі Тайни, тасама надія на вічну щасливість“... Неслушним називає він грецький закид, бутьтоби папи заводили „нову віру“, через допущення деяких змін в дисципліні і церковних обрядах, бож прецінь не пошкодили вірі і многочисленні зміни довершені в лоні грецької Церкви. Смотрицький стверджує повну гармонію в основах віри і ставить паралелізм в матерії обопільних обрядових змін.¹⁾

Не знати, чи Володимир Соловєв, духовний батько рос. католицизма, знав Апольогію Смотрицького. Як ні, то ще маємо один примір сеї життєвої правди, що великі і геніяльні уми в змаганню до одної мети все знайдуться на тім самім найпростішім шляху.

Соловєв причалив до Петрової Скали без ніяких зовнішніх впливів, не спонуканий напрямком т. зв. западництва, сего російського руху в XIX. ст., який старався втягнути Росію в сферу западної культури. Став уніятим з нутра православної свідомости і церковної традиції. Після його думки, догми східної Церкви суть православні і католицькі. „Східна Церква — пише він — ніколи не начеркнула ніякої науки незгідної з кат. Церквою і не подала своїм вірним до вірування в характері обовязуючої догми. Догматичні дефініції 7. вселенських Соборів становлять цілу суму доктринальних абсолютно певних і незмінних прав, стало узнаваних східною Церквою як цілість... Ми злучені з католицизмом сим, що самі уважаємо за абсолютну і незмінну правду, підчас коли блуди віддалюючі нас від католицької єдности, се лише довільні опінії, що не посіда-

¹⁾ Мимоходом кажучи, бо се не входить в рами нинішньої розвідки, синод осудив Апольогію Смотрицького як єретичну і виміг на нім приречення, що а) не буде виступати з пропагандою Унії; в) викляне прилюдно свою Апольогію; г) буде на все інтернований у Києві під православним доглядом. Крім сего козаки, схвилювані вісткою про колибання Смотрицького в православлю, нападвали його загрожуючи, що здавлять всякі унійні спроби оружною силою.

ють найвисшої поваги навіть в очах самих авторів і їх приклонників.“¹⁾ — „Блудження поодиноких єрархів і їх негативне відношення до Риму уважав він гріхом проти самого православ'я в його канонічних, літургічних і догматичних пам'ятниках; — „нові“ католицькі догми являються суцхим розвитком православної догми.“²⁾

Сею самою дорогою зблизилися до католицизму й інші конвертити в XIX. ст. Княгиня Волконська, якої апольоґетичні твори можна поставити на рівні з творами істориків Hefele і Hergenröther-а „дійшла до католицизму зі сторони його історичного розвитку і на тій підставі здемаскувала всю лож візантійської схизми.“³⁾ Свщ. Жеребцов і др. стали католиками через це, що без упередження студіювали все, що колись лучило Схід з кат. Церквою. Свщ. Зерцанинов, вихований в офіційальнім православі, положив собі за мету життя, борбу з єресями і розколом. В тій цілі заглибився в християнській старині і відкрив, що лиш в католицизмі ціла правда. За Унію просидів кілька літ в суздальській тюрмі.

Хіба вистарчить тих кілька прикладів на доказ цього, що для неупередженої людини, яка шукає лишень правди, а вміло розглянеться в історично-теологічних жерелах давнини, — немає ніяких поважних труднощів стати членом єдиноспасаючої Христової Церкви. Навпаки, хто займе антитетичне становище і видвигає лишень ріжниць східної і западної Церкви, сей вираджує найгіршу прислугу унійним змаганням.

Але на субективнім приготуванню серця і усталенню правильного методу студій ще не вичерпуються всі труднощі зв'язані з великою справою Унії. Самі собою накидуються питання: В котру сторону звернути унійні змагання? Чи є які вигляди на громадне приєднання до католицизму цілого Сходу? Чи є можливість зблизитися і свобідно пересправляти про Унію хотяй з одною православною, державною церквою? Чи знайдеться на Сході бодай якась група або організація віддана ідеї Унії? Чи радше в браку таких моментів вдоволитися лиш індивідуальними наверненнями?

Такі питання висувалися все на чоло унійних трудів від самого початку розділу Церков. Над цією квестією всесторонно застановлявся з початку XIX. ст. католицький філософ і публі-

¹⁾ З меморіялу Соловйова з 1886 р., призначеного для католицьких рішаючих чинників, переданого нунцієви Ванутельому, а через нього папі Льву XIII.

²⁾ Кн. П. М. Волконскій, Краткій очеркъ организации Русской Католической Церкви въ Россіи. Львовъ 1930.

³⁾ Кн. П. М. Волконскій, *op. cit.*

цист Де Местр.¹⁾ Після його узасаднення і фактичного стану релігійного життя на Сході — вирази „орієнтальна церква“ або „грецька церква“ не мають ніякого реального значіння, бо східне християнство так розбите на національні і державні устрої, що нема між ними ніякої органічної лучности в науці і дисципліні. Між православним Царгородом а Атенами, між Єрусалимом а Александрією, між Білгородом а Москвою лиш позір такої фальшивої єдності, яка лучить взаємно поборюючі себе протестантські секти в спільній ненависті до католицизму. Царська Росія намагалась якось повязати ті фрагменти грецької церкви політичними впливами і піддержкою ворожих настроїв зглядом Риму.

Коли новочасна Греція за приміром і принукою Москви зірвала (1835 р.) всякі звязки з царгородським патріархатом і творила самостійну синодальну церкву, то ся велика подія перейшла до історії без всякого потрясення і глибшого вражіння в православнім світі, подібно як сучасне нам устанавлення польським урядом автокефалії всепольського православ'я не викликало у нікого особливого здивування.

Сей розвал східного православ'я, ся клятва фотіянської схизми, повторюється і на менших поодиноких церковних спільнотах. Досадний примір такого розбиття церковного життя дають нам нинішні православні Вірмени, цей нещасний, старинний, нині винищуваний Турками народець, якому вже на досвітку християнської ери занесли світло євангельської науки римські когорти і апостольські учні. Вірмени, що своєю чисельністю дорівнюють українському населенню Галичини, мають церковний устрій розділений на п'ять від себе майже незалежних патріархатів, які стоять на чолі 28 архієпископій, 40 єпископств і 4.000 низшого духовенства...²⁾ Сю поражаючу диспропорцію між многочисленною єрархією, а невеличким числом населення можна собі пояснити невідрадним політ.-релігійними обставинами на всіх теренах Сходу; брак найвисшого церковного авторитету, занепад духовного життя, а передовсім нічим неограничена власть над церквою світських чинників — все сприяли і підтримували роздори і дільбу єрархії в лоні православ'я.

¹⁾ Йосиф де Маїстр († 1821), канцлер королівства Сардинії, а 1803 р. посол в Петербурзі, лишив крім многих публіцистичних писань кілька філософічних праць (пр. *Di rare*), в яких доказує, що причиною державних і суспільних потрясень суть погубні доктрини псевдонаукових поваг, а першою і найсильнішою основою суспільного устрою є і все буде релігія, в найдоскональшій її вираженню — католицизмі. Його світогляд мав великий вплив на унійні настрої вищих рос. кругів. Гл. Соф'я Петровна Свѣчина, *ея жизнь и переписка*. Русск. Стар. 1900.

²⁾ Після докладної статистики з 1926 р. гл. *Les Eglises Orientales et les Rites orientaux*, Paris 1926.

Знаний з нашої історії Церкви професор Острожської Академії Кирило Люкаріс, пізніший царгородський патріарх-кальвін, аж п'ятьма наворотами засідав на патріяршій престолі, усуваючи своїх суперників будьто інтригами, будь перекупством і п'ять разів уступав з сего становища під напором синоду або султана. Грецькі історики для зілюстровання великого упадку церковної дисципліни приводять між іншими факт, що Алі Паша (17 ст.), знаний з безмежної захланности грошелюб, зажадав від патріяра Тимотея 100.000 дукатів данини, мотивуючи своє домагання тим, що патріярх іменував протягом десяти літ 300(!) митрополитів, побираючи від кожного по тисяч дукачів інтронізаційного (*ἐμβολικόν*).

За життя патріярха Антима, винесеного за впливом Росії на царг. патріярхат, котрий затвердив автокефалію новогелленської церкви (1850 р.), проживало в Царгороді аж сімох експатріярхів!

Свідомі таких фактів, не здивуємось і вісткою, яку подали рос. й польські часописи, що нинішня митрополія у Варшаві запобігає в польського уряду о креування нових православних єпископів. Се бо й певного рода вимога автокефальної структури православя в Польщі, бо після синодальних установ рос. церкви має в найвисшій духовній суді (пр. для судження якогось єпископа) засідати 12 єпископів. Справа має бути прихильно полагоджена, бо ціла трудність полягає лише в будьякім матеріяльній забезпеченню нових єрархів. Таким чином православне населення в Польщі числом вдвоє менше (по відчисленню 40.000 старовірів і стількиж сектярів) від греко католиків в Галичині, буде посідати два рази більше єпископів ніж наша Церква.

Отже в праці над зєдиненням Церков треба брати під увагу факт, що не існує „орієнтальна чи грецька церква“ як цілість, з якою можнаб зачати пересправи в ділі Унії, як також треба числитися з важкими умовами місійної праці в національних і державних церквах ізза їх повної зависимости від кождочасного уряду і задля браку внутрішньої злуки в богословській науці, дисципліні й духовнім проводі.

Одначе одною з найбільших перешкод в унійній праці була все узуальна філософія державної політики, воплочена в політ.-релігійній системі візантинізму, який у добі релігійної революції XVI. ст. виражено аксіомом: „*cuius regio, eius est et religio*“.

Грецький історик Дімітракопуль¹⁾ цілу вину за схизму XI ст. складає на патріярха Керулярія, виражає однак погляд, що

¹⁾ Διμιτράκοπουλος, 'Ιστορία του σχίσματος, 1867.

треба бути вдячним Керулярієви за відірвання грецької Церкви від Риму, бо сим способом вратував він від заглади грецьку національність.

В дусі таких принципів нинішній грецький уряд у минулому році потвердив й загострив віддавна існуючий в Греції закон т. зв. прозелітизму. Той закон зборонює Грекам переходити на иншу віру й не дозволяє грецьким уніям отворити школи і відправляти в грецькім обряді Сл. Божу, також накладає діймаючі кари за ношення священничого одія грецького крою. Культурний світ здивувався, як могли зникчемнілі епігони сильного колись гелленського народу дати вираз такої нетолеранції, яку можнаби ще було зрозуміти в часах магометанського фанатизму, коли то христіянам і жидам вибивано на руках огнені п'ятки, а не в ХХ. ст. Сей факт о стільки сумніший, що декрет видано за впливом православного духовенства, котре дише давною, одідиченою ненавистю до Риму.

Також згаданий нами на початку рос. історик Суваров¹⁾, котрий рівнож приводить переконуючі докази, що у схизмі винуватий виключно гордий Керулярій; в алюзії до погляду Дімітракопуля так висказується: „Річ се дуже можлива, що з російської точки погляду знайшлибися ще важніші наслідки роздору Церков ніж збереження грецької народности“. Іншими словами сей висказ так треба розуміти: Вправді сумний є роздор Церков тай вину за нього поносить Керулярій, однак се *felix culpa*, бо показалося, що сей роздор виходить на добро грецької чи російської держави.

Очевидно треба за Соловйовом повторити, що тільки псевдопатріотизм може уформуваи такий погляд. Правда релігій не може вийти на шкоду ніякому народові. Знову принцип візантинізму, що моральний первень повинен улягати матеріальній силі, а найвисший церковний інтерес треба піддати державному, накоїв в історії багато лиха. „Маємо на думці візантинізм *par excellence* то є ту систему, яка домагається для начальника держави невідлучної відданости у духовних і світських річах; сей світогляд, після якого державний суверен се „відбитка Бога на землі“: в одній особі начальник держави і *Pontifex Maximus*. Сей державно-релігійний абсолютизм виплекала, як се вказує сама назва, Візантія. В імя тої системи засідав візантійський цісар у церковнім хорі на „Горнім сідалищи“ поруч з патріярхом. Цісаря Теодозія II. виразно титуловано „базілевсом і архієреем“... Констанцій II. говорив без обиняків: „Се чого

¹⁾ Суваров, Візантійський папа.

бажаю, церква має уважати законом". Цісар „родиться вже богословом повним Божої мудрости і благодати“...¹⁾

Наймогутнішою греблею для візантійського абсолютизму була все кат. Церква. На кожній сторінці історії маємо докази, як римські Папи зводили боротьбу зі світською владою, аби тільки зберегти релігійну свободу. Після кат. канонічного права Церква має бути цілковито незалежна від світської влади. Втім то лежить й божескість Церкви, що власною силою, силою з нутра, може зберегти своє достоїнство як незалежне духовне царство.

Після візантійського права й практики в грецькій схизмі віроісповідання тоді правильне і правоправне, коли узнаєть се світська голова Церкви. Двоє може бути відношення духовної влади до світської: висшість духовної або бодай рівноуправління обох або висшість фізичної над духовною. Деякі суспільні устрої на Сході ратувалися в тій ділянці в цей спосіб, що владу релігійну лучили з фізичною в одній особі, що в суті річі рівналось підданню духовної сили державній.

Такий прим. тиран як Іван Грозний не тільки інтересувався рел. питаннями, але скликавав Собори, засідав на них як предсідник, ба навіть сам формулував догматику. Силою висше зясованого світогляду великий реформатор Росії Петро І. за намовою свого вчителя кальвіна Лефорта касує одним почерком пера патріархат, щоби Церкву зробити послухним знярядом своєї панросійської політики. Церква одержує синодальний устрій по взірцям протестантських надконсисторій. В синодальнім статуті зв. „Регламент“²⁾ подано між причинами, які оправдують церковний перестрій і ту політичну рацію, що синодальні приписи запобігають евентуальному повстанню гордих одиниць проти держави, як се нераз лучалося за патріархів, зпоміж котрих деякі ставили себе на рівні з царем... Синодальний устрій відібрав рос. Церкві останній позір незалежності. Рос. історик Карамзін доказує, що Петро В. при установі Синоду руководився політичними мотивами. В яку велику залежність попала рос. Церква від держ. влади, наглядно свідчить формула присяги, яку складав кожний член синоду. Є там такі слова: „визнаю й присягою стверджую, що найвисшим судією управляючого Синоду є цар, наш наймилостивіший государ.“ Не диво проте, що царський візантинізм згодом вдирався і в душу віру-

¹⁾ Нова Зоря, часопис, 1930. ч. 50. Також у дальшому розвиванню теми користуюсь деякими думками вираженими подекуди в Н. З.

²⁾ Німець Піхлер, переклав „Регламент“ на латинську мову під заг.: *Statutum canonicum Petri M., Petropoli 1785.*

ючих до сеї степені, що указ з 1722 р. вкладає на духовників обов'язок ломити тайну сповіді і виявляти перед урядом каянника, котрий признався до заговору на життя царя чи його рідні, або указ з 1820 р., в яким звідомляється православних, що цар Александер І. властю йому від Бога даною, розв'язує супруже свого брата Константина з хоровитою принцесою Анною...

Такими то якими фактами зазначився політ.-релігійний візантинізм у Росії. Він то своєю узуальною філософією нівечив усі змагання Риму в напрямі зєдинення Церков. Важко було договоритися. Бо з одної сторони стояла єдина, неділима, державна організація, оперта на бюрократії, армії і державній Церкві під головством царя, а з другої сторони католицизм, котрий не тільки давав повну свободу духа, але послідовно й національне визволення. Достоевський виражував у своїх геніальних романах оттакий погляд: „У них, русских є дві страшні сили, що стоять висше всіх інших у сім світі — се всецілість і нероздільність мільонів нашого народу і найтісніше його зєдинення з монархом“¹⁾ Російський патріотизм освічених верств у всіх часах можна схарактеризувати словами рос. критика Чернишевського: „Москаль (руській), у якого здоровий ум і живе серце, до сих пор не міг і не може бути чим іншим як патріотом у змислі Петра В.“ А патріотизм в стилі геніального реформатора Росії виражає ідеологія московського державного апарату, який всіми доступними засобами намагається зєдинити й засимілювати всі слов'янські круги, ріжнородні маси в одну державну цілість, якій на імя — єдина однообразна, неділима й православна Русь.

Очевидно, що таким займанщицьким замірам Росії не могла відповідати ідея зєдинення Західної і Східної Церкви, а дуже небезпечний для общеруських концепцій був факт існування нашої історичної Унії. Звідси то сей жах рос. свідомих кругів перед можливістю здійснення того, що замикають в собі слова Папи: „*O mei Rutheni, per vos ego Orientem spero convertere tendum*“.

Відношення царату до католицизму й унії у всіх часах характеризує засадою знування, якого допустився Петро В. над кількома Василями в полоцькій церкві 1750 р. Довершивши насильства на безборонних монахах, вийшов умучений цар на цвинтар, присів на могилі, велів собі з жіночого монастиря принести пива (квасу), відтак сповідався, а на другий день пішов у гостину до єзуїтської колегії, де вихвалював Папу та зі знан-

¹⁾ Дневник писателя, 1873.

ням бувало європейця подивляв ікону св. Льойолі!.. Історики подають різні причини сеї кровавої події: цар був паний, Василіяни спровокували, бо як додає урядовий комунікат — зносилися зі Шведами... Се лиш намір виправдати царське варварство.

Одначе на властиву причину царського злочину попав рос. історик М. Коялович. „Петро — твердить він зненавидів всею душею всіх Уніятів і займаючи своїми військами многі області Польщі, дав русским приказ ловити уніятських єрархів... Без всякого сумніву бажав він мати якийсь зручний позір, щоби розправитися з тими неспокійними людьми (Василіянами). Ся притока скоро знайшлась. Одного разу Петро І. увійшов в Церкву“...¹⁾

Психіка Петра В., що так брутально виявилася зглядом Василіян і удавана прихильність, „якби нічо не сталося“ — зглядом полоцьких Єзуїтів — се неначе програма, якої придержувались всі рос. самодержці зглядом Унії і латинства. Певного рода толеранція, навіть деколи зовсім поправна, зглядом латинського католицизму, яке як чуже нічим не загрожувало рос. імперіялізмові, а з другої сторони бездонна ненависть до історичної Унії (себто католицизму в східнім обряді), яка загрожувала асиміляційним тенденціям Росії — се два ступені одної психіки, що червоною ниткою провивається крізь цілу рос. історію.

Але така психіка була з початку лиш власністю творців общеруської концепції, котра замазувала українську своєрідність, а з її історії робила лиш часть рос. історії. Треба було отже вищипити в православну душу нехіть, відразу і презирство до Унії. Доконала сего демагогічна школа письменників, котрих завданням було поширити в як найширших кругах переконання, що Унія — се діло римського махіавелізму, політичний маневр польської політики, єзуїтська інтрига, поміст до латинства і пр.

Російська унійна література богата, але виїмково тенденційна. В ній аж кипить від історичних фалшів, бо нагинає історію до рос. імперіялістичних концепцій і вимазує з минушини те, що „неблагонадійне“. Треба однак признати, що в повени тенденційних публікацій знайдуться й документи першорядної ваги, з якими треба числитись мимо їх одностороннього насвітлення.²⁾ Однак та письменна пропаганда, — „офіційна лож, якою

¹⁾ „Петр возненавидел всею душею всех Уніатов і, занимае своими войсками многія области Польщи, дал русским приказание ловить уніятських ієрархов“... Без всякого сомнѣнія Петру желательно было имѣть благовидный предлог, чтобы раздѣлаться с этими безпокойными людьми. Предлог этот скоро представился. Однажды Петр І. вошел в Церковь...

²⁾ Гл. виленьске „Słowo“ 1930, ч. 286, стаття В. Харкевича: „Alarm bez echa“

цілими поколіннями виховувалась руська душа¹⁾ — зробила своє: надала православній психіці так ворожий напрям зглядом Унії, що рос. клир, інтелігенція, півінтелігенція ба навіть ширші круги неграмотного народу видять в Унії загрозу для рос. нації.

Для православних загоріліців усе був терниною в оці передовсім Замойський Синод і його літургічні реформи. Коли бо тільки російські сфери підносили голос в унійних справах, все з найбільшою заїлістю вдаряли на Синод і тих що його реформи впроваджували в життя, а особливо на Атаназія Шептицького одного, з найбільших уніятських Владик. З цього приводу счинений Москалями галас не тільки лунав на просторах Росії, не тільки відбився сильним відгомоном серед платного галицького москвофільства і ригористичних ритуалістів, але дійшов навіть до тих кругів западної Європи, що інтересуються уійними справами, а мало визнаються в складних політ.-релігійних відносінах Сходу.

Апольогія Замойського Синоду не входить в рами сеї розвідки. Вона злишна. Бо принципи, на яких будовано Собор у Замостю були вже заздалегіть обосновані, узасаднені і оборонені Рутським, Потієм, Смотрицьким і другими подвижниками Унії в глибоко-наукових, полемічних творах і в огні лискучих диспут з православним світом. Сей світогляд боронили не Уніяти першого або другого покоління, але навернені колишні світила православя, які знали патристику, передання, звичаї й обичаї Сходу так, як ніхто з новочасних ритуалістів. Так доки православна психіка не отрясється з суггестії, що казённое православя має бути підпорою і конечною складовою частию політики імперіялістичного, безнаціонального панрусизму, доти буде вона ненавидіти велике діло З. Синоду, якого реформи для нашої Унії тим, чим були закони Сольона і Лікурґа для устрою грецького життя.

„Замойський Собор златинізував Східний обряд!“ — отсе найбільше обвинувачення Унії, яке заборчий панрусизм розтрубів по світі мегафоном своєї тенденційної преси.

Не годиться відступити від сеї теми не навівши в тім згляді одного-другого голосу людей, яким добре були відомі манівці політ.-релігійної тактики Москви.

Один з найбільше об'єктивних польських істориків — Ліковський так пише у тій квестії: „Не конечно треба бути богословом..., щоб належно оцінити їх (синодальних установ) досяглість в релігійному життю руських Уніятів. У всіх напрямах церков-

¹⁾ Кн. Волконскій, *op. cit.*

ної житні стараються вони впровадити лад і карність та намагаються через упрощення обряду в многих точках вдунути нового духа в уніятську Церкву. Хто проте руській Церкві бажає добра, сей не може відмовити узнання авторам 3. Синоду тай не може не похвалити самих установ. Коли руська Церква в XVIII ст. не під одним оглядом внутрішню двинулася, пробудилася з кільковікового одубіння, почала жити повним життям, — було се у великій мірі заслугою 3. Синоду; Замоїський Синод має ворогів не лише серед православних, але також серед самих Русинів Уніятів, очевидно таких, тотрі напів належать до дисунії, се є склонюються до православя, під плащиком руської національної окремішности... Латинникові, що одалік стоїть від руського питання і від руських спорів, може видадуться ті заміти (латинізації) роблені Синодові, який положив так великі заслуги коло нутрішнього відродження руської Церкви, надто блаґенькими аби їх серіозно брати і запускатися в їх розбірку...¹⁾

В тійже матерії так дослівно виражається Др. Юліян Пелеш: „Руські єпископи сеї доби були дуже далекі від сего, щоби латинізувати греко-руський обряд; сего рода закид можуть їм робити лиш такі люди, що ніколи не вглянули в декрети 3. Синоду і лиш з імени їх знають та не можуть прийти до переконання, що деякі обрядові приписи вже не були на часі (*zeitgemäss*) і потребували часної або й основної реформи... Тут лиш вкажемо на се, що Отцям згаданого Собору був грецький обряд святий і достойний і вони приступали до конечно намічених змін з як найбільшим береженням існуючих звичаїв і обичаїв“...

Пелеш оттакою увагою кінчить свою розправу про Синод: „Щоби аж надто ригорозні поборники первісної чистоти грецького обряду не гіршилися зробленими 3. Синодом поправками поодиноких обрядових приписів, позволю собі завважати, що навіть схизматики ріжних мов і країв, що нібито по їх думці заховують чистий і несфальшований обряд, — далеко більше його змінили ніж 3. Синод, як се наглядно доказують їх євхольогіони. Тому хайби перевірили замоїські синодальні рішення без упередження, і хайби приятелі чи вороги у них лиш сего шукали, що у них дійсно міститься, тоді всі прийдуть до переконання, що Синод се найбільше добродійсво, яке тільки могли тодішні єпископи висвідчити руській церковній провінції“.

¹⁾ Ks. Edward Likowski, *Dieje Kościoła Unickiego na Litwie i Rusi w. XVIII i XIX wieku.* Warszawa 1906.

Се дуже влучна характеристика настроїв і праць синодальних Отців в 1720 р.

Звертаємо увагу ще на оден момент, що відграє незвичайно важну роль в ідеології нашої історичної Унії, який є найголовнішим мотивом осудження Унії московськими і польськими ворогами, а се — її національний характер. Вже тоді, коли Рим у своїх буллях і декретах вмів розрізнити терміни: *ruthenus*, *russus*, *polonus*, українське духовенство дуже добре розрізняло зміст сих виразів.¹⁾ І замойські соборні отці були „рутенами“, хоч їх націоналізм не був так вибуялий, як нинішній, котрий є дитиною ХХ ст. Але московські демаґоги і вороги Унії залюбки підносять мниму „польську орієнтацію“ уніятських владик, а промовчують польський патріотизм православного духовенства. Вони крім злоби грішать ще й грубим незнанням, бо локтем нинішніх часів годі міряти минувшину. Щоби видати осуд про політичні орієнтації XVII-XVIII ст. не вистарчить вирвати з ланцюха історії один-другий факт, але треба всесторонньо обіймати всі об'яви тодішнього життя. Ті Москалі, що не приписують своїм предкам „польської орієнтації“ за се, що вони: „вже в XVII ст. в Москві послуговувалися часто — в домах богатих бояр, що світа не боялися — польською мовою і латинською; вживали її і на государевім дворі в Кремлі“²⁾, — гіршаться, що руські владики в Польщі уживали й польської мови. — Для нас не перестає бути руським патріотом кн. К. Острожський мимо того, що будучи твердим Русином, був zarazом добрим Поляком.³⁾ — Після нашої думки Богдан Хмельницький, народний герой з державницькою ідеологією Соборної України, мимо отакого погляду, який поширює А. Чайковський у своїх повістях: „Коли польські історики отрясуться з шовінізму, то будуть мусіли признати Хмельницького найкращим польським патріотом...“⁴⁾ Тойже п. Чайковський з адвокатським менторством коли іноді закидує Унії польонізаційні інтенції. — Російський фанатизм гльорифікує козацькі різні Уніятів як патріотичний чин, а примикає очі на другу сторону сего „патріотизму“, що козаки запродавшися в службу чужих держав, взаємно себе побивали, як се було

¹⁾ Уніятський митр. Гавриїл Коленда в своїй реляції до Риму 1670 уживає виразу: „*Ukrainienses Rutheni*.“

²⁾ Н. А. Смирновъ — Западное влияние на русский языкъ въ Петровскую эпоху. С-Птб. 1910.

³⁾ „*Nawet jednostki, rozporządzające olbrzymimi środkami, jak książę Ostrogski, twardy Rusin, lecz zarazem dobry Polak nie uchronił własnego syna od przyjęcia (латинського) katolicyzmu*“. A Brückner: *Dzieje Literatury Polskiej w zarysie*, Warszawa, 1907 (?)

⁴⁾ Андрій Чайковський — Олексій Корнієнко (в предмові). Коломия 1924.

в другій половині XVII в., колито рівночасно було трох гетьманів.¹⁾

В світлі таких і подібних фактів при сумлінних дослідях рішень 3. Собору неупереджена людина не відважиться сказати, що Унія в Польщі йшла „латинізаційно-асиміляційним шляхом“.²⁾

Ненависть московського православ'я звертається також на тих уніятських владик, що переводили в життя замойські синодальні рішення. По сій причині рос. полемісти не лишають сухого рубця на митр. Атаназієві Шептицькому, якого історія причисляє до найбільших митрополитів України. Се велика доза московськвго лицемірства гіршитися легальними реформами 3. Собору, а не добачувати, що рівночасно бує у Росії світський реформатор Петро I. та з корінем перевертає церковний устрій, а всяке змагання до церковної незалежності називає: „се папський дух, се бунт проти помазанника Господнього...“

Атаназієві Шептицькому припадає слава скріплення Унії впровадженням синодальних реформ у життя. Свщ. І. Рудович так освітлює труди митр. Атаназія: „По 3. Соборі почав Атаназій переводити реформи порішені отцями Собору. Праця та ведена консеквентно і з цілою свідомістю ціли, вже за життя наробила йому много ворогів, а в пізніших часах була причиною несправедливого осуду того єрарха православними істориками.“

Митрп. Атаназій Шептицький ясним зором дивився у майбутнє і предбачував неминучу катастрофу Польщі, а рівночасно й ту страшну долю, яку готовила Росія Унії і нації. „Для того старався Атаназій піднести і скріпити руську Церкву в нутрі. Передовсім зазначив він яспо становище, яке мали заняти унії зглядом православних і латинян, потягнувши точно демаркаційну границю між уніятами а між православними і між католиками обряду грецького і латинського... Атаназій був за зближенням до западу і не противився нововведенням з латинського обряду, коли видавалися йому практичні, но мимо того звертав увагу на се, щоби задержати чистоту і красу нашого обряду і се було причиною, що піднявся видавництва богослужебних книг і реформи Богослуження“.³⁾

Так бачимо, що Отці Замойського Синоду були свідомі невідрадного положення Унії мов жертвенного ягняти між

¹⁾ „Alii (козаки) Doroszenkum (з Турками), alii Hanenkum (з Поляками) alii Mnohogrisznum ducem Cosacorum per Moschum institutum sequuntur.“ — Сводная Лѣтопись, ст. 613.

²⁾ Погляд виражений у „Ниві“ 1931. Ч. I.

³⁾ Свщ. І. Рудовичъ — Епископы Шептицкій, Богословскій Вѣстникъ, Львовъ 1901.

двома великими і для неї ворожими державними організаціями. Се незавидне положення нашої церкви між польським ковалом а російським тараном витворило ідеологію берестейської Унії і вирізило нинішнє її обличчя.

Чи життя, досвід та історія виправдали протягом трох століть становище великих творців і пропагаторів Унії? — Вповні! — Унія заціпила в нашій частині народу католицизм вже зрошений кров'ю мучеників, а його інтензивність не уступає католицизмові інших провінцій кат. Церкви. Також моральної рівнини нашого народу нема що й ставити в порівняння з православ'ям. З другої сторони Унія зберегла нам нашу національну окремішність. Без застереження треба прийняти погляд, що колиб Росія не була знищила Унії, ми втішалисяб нині нашою національною державою.

Силою сего спеціального й виняткового характеру дає руська Церква національну підпору безцінної вартости. І тому кожний галицький Українець (Ruthene), в якого пробудилася національна самосвідомість, має для неї глибоке привязання. Залежить йому на сім, щоби Москва не висмоктувала руського елемента; і тут приходить в підмогу „унійний“ характер його Церкви, яка творить або має творити греблю проти „московської небезпеки“, протисхизматичської пропаганди. Ще сю обставину цінить Українець в своєрідности своєї Церкви, що вона служить йому успішно так дефензивною як заразом офензивною зброєю проти польськості.

Кількома словами, але більше досадніше, констатує псевдонім Саї. у виленськ. „Слові“ животний характер нашої Церкви: „Ми зробили раз з Унією страшний (окгорне) досвід. Унія створила народність. Унія стала приводом окремішности і виразних та трудних до асиміляційного переступлення границь української народности. В наших умовах не повстав ніякий новий націоналізм без оперття о закристію. Галицька Україна не повсталаби без Унії...“¹⁾

Наведені нами два польські голоси, се відгомін загального погляду свідомого польського громадянства про нашу історичну Унію. Хиба нема сильнішого і більш очевидного аргументу над сю польську опінію на доказ сего, що Унія, не йшла латинізаційно-польсько-асиміляційним шляхом, як се віками розголошує московський велит в цілі упозорювання власного пересердя ізза сего, що частина нашого українського народу вивалася з кліщів панрусизму й схизми.

¹⁾ Słowo, 1930, Ч. 107 „Nowy obrządek a polska racja stanu.“

Др. В. Василик

Основа й істота релігії

Порушуємо ту тему з огляду на статті, котрі появилися в наших часописах: „Діло“ з 1/ грудня 1930 р. принесло фейлетон п. з. „Релігія і наука“ подаючи зовсім моністичний погляд на початок релігії. На се зареагувала вперед „Нова Зоря“ з 25 грудня 1930 р. і відтак „Нива“ за грудень 1930 р. — Тут стараємося пояснити проблему релігії в освітленню християнської філософії. —

Є слово, котре лучить в собі всі бажання, цілу тугу людського духа й серця, котре підносить і ушляхотнює його пізнання, потішає серце, заспокоює любов; — слово велике й святе, котре висказує все, що найглибше порушує чоловіка — се релігія. З огляду на се, що нема чоловіка, котрий не інтересувавсяб релігійними проблемами, бажаємо подати основу сего поняття і його істоту.

I.

Загально під поняттям „релігія“¹⁾ розуміється комплекс правд та обов'язків, котрі упорядковують відношення чоловіка до Бога. Люде вправді помилялися у розумінню чи розумінню істоти Бога, всетаки мали всюди й завжди ідею Бога, найвищого ества. Коли розглянемо релігійні погляди старинних культурних народів як: Єгиптян, Вавилонців, Персів, Індів, Греків та Римлян, чисто т. н. первісних народів (Naturvölker), ясно виходить, що кождий з тих народів мав взгядно має якусь релігію. По своїй сутті кожда релігія замикає в собі три елементи: деякі правди (догми), моральні приписи й обряди зовнішнього культу. З між релігійних правд на перше місце вибивається віра в якесь надземське ество, вище від чоловіка, котре про нього старається, може йому шкодити або помагати не лиш в тім життю, але й у другім. Звідси й обов'язок чоловіка благодати те божество, почитати й зєднювати собі його прихильність мольбами та жертвами. Звичайно се божество почитали люди як справедливого суддю, котрий злих карає, а добрих наділює нагородою. Наслідком того спостерігаємо у всіх народів моральні приписи. Вони не однакові й досить ріжняться між собою, та в однім згідні, що забороняють безбожність і несправедливість, а наказують почитання божества, пієтизм для батьків та справедливість супроти інших людей. Надто в кожній релігії знаходяться докладно означені обряди. Ними то належить почитати божество й випрошувати ріжнородні добро-

¹⁾ Як відомо Цицеро поняття релігія виправджує з латинського слова „religare“ т. з. зібрати все, що відноситься до Божого культу; Ляктанцій від „religare“ — вязати, лучити чоловіка з Богом; а св. Августин знова від „religare“ — вибрати, відновити відношення до Бога, яке було перед упадком прародичів. —

дійства та відвернення всяких нещасть. Успішність молитов залежить не лиш від розположення тих, що благають і приносять жертви, але також від скрупулятного збереження обрядів.

Релігія з чисто природної точки погляду се повне, теоретичне і практичне признання Бога, як творця, найвисшого пана та останньої цілі чоловіка. Вона полягає у підчиненню цілої людини Богу т. зн. всіх її сил, духових і тілесних та всіх її чинностей, внутрішних і зверхних. Розум зі своїми чинностями, воля зі своїми бажаннями, серце зі своїми почуваннями повинні гармонійно співпрацювати у виконуванню релігійних практик. Тут одначе треба підчеркнути, що людина звершує ті свої чинности не з іншого мотиву, тільки з послуху та з любови до Бога, найвисшого Пана-Творця та остаточної своєї ціли.

Тому мораль сама в собі — без відношення до Бога — не має нічо спільного з релігією. Погляд стоїків про практикування чеснот задля самих чеснот, се нічо інше як пуста балаканина або філософічна спекуляція. А примінення сеї засади в практиці, се ідолопоклонство в найнижшій формі, се почитання себе самого. Воно споріднене з т. з. автономією модерної людини, що стоїть в яркім противенстві до релігії. Слушно отже говорить Цицеро „релігія се почитання богів“ (*cultus deorum*).

Також християнство за основою релігії приймає почитання Бога. Ідею християнства висказав Спаситель: „Слухай Ізраїлю, Господь Бог ваш, Господь один; і любитимеш Господа Бога твого всім серцем твоїм і всею душею твоєю і всею думкою твоєю і всею силою твоєю“ (Мк, 12, 30). А св. апостол Павло замикає те саме в короткій назві, зверненій до ученика Тимотея: „Ти чоловіче Божий“ (I Тимот. 6, 11). Чоловік отже належить до Бога. До Нього належить він зі всіми своїми силами; Йому має підчинятися у своєму думанню, бажанню та діланню. І тільки хто з власного переконання, з власного хотіння та з послуху супроти свого сумління думає, бажає і ділає так, як Бог приказує і тому, що Бог приказує, тоді се „чоловік Божий“ і тимсамим цілий, незіпсутий чоловік. Так сповняє він Божі наміри й заразом своє найвисше завдання і свою ціль. Правда, чоловік може світлом свого природного розуму на підставі видимого світа певно пізнати існування одного, правдивого Бога. Се виразно проголосив Ватиканський Собор: „Свята Мати-Церква приймає і вчить, що Бога як принцип і ціль всіх річий можна певно пізнати зі сотворених річий

природним світлом людського розуму; бо „невидиме Його зі сотворіння світа розважуванням творів стає видиме“ (Про обявлення розділ 2.). Лад, гармонія та доцільність у вселенній се велика книга природного обявлення, з якої кождий — хто тільки правильно уживає свій розум — може вчитати, що понад тим дивним розвитком світа стоїть його властива причина, духове Ёство, — Ёство необмеженої повноти сил, котре свого існування не завдячує іншому, але існує власною досконалістю.

Остаточне й повне вияснення питання істоти релігії дає надприродне обявлення. Воно подає, що Бог личним приставанням з прародичами в раю поучував їх про відношення до Себе. По упадку прародичів знова не відкинув чоловік зовсім, а рішив ратувати людський рід приготівляючи прихід Месії. Тимто зберіг правдиву віру в жидівському вибраному народі. А коли прийшла повнота віків, зіслав Єдинородного Сина, котрий став чоловіком і замешкав між людьми, щоби бути нашим відкупителем, учителем і провідником.

Се надприродне обявлення не зносить природного обявлення ані не стоїть до нього в противенстві. Подібно й сензитивне життя не зносить вегетативного, ні розумове життя не противиться сензитивному; но навпаки, доповнює його та звершує. Так і надприродне обявлення подає висші правди, які розум сам від себе не мігби пізнати. Християнське обявлення, головнo св. Письмо, той великий лист до людства, в якому Бог через натхненого священика подає ясніше й певніше не лиш многі природні правди, але й висші, надприродні таїнства, котрі обмежений людський розум, полишений сам собі, не мігби ніяк пізнати. Самозрозуміле, що так природне світло розуму як і надприродне обявлення не можуть собі противорічити, бо Бог пражерело всякої правди, так природної як і надприродної, не може сам собі противорічити.

З того заключаємо, що релігія ґрунтується на реальних, об'єктивних відношеннях чоловіка до Бога, без огляду на його суб'єктивні почування і тим самим тотожних для всіх людей. Релігія ґрунтується на сутевій залежності чоловіка від Бога; се впливає з людської природи й полишається на ціле життя від дитинства аж до смерті. Ми постійно підчинені Богові, разом з усім, що маємо. Тому бути „Божим чоловіком“, се велике життєве завдання, котрому треба підпорядкувати всі інші стремління. Від виповнення того завдання залежить туземна й вічна доля чоловіка. Тому віра в католицькому поняттю се повна й непохитна згода розуму, признати за правду задля

поваги обявляючого Бога, все те, що міститься в Божім писанім чи переданім слові. А ті правди подає до вірування Католическа Церква, вже то торжественним ореченням, вже то загальним навчанням свого вчительського уряду. (Ват. Соб. розд. 3. про віру.)

II.

Проти того загального розуміння віри й релігії виступає модерний субективізм. Він намагається пояснити релігію лиш психологічно. Віра субективістів се прийняття якоїсь правди на сліпо, без попереднього розумового пізнання, без особистого переконання. Релігія не має нічого спільного з діланням розуму, тільки родиться з внутрішніх сентиментальних переживань та почувань. Кождий чоловік свідомий своєї немочі й недостачі відчуває бажання чогось висшого, взнеслішого. Під впливом таких почувань творить в уяві зображіння, ідеї, котрі у кождого чоловіка зокрема набирають питому собі закраску й форму. Таким отже зображінням та ідеям, не мусить відповідати об'єктивна дійсність, бо вони в релігії випадкові й змінні. Істота релігії ґрунтується на чувствах; а вони витворюють ідеї віри в різнородних її формах. Таке поняття релігії подає філософська система т. зв. субективізм. Після тої системи наше пізнання се не духове відтворення об'єктивного, віддільного від нас світа та порядку річей. Навпаки, само пізнання родить пізнаваний зміст; річи про котрі думаємо, се витвір думуючого підмету. Що найвисше, наше думання се спосіб, який обявляє чоловікові укритий зверхний світ. Він одначе примінюється до успособлення і властивостей підмету. Зверхного світа, такого, яким він сам у собі, не можна ніколи пізнати. Й хочай в обемі зміслового досвіду наглядність конкретної реальности засильна, щоб її можна нехтувати або перечити, то все таки в області надзміслового світа людська душа — як вчать субективісти — тішиться привілеєм неограниченої свободи. Початок субективному поняттю про релігію дали реформатори, вже тимсамим, коли опрокинули церковний авторитет. Лютер, виступаючи проти кат. Церкви, ділання розуму у релігійних річах назвав засліпленням дурнем (*Stockblinde Närrin*). Учив також, що кождий чоловік творить свою, питому собі релігію на підставі власних, субективних переживань, настроїв та почувань.

Властиво доперва Кант надав дозріваючому субективізму наукову форму. Він також уняв субективне поняття релігії у філософську систему тим, що незнання у релігійних річах підніс до догми та старався філософсько се обоснувати. Між

доказами на існування Бога принцип — можна сказати найбільше переконуючий — се доказ опертий на причиновости. Кожда річ мусить мати свою причину. Неможливо припустити безконечний ланцух підпорядкованих собі причин. Бо й як подумати собі розвиток, котрий не має початку. Крім того досвід показує бодай правдоподібність, що розвиток світа мав початок. А перша причина повстання світа мусить знаходитись поза видимим світом, вона мусить бути найдоскональшим, розумним еством, бо ніхто не може уділити досконалости другому еству, якої сам не посідає. (*Nemo dat quod non habet*). А те найдоскональше ество, котре дало початок існуванню світа, не хто инший як Бог. Він сам в собі має повне буття. — „Я той, що Є“ — се Його ім'я, яке подав на виразний запит Мойсея. (Ісх. III, 13—15). Тимчасом Кант учить, що принцип причиновости відноситься лиш до явищ видимого світа й ґрунтується виключно на суб'єктивному підкладі. Тому не можемо нічого певного заключити про дійсну істоту річей поза нашою думкою. Після нього чоловік має три розпізнавчі сили: силу зображення досвідних явищ, підпадаючих під змисли (*vis sentiendi*); силу видавання осуду (*intellectus*); силу розумовання (*ratio*). При помочи першої сили творимо вправді зображення річей у просторі й часі; та простір і час се тільки суб'єктивні форми нашої змислової розпізнавчої сили. Річі сами в собі остають надаліше закриті. Найбільше можна припустити, що щось незнане подразнює наші змисли. Знова сила видавання осуду впорядковує змислові зображення й то після суб'єктивних форм думання (т. зв. категорій), які самочинно витворює розум-*intellectus*. На основі вже тих суб'єктивних категорій приписуємо річам реальність, причиновість ітд., хоч нічого певного про се не знаємо. Вкінці трета сила розумовання сполучує на основі суб'єктивних ідей т. зв. принципів витвір розуму (то є сили видавання осуду) у висшу єдність і так допроваджує до ідеї Бога й світа. Однак ті ідеї мають вартість лиш для нашого пізнання, а не для річей самих у собі. Тому також і принцип причиновости не дасться примінити до поширення та поглиблення нашого пізнання річей. Всі отже докази на існування Бога тратять своє значіння тому, що головню ґрунтуються на принципі причиновости. Так отже після Канта та його прихильників не дасться довести існування Бога як і загалом всі трансцендентальні поняття не доступні для людського пізнання. Поза границі досвідних, під змисли підпадаючих явищ, може піднятися тільки віра, а не наука. Однак віра ґрунтується виключно на суб'єктивних, науково не даючихся довести припущеннях,

на т. зв. постулятах практичного розуму, до яких доходить ся лиш на основі морального ладу. Таким постулятом є також існування Бога.

На тій основі працювали дальше раціоналісти й зводили релігію щораз більше до чисто суб'єктивного поняття, уважаючи її за річ чисто чутеву. Й так Шляермахер, котрого називають вітцем раціоналізму — каже, що релігія се звичайне чувство залежности, від безконечного єства, котре у нього тотожне з всесвітом. Тільки почування творять сутєвий зміст релігії й тому релігія не має нічого спільного з наукою; навпаки, наукові тези (догми) для неї зовсім чужі. На основі сих поглядів Шляермахера на релігію, повстало т. нз. агносцетичне християнство, поняття приняте й поширене в освічених протестантських кругах. Релігія, говорить Вундт (*Ethik* III, 4 ст. 73), не різниться нічим від людського чувства: вона лиш конкретне олицетворення моральних ідеалів. Останнє жерело всіх релігійних почувань і зображінь се індивідуальна уява. Наперед повстає зображіння демонів. Відтак долучується віра в героїв і зі сполюки обох повстає зображіння Бога чи божків. Сю сполюку зображінь про демони та героїв в уяві примітивних народів називає Вундт перишим моментом повстання релігії у властивому змислі. Заклучення, котре впливає з такого суб'єктивного понимання релігії ясне: кождий творить свою питому релігію; кождий творить свої правди, свій світогляд і те називає своєю релігією. Тому се зовсім самозрозуміла річ, що в сучасній добі майже щодня виступає якийсь новий релігійний учитель та голосить світові нову релігію. (А. М. Weis, *Die religiöse Gefahr*. Freidurg i. B. 1904, ст. 167 і пр. р.)

Твердження Канта, що „наше пізнання не могло перейти границь досвідних — підпадаючвх під змисли явищ“ оперте на його нестійній теорії пізнання, виходить також як заклучення еволюційної гіпотези про походження людини від звірят. Ще нині є „вчені“, що ту теорію вважають за ненарушиму правду мимо того, що найвизначніші антропологи давно вже опрокинули її ізза нестійности доказів. Вони твердять, що чоловік у своєму пізнанню та хотінню позістає тільки в границях світа підпадаючого під змисли. Бо чоловік — се лиш ліпше розвинене звіря, а його душа се тільки висший степень звіринного змислового пізнання. Тому все, що переходить границі змислового пізнання, для чоловіка незнане. Так отже й релігія в об'єктивнім поняттю неможлива тому, що неможливо чоловікові пізнати Бога, як надсвітове, духове єство.

Кінець буде.

ЦЕРКОВНИЙ ОГЛЯД

ЗМІСТ: Промова св. Отця в Навечеріє Різдва. — Енцикліка: „*Casti connubii*“. — Перша промова св. Отця через радіо. — Нові декрети. — Два ювілейні обходи. — Зїзд російських священників у Римі. — Культурна боротьба з Церквою на Литві. — Недостача священників в Чехословаччині. — З католицьких місій.

1. Промова св. Отця в Навечеріє Різдва. Коли з Кремля з Москви кровавий володар царства сатани богохульними й гордими заявами грозив руїною і пожежою цілому світові, Найвисший пастир Христового царства старечою рукою благословив світові та висказав слова потихи й ободрення. Ту різдвяну промову св. Отця назвало „Оссерваторе Романо“ обявом християнського оптимізму. До радісних подій м. р. зачислив папа обходи св. Августина і св. Емерика; евхаристійні конгреси в Будапешті, Картагіні і в Льорето; також розвій місійної і католицької акції. До сумних знова подій належить світова криза й безробіття. Одначе ті сумні обяви і з ними звязані всякі пророцтва про небезпеку нових воєн, не повинні відбирати уповання на Того, котрий від віків провадить долю людей і народів.

Не забув Отець християнства і на страждучих дітей кажучи: Треба нам еще багато молитися за наших братів та синів у Мехіку, за геройських борців, котрі в ім'я і для любови І. Христа терплять і конають в Росії на Сибєрії та приготовляють своїми страданнями відродження в Христі тих великанських країв з їх так численними народами.

2. Енцикліка про католицьке подружжя „*Casti connubii*“ появилася в „*Osservatore Romano*“ дня 31. XII. м. р. Зміст сеї енцикліки такий: Перша часть трактує про гідність і ціль подружжя; друга опрокидує модерні блуди, як приміром т. зв. товариські подружжя, контролю уродин, поронення та зігнання плоду. Нап'янтовано також світський характер подружжя, легкість закінчування мішаних подружж і причини нинішніх подружж розводів; в третій части наминає папа вірних, щоб памятали на Божий закон та йому у всім підчинилися. Християнські подружки повинні добре знати все, що катол. Церква навчає про істоту й обовязки подружжя. Прикінці звизається також світську державну владу, щоб вона берегла законів охорони подружжя та добрих обичаїв.

Та нова енцикліка, се величний доказ, що лиш католицька Церква відважується в нинішніх часах вірити в чисте подружжя і виступити в обороні чистого подружжя. Св. Отець вперед проглянув наскрізь ворожі наступи й затії, коли рішився виступити з повним апостольським авторитетом в обороні тої так важної для цілого людства св. Тайни. Папа свідомий того, що „та Божа установа передовсім в теперішніх часах часто погорджувана, злегковажена а у многих відкинена“. Він знає, що „святість подружжя ногами здоптана і висмівана не в укриттю і під ослоною, але публично без почуття сорому словом і письмом, у всякого рода представленнях і театрах, в романах, кінах, радіях з усіма винаходами модерної науки і то у всіх, у богатих і вбогих, у робітників і панів, у освічених і неосвічених, замужних і безженних, побожних і безбожних, дозрілих і малолітніх“. Св. Отець знає також про всі модерні спроби реформи подружжя: т. з. пробні подружжя, приятельські подружжя, знає також про злочини, що неначе демонські духи втискаються в життя супругів як: боязнь перед дітьми, сексуальні збочення, тяжкі суспільні умовини, недуги і все проче. Папа одержував багато письм з ріжних сторін, в котрих висказувано надію, що він може уділяти дис-

пензи та pozwalати на улекшення, які дотепер небуло можливо давати. Намісник Христовий дивлячися зі своєї високої вартівні завважив, що „католицька Церква стоїть серед великої руїни обичаїв“. Тому з мужною відвагою протиставить ложним поглядам давні основи католицької науки. Ні на волосок уступства в Божих правдах та Божих законах. Де гріх, там і названо гріхом, де недоля, там недоля. Одначе „ми мусимо захоронити, щоб сумні і тяжкі умовини не давали притоки до ще сумніших заблуджень“. Так стає Церква в обороні Божої установи проти могучих ворогів та противників. Ті противники виступають в ім'я науки, в ім'я суспільної недолі, в ім'я недуги матерей; всі вони хочуть бодай якогось уступства, бодай компромісу; та правда не знає ні уступства, ні компромісів. Де настається на життя дитини в лоні матери, там св. Отець повторяє слова св. Августина: Се не подружа, а прелюбодійство і розпуста. А коли хто думає, що можна ратувати занепад нинішнього супружого життя якимись чисто природними засобами, папа заявляє: „Вони блудять, коли думають, що такі засоби вистарчають до піднесення подружа і збереження його чистоти, або коли надіються від природних засобів більших успіхів, як від помочі надприродної ласки... Ані звичаї, ані лихі приміри між людьми, ані ніякий на око великий поступ людськості не може відняти Божій заповіді її силу й значіння. Той сам Христос — вчора, нині і той сам на віки — так одна і та сама Божа правда і в нічім не можна її змінити, поки вся не сповниться...“ Так промовляє Христовий намісник як найвисший пастир і учитель не лиш цілої Церкви але цілої людськості. Всі люде повинні почути голос папи, бо тут ходить о природні основи подружа, про долю цілої людської суспільности.

Ті правди повинні знова знайти повне примінення в християнських родинях. Менше належить будувати на людських силах, чи то називається наука, чи добутки на суспільнім полі, а більше на гранітній скелі Божої правди. Більше уповання на надприроду поміч ласки, як на всі засоби людської мудрости та добутків. Подружа, а з ним людську суспільність виратує не наука, не медицина, не суспільні реформи, але Божа правда й Божа ласка.

Як велике вражіння викликала ся великої ваги енцикліка, вказують голоси світової преси: „L'Italia“ апелює до католицьких організацій, щоб названу енцикліку взяли за предмет осібних студій та розважань. — „L'Avenir d'Italia“ підносить її політичну і соціологічну сторону. Вона малаб бути притокою порозуміння між Церквою а поодинокими державами для оборони родини й нації. — „Il nuovo Cittadino“ каже, що голос статистики робить виступ св. Отця конечним і енцикліка „Casti connubii“ се відклик до держав. — „Tribuna“ пише: „Всі вірні повинні прийняти з найбільшим послухом голос св. Отця. Найбільше радісне прийняття повинна зготувати Італія відповідно до її традиції про святість подружа і родини“. — „Soix“ подає в справі енцикліки основну статтю і кінчить: „По правді, коли Голова Церкви показує так глибоке розуміння життєвих проблемів і їх розвязку, то й уряди повинні радо прийняти Його слово. Тим більше, що св. Отець вказує на конечність порозуміння і співпраці обох сил — Церкви й держави — для охорони та віднови суспільної моралі, бо занепад її, се занепад і розклад народів“. — „El Debate“ (Мадрит) пише: „Се не лиш соціальна і господарська проблема, але головно етична й релігійна. Коли хто розділює етику від ідеї Бога й релігії тимсамим завдає смертельний удар подружу

і родині". — „Le Figaro“ порушує ту часть енцикліки, котра осуджує нинішній жіночий рух і додає: „Сей відклик св. Отця зовсім оправданий. Навіть в деяких католицьких кругах під притокою жіночу молодь приготувати до публичних виступів, або тих, що незамужні, втягнути до ріжних праць, доходять до того, що усувається на останнє місце властиве завдання жінки в родиннім огнищі. Замість виховати її на добру господиню і жінку, робиться з неї даму, котра має свої соціяльні й політичні теорії, пише статті, держить виклади, а не знає провадити господарства й виховувати діти“.

Коли майже ціла американська преса заговорила про появу енцикліки, то велика англійська преса приняла її мовчки. Се й не диво. Таж се були власне англіканські єпископи, котрі на своїм конгресі дали дозвіл (!) на т. н. контролю уродин. Тим вони прорвали таму і неначе авторитативно дозволили, щоб найстрашнішої сорти деморалізація заливала їх нарід і суспільність. Тому й ніяково стало англійській пресі писати про так високе становище Христового Намісника в найживотніших питаннях всеї людскости. Лиш мало поширений „People“ написав: „Годі нам відмовити Римові подиву за його рішуче так і ні у всіх питаннях.. Ми вправді не зобов'язані Ватиканові та знаємо, що світ потребує тепер сильного й рішучого проводу“.

3. Перша промова св. Отця через радіо дня 12. лютого 1931 р. Незабутий се день в історії католицької Церкви, день дев'ятиліття коронації, в котрім то дни св. Отець, Христовий Намісник на землі, перший раз промовив до цілого світа. Зачав словами пісні Ангелів при Христових яслах: „Слава во вишних Богу, а на землі мир людям доброї волі“. Перші слова звернені були до вірних дітей катол. Церкви та до всіх катол. Єрархів. З особливим почуттям любови згадав св. Отець про місіонарів, тих дійсних апостолів та незрушмих Христових воїнів. Велике серце батька всіх християн не забуває про відступників і невірних; для них має слова повні співчуття їх недолі та лагідного нап'ямнення за їх заблудження. Щоденно молиться за їх навернення. Володарам того світа поручає Заступник на землі Царя-Христа справедливості пригадуючи їм те, про що вони так часто забувають а саме, тяжку відповідальність перед Богом за свої діла. Богатим сего світа пригадує на тяжкі обов'язки супроти бідних, для котрих має слова потіхи й розради. Робітників і працьодавців наклонює до взаємного порозуміння. На кінець уділив св. Отець апостольське благословення *Urbi et orbi*.

Всі радіостанції цілого культурного світа перенимали слова Найвишнього Пастира та передавали цілому світові, котрий жадно чекав на слова потіхи й підйому. Лиш там, де панує царство сатани з червоного Кремля пішли струї шуму й лоскоту, щоб часом до їх царства темряви і гнету не дійшли слова правди й світла. Се не варварство дикого Сходу, але демонська ненависть до Божого царства на землі. Щоб Ап. Столиця могла в відповідний спосіб зареагувати на того рода доптання міжнародних прав, св. Отець поручив своему Нунцієві в Парижі перепровадити слідство, котра саме радіостанція умісне й злобно перешкаджала його бесіді.

4. Нові декрети. 1. Про компетенцію св. Пенітенціарії в справах совісти для вірних східних обрядів. — Св. Конгреґація для Східної Церкви запитана: „чи вірні східних обрядів в справах, котрі відносяться до „*forum internum*“ також поза св. Тайною покаання

після опрeдeлeння кан. 258 Кодексу кан. права повинні відноситися до Св. Апостольської Пенітенціарії“, по нараді з Кардиналом Пенітенціарієм Вел. порішила: Affirmative. — Се рішення одобрив і потвердив св. Отець на послухання 10 мая 1930 р. (Acta Ap. Sedis XXII, ст. 394).

2. Повний відпуст за відмовлення часослова перед Найсв. Тайнами. — Св. Отець на послухання дня 17 жовтня 1930. данім Кардиналові Пенітенціарієві Вел., для щораз більшого піднесення почитання і любови до Пресв. Тайни Евхаристії дозволив ласкаво, щоб священники і рукоположені клирики котрі цілий часослов, хотая і частями, відмовлять перед Найсв. Тайнами, чито виставленими до публичного почитання, чи замкненими в кивоті можуть доступити повного відпусту при звичайних условинах. (Acta Ap. Sedis XXII, ст. 493). — Булоби вказаним, щоб котрий з наших Впреосв. Ординаріїв звернувся з запитом до Св. Конгрегації для Сх. Церкви, чи сей відпуст можуть осягнути і священники східного обряду.

3. Нове видання Індeкcy заборонених книжок. — На поручення св. Отця Св. Офіцієм видало в новому накладі Індекс зборонених книжок. Се видання точно переглянене й доповнене до найновіших часів появилося в п'ятих мовах: італійській, французькій, іспанській, німецькій і італійській. Ті видання вийшли офіційально з Ватиканської друкарні.

5. Два ювілейні обходи. Сего року припадають два великі ювілеї. Перший се 1500-ліття Ефеського Собору, про що була особна стаття в попереднім ч. „Доброго Пастира“; другий се 40-ліття появи енцикліки папи Льва XIII „*Regum novarum*“.

Секретар св. Конгрегації для Східної Церкви Кардинал Сінчеро одержав письмо св. Отця в справі торжественних обходів з приводу 1500-ліття Ефеського вселенського собору (431 р.). Папа висказав бажання, щоб по можности достойно відсвяткувати сей ювілей, котрий сформулював дві основні правди св. віри, а саме: іпостатичну єдність Божої і людської природи в Ісусі Христі та Боже материнство Пр. Д. М. Осібно в тій цілі завязаний Комітет робить старання, щоб обходи сего торжества головню на Орієнті пригадали на колишню єдність св. Церкви. В Римі головні торжества відбудуться в найбільшій базиліці присвяченій Матері Божій (Santa Maria Maggiore), котру збудовано на память проголошення правди віри про Боже Материнство Пр. Д. М. проти ложної науки Несторія.

Знова програма 40-ліття енцикліки така: В маю с. р. готується велике міжнародне паломництво до Риму тих робітників і роботодавців, котрі признають учительський авторитет Церкви на суспільнім полі. Заразом пригoтовляється видання всіх писем та творів, які появилися про названу енцикліку на протязі 40 літ. Головні торжества призначені на 14 мая с. р. Того дня відправиться торжественна Служба Божа в Лятеранській базиліці, де також знаходиться гріб великого папи Льва XIII. По С. Б. положення вінця на гробі вел. папи і відслонення пропam'ятної таблиці. О год. 4-ій по полудни на подвірю т. н. „Cancellaria“ святочний збір і промови. Дня 15 мая понтифікальна Служба Божа в базиліці св. Петра, котру відправить сам св. Отець, а по полудни велике послухання у Ватикані на подвірю св. Дамаза. Дня 16 мая засідання осібних секцій та комісій. Дня 17 мая о год. 6 вечером благодарственне богослуження та відспівання „Тебе Бога хвалим“ в базиліці „Марія Маджоре“ і закінчення паломництва.

6. Зїзд католицьких російських священників у Римі. — Під кінець листопада м. р. відбувся в Римі зїзд католических російських священників схід обряду під проводом Еп. Бучеса. Було їх 12, а саме: Архимандрит Єфреїмов, о. Цебриков з Парижа, о. Грум-Гримальо зі Швайцарії, о. Кузмин Каравасев з Берліна, о. Жеденов з Ліону, о. Артемієв з Відня і о. Длусскій з Ліль — всі вони працюють між емігрантами у великих центрах Європи; крім них ще ті, що стало перебувають в Римі: о. Дайбнер, о. Сіпягін, о. Веригін, о. Волконскій і о. Братко. Про зміст нарад часописи не подали нічого.

7. Культурна боротьба з Церквою на Литві. В останніх місяцях цілий католицький світ глядить з неспокоєм на боротьбу, яку зачало ліберальне націоналістичне правительство Литви з католицькою Церквою, а котра то боротьба рівняється повному зірванню конкордату з Ап. Престолом.

В цілі кращого зорєнтування в положенню, подамо коротко розвій католицької Церкви й католицького руху на Литві від часу відзискання державної незалежності.

Пануюча релігія Литви римо-католицька. До неї признається 80% населення в числі около 2,300.000 людей. Протестантську меншість одержала Литва доперва через анексію округу Мемеля з німецьким населенням. Протестанти становлять отже 9%, а жиди лиш 8% населення. По одержанню повної самостійності литовські католики приступили сейчас до релігійної і політичної відбудови своєї батьківщини. Оснувано п'ять католицьких єпархій з Митрополитом на чолі. На політичному полі зорганізовано три католицькі політичні партії: християнсько-демократичну, краєвий Союз і робітничу партію. В першій парламенті католицькі партії досягнули навіть абсолютну більшість. В останнім однак втратили більше як половину, бо з 85 мандатів, задержали ледви 30.

Небезпечний був 1926 р., коли правительство опинилося в руках соціалістів, а червона диктатура загрожувала цілій державі. На щастя національні круги при співучасті війська оголосили диктатуру й розв'язали парламент. Для католиків настали зовсім відмінні обставини. Диктатура опинилася виключно в руках лібералів. Католики зрозуміли й оцінили ситуацію, взялися сейчас до активної політики, а беручи під увагу фактичний стан річей, перейшли на сторону диктатури. Тай ліберали зрозуміли, що без помочи католиків вони ані не сконсолідують населення ані не опруться большевизмові. Се дало католикам великі впливи так, що 1927 р. прийшло до заключення конкордату та оснування т. з. Інтернунціатури. Завдяки конкордатові упорядковано в Литві церковні відносини: Границі єпархій утотожено з державними границями; Чини й Згромадження могли вільно поселюватися, оскільки потрапили зорганізувати повні литовські провінції; Єпископів іменує безпосередно Апостольська Столиця; наука релігії обов'язуюча в усіх школах; держава удержувала в кожній єпархії духовну семінарію; також заведений був розвій „Католицької Акції“, тимсамим католицькі товариства й установи користалися досить великою свободою, коли інші чисто світські установи сильно обмежені були диктатурою.

Нічого отже дивного, що серед таких умовин розвинулися сильно католицькі установи й Товариства. Союз католицької молоді числить тепер 90.000 членів. Крім того існують кат. жіночі Товариства і численні катол. робітничі організації. Лиш католическі політичні партії, з огляду на цілковитий заказ Диктатури, засуджені на повну нечинність. Зате досить

сильно розвинулася католическа преса, котра повстала доперва 1920 р. Литовці мають оден католическ. дневник, три тижневики і десять місячників. Гарно розвинулося також законне життя. Єзуїти, Францішкани, Капуцини, Маріяне і багато жіночих Згромаджень мають вже зорганізовані литовські провінції.

Здавалося, що все піде як найкрасше. Тимчасом ліберальні круги потрапили взяти в свої руки всі впливові та рішачі позиції, а за ними стала могутча жидівська фінансерія. Так зачалася сильна культурна боротьба з католицькою Церквою, котра методами не уступає і Мехікові. І так доносить КІПА (Католическа інтернаціональна пресова Агенція), що 11 січня с. р. за мниме порушення публичного спокою увязнено і відіслано до концентраційного табору Др. о. Карвеліса, бувшого міністра фінансів, а теперішнього провідника Католическої Акції. На тій самій основі засуджено на шість місяців вязниці Й. Мескауска, предсідника католических студентів університету в Кавнас, як також Генерального Секретара Союзу католических студентів Литви, Й. Ставпаса.

Коли литовський Епископат пастирським письмом, зверненням до вірних, запротестував проти порушення конкордату, диктаторський уряд тайним зарядженням ч. 8481, даним поштовим урядом, приказав се послання skonфіскувати й передати кримінальній поліції до дальшого урядування. Також поручено поштовим урядом всі письма Католическої Акції як також Католицького студентського Союзу отворити й як „ворожі державі“ skonфіскувати. В цілі оборони прав Церкви зорганізували католики особний Комітет, котрий в правних межах і зі збереженням йогольності для держави має протиділати проти насильства державних та урядових чинників. Заразом проголошено бойкот ліберальної преси; наслідок був такий, що сейчас подвоїлося число передплатників органу Католицької акції.

Недавно відбулася в Кавнас надзвичайна конференція литовських епископів. Епископи основно обговорили сучасне положення і особлившу увагу звернули на сильно загрожену Католицьку Акцію. Піднято також відповідні засоби для уможливлення праці католицьким організаціям. З повною рішучістю стали епископи в обороні переслідуваних священників і світських католиків. Сензацію викликало відкриття замірів правительства, котре започаткувало й великими фондами підпирало „католицькі“ Союзи молоді, щоб під покривкою нібито католицизму змонополізувати молодь і так впровадити розлом в католицьких Організаціях. Завдяки ясному і однодушному становищу епископів, сей підступ не вдався. Так отже правительство мусить числитися з одноцільним католицьким фронтом цілого населення.

Св. Отець, співчуваючи з положенням католиків на Литві, звернувся до литовського Епископату з листом, в котрім заохочує Єпархії до дальшого ведення Католическої Акції. Коли ворожий Церкві офіційальний дневник „*Lietuvos Aidas*“ подав сей лист св. Отця з фалшивими додатками, тоді Епископат велів оригінал папського письма відфотографувати й так проголосити.

8. Недостача священників в Чехословаччині. Останними роками дався відчутти в Чехословаччині в багатьох дієцезіях брак священників. Се спонукувало чеські церковні власти кликати священників з заграниці для несення духовної помочі своїм вірним. Рівночасно доложено всіх зусиль в цілі збільшення приросту священників — Чехів. Побудовано нові конвікти, розширено вже існуючі заведення, основано

стипендійні товариства і т. д. Завдяки тим заходам дійсно число студентів-теологів збільшилося в цілій Республіці на 947, супроти 754 в 1929 році, а 662 в 1928 році. З того студіює за границею 85 богословів. З краєвих духовних семінарій, семінарія в Оломунці має 198 богословів, Прага — 110, Берно — 97, Кенігретц — 74, Ляйтмеріц — 71, Будвайс — 43, Вайденау — 37, Невтра — 56, Тірнав — 96, Ужгород (греко-кат.) — 90, Бистриці — 33, Кашав — 28. Ціпс — 29, Пряшів (греко-кат.) — 30, Рознава — 20. На 947 богословів припадає: 332 Чехів, 200 Німців, 120 Українців, 57 Словаків, 40 Мадярів, 3 інших націй. Є ще 56 клириків всяких Чинів, котрих однак національності в статистиці не подано.

9. З католицьких місій. Подаючи загальний церковний огляд не можемо поминути так важкої справи, як католицькі місії серед поган. Ходить о се, щоб нашому духовенству подавати бодай деякі вісті з тої так нам чужої та незнаной области церковного життя, а через се розбудити заінтересовання місійною акцією. Чейже і наш український католицький нарід повинен враз з іншими католицькими народами стати в ряди борців за поширення Божого царства між нещасними поганями, котрих начислюють міліярд і кількасот міліонів. Як великі се жнива, а як мало робітників! Не можемо будувати місійних інститутів на взір інших католицьких народів, не можемо давати св. Церкві місіонарів до поганських країв, то бодай молимся, щоб милосерний Бог післав робітників на ті дозріваючі ниви.

Індії. — Загальне число католиків в Індіях враз з Цейлоном і Бірмою виносить на основі статистики з 1930 р. 3,424,523 т. з. ледви сотну часть населення. З того відпадає на Цейлон 388,581, а на Бірму 105,613. Католическа Церква в Індіях має тепер 10 Архиепископів, 31 Епископів, 3 Апостольські Вікаріати, 4 Апостольські Префектури і дві самостійні місії. Харитативна акція католиків підчас голоду в Бірмі виратувала від голодової смерті 130 родин.

Китай. — Католицька Церква в Китаю переживає часи мучеництва. Особенно в часі останних революцій і горожанських воєн понищено багато місійних стацій і церков, а багато священників та вірних понесло смерть або довгі тяжкі знущання. В останніх часах банди розбійників просто вилапують місіонарів в надії, що дістануть за них викуп. Після останних вістей з Риму такі банди упровадили до тепер 48 осіб, головню священників, монахів та монахинь. Як відомо від 1926 р. Китайська католицька Церква має свою автохтонну Єпархію. Перших китайських єпископів висвятив сам св. Отець Пій XI. Католицьке життя в Китаю розвивається досить успішно, коли проти шкільного закону, котрий забороняє в школах релігійні практики, запротестувало 300 000 зорганізованих католических студентів і студенток.

Африка. — Великі труднощі в місійній акції в Африці, особенно в Кукугу Сансібарського Вікаріату, викликає большевицька пропаганда. Большевики вихіснували ті великі надужиття, які поповняють європейські капіталістичні уряди й підприємства з безборонним місцевим населенням. Користають з несвідомости тих ще примітивних людей і визискують їх і їх працю до неможливости. Бувають також випадки фізичного насильства й часом просто звірства. Притім алькоголем та розпустою винищують їх цілковито. Большевицькі агенти вже то писемом, а ще більше при помочи кін виказують тамошному населенню спосіб поступовання капіталістичної буржуазії та в злобний спосіб підсувають,

що се діється під патронатом місійної акції. Передовсім в кінових образах, котрі так промовляють до дитинячої уяви чорних племен, представляють звірське трактування муринів по плянтаціях та копальнях, коли європейські капіталісти враз з католицькими місіонерами в люксових готелях віддаються просто оргіям. Тим вони розпалюють не лиш ворожнечу, але ненависть до кожного європейця, а також до місіонерів. Досить тяжко приходить місіонарам усувати ті упередження, вщиплені большевицькою пропагандою та зискувати наново довіря місцевого населення. Помимо того наведення поступають. І так в полудневій Африці число навернень в 1929 р. зросло на 105.000 вірних. Крім того по думці та бажанню Апостольської Столиці настоятелі місій мають всіма силами старатися приготувати місцеве автохтонне нисше й висше духовенство. І так з Уганда вислано на висші студії до Риму двох муринських неопресвітерів, а в Дур-ес-Салям висвячено на єпископа муринського священника Едгара Маранта.

З НАШОГО ЦЕРКОВНОГО Й РЕЛІГІЙНОГО ЖИТТЯ

1. Іменування Апостольського Візитатора Преосв. Николая Чарнецького Чина Св. Ізбавителя. Найважлиша подія в нашій церковній життю за останніх три місяці, се іменування і рукоположення нового Еп. Кир Николая Чарнецького Чина Св. Ізбавителя. Се девятий з ряду єпископ іменований за понтифікату св. Отця Пія XI. Від коли існує наша Церква, ще ні оден Папа не іменував тільки єпископів, що теперішній. Та остання номінація тим важна, що Кир Николай призначений як Апостольський Візитатор для всіх гр.-католиків у Польщі поза межами трьох галицьких Епархій.

Хотай унійна акція зискує щораз більше ґрунт на землях Волині, Білоруси й Холмщини, однак все ще не виходить поза рами початковости. Все ще робиться всякі експерименти, особливо обрядові. Деякі думають, що, примінюючись цілковито до російської синодальної обрядової форми, скорше потраплять приєднати населення до католицької Церкви. Тут однак не ходить так про обряд, але о віру. З таких чисто поверховних наворотань, де бувшим православним по можности заслонюється ріжниця у вірі та вмовляється в них, що ось ви лишаєтеся православні, тільки маєте узнати Папу римського, не багато буде хісна. Потім вистарчить найменший позір, якась агітація або зміна обставин непригідна для католицької Церкви, а ті зєдинені православні назад відпадуть до схизми. Історія нашої Унії показує, як се може сумно відбитися, коли вірні не освідомлені ясно, щиро й отверто, що лиш католицька Церква се одинока, правдива Христова Церква, та що всі інші християнські віроісповідання, навіть т. з. православні знаходься в блуді і стоять поза Христовою Церквою.

Власне іменування Кир Николая дає запоруку, що тепер унійна акція вийде з тих перших починів і ведена буде на всіх її місцях в однім напрямі і одним методом. Тим більше, що Преосв. Николай Чарнецький останні літа сам працював на Волині й основно пізнав тамошні відносини. Пожадане також є, щоб унійну акцію вели головно наші священники законні й світські. Коли нині св. Церква стремить до того, щоб

у місійних краях Азії, Африки, Америки виховати місцеве духовенство так низше як і вище, те саме й ми маємо право надіятися. Вже на стільки є в нас вироблені сили, що за Божою помічю можемо піднятися тої так цінної нам праці. Сеж прецінь наші братя по крові й кости тим більше, що в многих околицях досить жива ще традиція давньої Унії. Треба лиш повернути до тої традиції, а успіхи дасть Бог будуть гарні.

Рукоположення Кир Николая відбулося в Римі дня 8. лютого в церкві св. Альфонса при монастирі ОО. Редemptористів. Свячень довершив Преосв. Григорій Хомишин, а співсвятителями були: Преосв. Іван Меле, еп. для Італьо-Альбанців східного обряду і Преосв. Кир Петро Бучис. Слід тут зазначити, що новий Владика перед вступленням до Чина ОО. Редemptористів був професором богослов'ї і духовником в Дух. Семи-нарії в Станиславові.

2. Архимандрит Чина св. Василя Великого. Слідуючого року 1932 припадає п'ятидесятиліття славнозвісної реформи Василянського Чина по думці декрету папи Льва XIII „*Singulare Praesidium*“. В початках діяльність зреформованого Чина обмежалася лиш на Галицьку провінцію. Та в короткім часі по реформі Василянські монахи зачали місійну діяльність між нашими переселенцями вперед в Канаді, а потім в Бразилії. З часом обняли також провід в папській колегії в Римі. По війні до реформи приступили Василянські монастирі в Чехословаччині, відтак на Мадярщині і в Румунії. За останніх десять літ так розвинулося нове законне життя, що Василянський Чин має тепер чотири новіяті: найстарший в Галичині, другий в Мукачеві, третій в Канаді а четвертий в Біскаді в Румунії. Найвисшим настоятелем цілого зреформованого Чина був до тепер Галицький Протоігумен. Однак вже за покійного о. А. Калиша показалося, що се завеликий тягар рядити не лиш Галицькою областю, але й цілим Чином розкиненим в р'жних краях. Тому вже попередний загальний Собор Чина віднісся був з прошенням до св. Конгрегації для Східної Церкви о дозвіл по думці Конституцій вибрати попри Протоігуменів найвисшого Настоятеля, Архимандрита. І ось св. Конгрегація декретом, виданим дня 1. січня 6. р. в сам день празника першого Основателя і Законодателя Чина, св. Василя Вел., зарядила: „Отсим письмом даємо позволення проголосити Загальний Собор Чина, на яким має бути вибраний Архимандрит або Найвисший Настоятель цілого Чина св. Василя Великого разом зі своєю Радою“. — Тим рішенням заслужений для нашої Церкви Василянський Чин доступив неначе повнолітності. Його дотеперішня діяльність дає запоруку, що коли вже наступить повна Організація, тоді під проводом нового Начальства ще успішніше розвине свої апостольські праці, особливо над єдиненням наших відлучених братів.

3. Душпастирська опіка над нашими робітниками у Франції. Від ряду літ велике число наших сезонних робітників виїжджає на заробітки до Франції. Малоб їх бути вже до міліона душ. Одно з найтяжших недомагань сеї повоєнної еміграції се цілковита недостача душпастирської опіки. Коли польських священників працює там понад тридцять, то з наших не було ні одного. Можна собі представити, який моральний занепад між робітниками мусів спричинити брак душпастирської опіки. Нічо дивного, що між нашими робітниками ширяться всякі пороки й багато з них попало в большевицькі організації.

Тепер однак та пекуча справа в часті полагоджена. Ото з „Вістника Станиславівської Епархії“ ч. I-III. довідуємося, що душпастирську

опіку над нашими робітниками беруть ОО. Редемптористи. Наші священники повинні по силам спомочи працю названих отців головню тим, щоб подати їм як найскорше списи робітників та робітниць перебуваючих на роботі у Франції. Найлучше зробити в той спосіб: проголосити в церкві, щоб кривні чи знакомі, котрі знають місце побуту своїх у Франції, подали точні адреси до місцевого парохіяльного уряду. А так зібрані адреси переслати чим скорше до свого Еп. Ординаріату. Точним та вірним поданням адрес улєкшитись дуже працю ОО. місіонарам.

4. Відзив ВПреосв. Кир Григорія Хомишина в справі національних Установ „Рідна Школа“ і „Просвіта“. ВПреосв. Еп. Хомишин з властивою собі отвертістю і рішучістю відізвався у „Вістнику Станиславівської Епархії“ ч. I-III, ст. 2-8 проти манівців та крутих стежок, якими йдуть наші національні культурні установи. Виробилося певного рода поняття, що наші національні культурні Товариства нетикальні та що все — отже й Церква, мають їх спомогати тому, бо се національні Товариства. Притім одначе не хочуть згодитися, щоб Церква мала там статутом забезпечений рішаючий вплив. Мотиви, які підносять проти виразного зазначення в згаданих Товариствах католицького характеру звичайно такі: Се установи загально національні, отже мусять узгляднювати всякі партії та папрями; велика частина укр. населення, особливо тепер під Польщею, православна, отже годі маркувати занадто католицький характер.

Нате так скажемо: Українське населення Галичини в подавляючій більшості католицьке й хоче, щоб його культурні установи не лиш не ослабляли впливу Церкви й віри, але скріпляли. Коли дотого якась Установа вимагає офіційального попертя зі сторони Церкви в формі поручень наших Владик та збірок по церквах, тоді така установа мусить піддатися впливови й проводови Церкви. Покликуватися тут на національний характер чи на потреби нації, се замало. Особливо коли ходить про таку установу як „Рідна Школа“. Для нас католиків і священників одна можлива рідна школа, се українська але заразом і католицька школа. Бо що в даній школі вчать української мови, літератури, історії, дають дітям національне виховання, се все не вистарчає. Большевики також дають українські школи та лучше, щоб їх не було. Також обставина, що велика часть нашого народу православна, тут при нічим. „Рідна Школа“ й „Просвіта“, се установи чисто Галицькі, на галицькім ґрунті вони зросли, розвинулися та між основниками велику участь мали наші священники. Тому вони не можуть зречися найважнішої та найціннішої своєї риси для дуже проблематичних успіхів чи впливів між православним населенням. Вкінці й католицька „Рідна Школа“ може розвинути свою діяльність між православними й так приготувати ґрунт до церковного зєдинення. Якраз тоді відповілаб вона найгарніше своїй задачі.

Тому зовсім слушно й справедливо zareагував ВПреосв. Еп. Хомишин проти невідповідних та нетактовних виступів національних установ у відношенню до св. Церкви й віри. Інакше й бути не може. Або наші культурні й економічні установи стануть на катол. ґрунті та піддадуться проводови Церкви й тоді можуть числити на повну матеріальну і моральну поміч; або ні, то Церква буде змушена для збереження і забезпечення найбільших цінностей народу оснувати відповідні католицькі і на церковнім ґрунті оперті установи. Ми відчуваємо, що таке рішення наближається.

5. Греко-католицькі Богослуження в Берні на Моравії. В Берні на Моравії відправляються час від часу в римо-католицьким костелі наші Богослуження. Тому, що в тім місті живе кілька соток наших вірних, добре булоб, щоб ті Богослуження відправлялися правильно, та щоб наші вірні були повідомлені точно про час та місце відправи й так могли брати участь в Богослуженнях свого обряду.

ВІСТИ З КАТОЛИЦЬКОГО СВІТУ

3 Палестини. Дня 30 листопада м. р. відбулося в Єрусалимі посвячення протестантської шкоцької церкви в приявности англійського високого комісара лорда Chancellor-a. А що того дня припадала пам'ять св. апостола Андрея і ту нову протестантську станицю в св. місті названо іменем того апостола. При церкві побудовано також власну гостинницю. Надто Шкоти мають у Палестині цілий ряд місійних стацій, а в Єрусалимі, Назареті і Тиверіяді добре уладжені шпиталі. Тим чином ширять вони досить інтензивно протестантську пропаганду. В шпиталях перед лікарськими оглядинами мусять всі недужі без огляду на віроісповідання вислухати проповідь, а вся обслуга без різниці на віроісповідання мусять в неділі брати участь в протестантським богослуженню. Так поступенно зискують щораз більше ісповідників своєї секти. Загалом відколи Англія обняла протекторат над Палестиною, протестанти різних відтінєй розвинули досить велику діяльність зі шкодою католицьких місій.

Між Жидами й Арабами ведеться дальше тиха, але завзята боротьба. Недавно помер жидівський сторож „муру плачу“, а сей уряд обняв його син, бо вже від десятків літ сей уряд діличний в одній родині. Сей „мур плачу“ дав знова недавно притоку до замішань і сильного подражнення жидівської людности. Коли Жиди 29 листопада м. р. молилися, хтось кинув каменем на присутних там богомольців, що викликало велику паніку. Пізніше з приводу великих дощів відпав камінь з того муру. Жиди примістили ту „святість“ в осібно пригованім місці. Тимчасом в кілька день пізніше хтось забрав ту „святість“. На загальне обурення Жидів поліція розпочала енергічні пошукування, але ані каміня ані винного не найшли.

Ще інтересніший випадок зайшов в Гаїфі, котрий кидає досить характеристичне світло на нетерпимість між жидівськими іммігрантами а місцевим арабським населенням. Ото для ведення жидівської пропаганди спроваджено до Гаїфи фільм про Драйфуса. Зроблено в тій цілі велику рекламу, але коли вже прийшло до вистави фільму, спостережено, що бракує кілька зwoїв. Знова на жидівський крик поліція мусіла зайнятися викриттям злосливого антисемита, а Жиди назначили 25 фунтів штерлінгів нагороди і вільну карту їзди на цілий рік тому, хто вкаже на сліди крадіжки фільму. Помимо того ніхто не зголосився, хочай нагорода, як на палестинські відносини, була висока. Вкінці найдено вкрадені зwoї фільму, але в ріці Кішон і так знищені, що вже не були здатні до вистави.

Заборона англійського уряду дальшої жидівської імміграції до Палестини, викликала була зі сторони жидівських журналів бурю на-

падів на „віроломне“ англійське правительство. Найзавзятіше виступала націоналістична жидівська часопись „Доар Гайом“ так, що навіть ліберальний уряд англійський, мусів її завісити. Уряд видав заборону на імміграцію з огляду на велике безробіття. Що справді там панує безробіття і то головню між Жидами, вказує велика демонстрація безробітних близько жидівської кольонії „Рішон ле Ціон“, котра довела до поважних забурень. Є також позначки, що за сіонізмом криються совіти.

Зі світової католицької преси. Головна Управа Католицької Акції в Італії занялася докладною реєстрацією італійських католицьких денників і тижневників. Се має на меті надати їм по можности оден напрям та скоординувати їх працю, а тим органам, що не відповідають католицькому напрямові й духові відмовити попертя. — Великий католицький англійський тижневник „The Universe“ святкував 8 грудня м.р. 70-ліття свого існування. Його оснував кардинал Вайсмен, звісний автор повісти п. з. „Фабіоля“. — Берлінська „Germania“ головний орган німецького католицького центрум скінчив 60-ліття свого існування. — „Österreichische Pädagogische Warte“ на пам'ятку 25-літнього свого ювілею видав гарно опрацьоване святочне число. Є се орган Австрійського Католицького Союзу учителів. З такого самого приводу появилось також святочне число журналу „Der Arbeiter“, органу католицького альпейського робітничого руху. Італійський католицький щоденник „Avvenire d'Italia“, котрий по причині фінансового краху „Орега“ Кард. Феррарі перестав був виходити, знова зачав появлятися, але як видавництво ново оснуваного акційного Товариства.

Німецький Інститут часописознавства в Берліні під проводом професора Др. Довіфата випрацьовує: „Handbuch der Weltpresse“, котрий має появитися в 1931 р. Добре булоб, щоб наші католи. Редакції постаралися о се діло.

Як подає „Die deutsche Zeitung“, видаване Союзом німецьких накладців часописів, Німеччина має 3256 часописів. Преса католицького центрум має дотепер 312 органів. З того припадає на Прусію 229 а саме: в провінціях над Реном 98, у Вестфалії 68, в ГанOVERі 15, на Шлеску 27, в Госсен-Нассав і у Східних Прусах по 5, в Берліні 4 в Гогенцолерні і Саксонії по 3, в Західних Прусах 1. Крім того в Бадені 35, у Віттембергу 29, в Гессен 8, Ольденбург 3, Бравншвайг 1 і в Баварії 6. Надто Баварська народна партія має 101 партійних органів. Так загалом Німеччина має 413 політичних часописів, котрі стоять на католицьким світогляді. Шкода, що не можемо подати скількості накладу тих часописів. Як отже убого і слабенько виглядає наша українська католицька преса!

Фільм на услугах католицької акції. В Берліні утворилася „Громада приятелів фільму“. Вона поставила собі за ціль, розвинути католицьку акцію на фільмовій области. На вечірнім відчиті промовляв між іншими парох Grossek. Головні думки його реферату такі: Всі питання, якими нині займаються католики відносно фільму, обговорювано вже перед 15 роками. За сей час на жаль фільм розвивався цілком без співділання католиків. Сьогодні лежить перед нами гераклева праця, щоби промостити собі ще дорогу в тій области. Сю працю треба конечно виконати, бо фільм в нинішних часах попри пресу і радіо наймогутніший середник пропаганди. Замало доцінюємо вплив фільму на уяву пересічного видця. Простолудин глядить на висвітлення

кіна, як на щось дійсне. Дуже сумно, що католики супроти загальних наступів новачасного ліберального поганства і більшевизму не можуть протиставити свого фільму. Може і є католицькі фільмові товариства, але досі нема католицького фільму. Католицький фільм мусить бути так під оглядом мистецтва, як і під оглядом техніки, першої якості. Католицький фільм мусить відповідати всім вимогам, щоб не міг упасти закид, що ось, що католицьке, то низше.

Католицький фільм не полягає на тім, щоб висвітлювати тільки життя святих; навпаки, жадається, щоб він впливав на всі проблеми модерної людини. Католицький фільм мусить позитивно представити католицьку ідею і католицькі засади. Католицька фільмова праця не сміє кінчитися на організованню парохіяльних кінотеатрів, що служать лиш для поучення і оживлення товариств. Властивою ціллю католицького фільму се поширювання католицької ідеї в тих осередках, котрі стоять осторонь впливу Церкви.

Католики і Союз народів. З початком грудня м. р. відбувся в Парижі зїзд католицьких приятелів мира й Союзу народів. Сталось те на запрошення французької групи католицької Унії для міжнародних студій і міжнародного мира й справедливости. В тім зїзді взяв участь Ерик Друмонд, головний секретар женецького Союзу народів і заявив, що праці обох тих Уній роблять велику прислугу і становлять значну поміч для Союзу народів. Між іншими знатними гістьми були також: Кардинал Вердіє, Апостольський Нунцій Маллійоне, також еп. Женеви, Льозанни і Фрибурга монс. Бессон. В кінцевій промові Кардинал Вердіє звернувся до католиків всіх країв з візванням, щоби взаємно пізнавали себе. Як недостаточне знання відчужує від Бога, а правдива наука зближує до Нього, так мале взаємне пізнання народів розділює їх, а основне пізнання певно допровадить до тривалого мира.

Грамофонові плити для Святійшого Вітця. Генеральний прокуратор ОО. Венедиктинів зі Solesmes, Dom. Jenestout, вручив Святійшому Вітцеві грамофонові плити з репродукціями хорального церковного співу. Вони призначені для колегій, семінарів і релігійних товариств в цілі улекшення студій церковного співу. Папа вислухав кілька мелейодій з вдовolenням та висловив гадку, що грамофон повнитиме корисну службу при духовній музиці.

Повний занепад науки світської моралі у Франції. У французьких державних школах замість релігії викладається наука світської моралі. Однак нині та наука підупала дуже низько так, що деякі учителі зовсім не учать науки моралі і обмежуються читанням лектур в тому часі, а деякі з педагогів посунулися ще далі і домагаються повного усунення науки моралі. Вони руководяться засадою, що обовязком учителя подавати потрібні відомости ученикам, а не вчити їх моральности. Навіть парламентові предложено законопроект, щоб вичеркнути науку моралі з шкільної програми; але в дискусії над цєю справою в парламенті показалося, — що такого закона не треба впроваджувати, бо й без того наука моралі в сучасності тільки на папері.

З того огляду спадає на католиків тяжкий обовязок зарадити цій недостаті. А можна запобігти піддержуванню і поширюванню приватних католицьких шкіл.

Радіо на услугах проповіді. Нью-Йорський католицький тижневик „The Commoveal“ подає, що священик епархії Detroit, Charles

Е. Coughlin, від довшого часу що неділі вечером говорить через 22. американські радіостації на тему: „Католицька Церква — а соціальне питання“. В тих своїх промовах опирається він головню на енцикліці папи Льва XIII. про суспільне питання. На основі енцикліки виголошує він постійні проповіді й ззиває всіх вірних до хрестоносного походу за поворот до науки Христа і Церкви в суспільнім та господарським життю. Тими проповідями розбудив він велике зацікавлення серед широких кругів населення. Користи тих проповідей через радіо дуже великі, хотяй одна година радіової проповіді виголошеної раз на тиждень в неділю вечером коштує 8.300 долярів. Ту суму покриває о. Coughlin з добровільних датків, які напливають з усіх сторін.

Його промови, виголошувані на підставі обширного доказового матеріалу мають великий успіх. Се видно з того, що по кожній такій промові одержує около 50.000 листів від людей різного стану і віроісповідання, в яких висловлюють о. Coughlin-ові своє признание. Число слухачів о. Coughlin-а виносить понад 10 мільонів, в вплив його проповідей так великий, що багато людей, пізнавши дійсне відношення Церкви до нинішніх господарських і соціальних питань, змінили свої колишні погляди, усунули свої давніші пересуди й упередження. Крім того трапляються досить численні навернення до церкви. Надто завдяки тим проповідям розійшлося 200-тисяч примірників енцикліки „*Reum poavum*“. Не обійшлося тут без переслідувань зі сторони капіталістів, котрі зажаленнями у Вашингтоні, на радіостанціях, а навіть в Детройтського єпископа намагалися спинити роботу. Однак всякі їх заходи дотепер безуспішні. Про овочі того рода проповідей свідчить пів мільола листів з повним признанням для проповідника о. Coughlin-а.

Релігійний стан людскости по світовій війні. Проф. університету Др. Innitzer, як звідомляє „*Reichspost*“, подав статистику релігійних віроісповідань на світі. Число католиків виносить 352 міль., протестантів 194 міль., православних 131 міль., жидів 16 міль., магометан 240 міль., буддистів 140 міль., конфуціянів 304 міль., гіндусів 224 міль., шінтоїстів 16 міль., анімістів і фетишистів 122 міль. і безконфесійних 76 міль.

Секретаріят священиків Риму вручив Святійшому Вітцеві меморіал з проською о поміч проти таких сумних об'явів, як: неморальна преса, неморальні вистави в кінах, зневага недільних і святочних днів. Свят. Отець, прнявши те до відома, заявив, що висше згадані об'яви є порушенням лятеранської угоди, в якій італійське правительство гварантувало, що буде боронити освяченого релігійного характеру Риму. — Також прийняв Святійший Отець на авдієнцію студентів католицького студентського товариства в Римі, на якій вказав на велику вагу місійної праці.

Баварські єпископи проти національного соціалізму. Вісім баварських єпископів проголосили в єпархіяльних відомостях спільну відозву про відношення національного соціалізму до кат. релігії. Національний соціалізм у своїй культурно-історичній програмі містить ложну науку, відкидаючи або фалшиво розуміючи істотні точки кат. віри. Провідник нац. соціалізму хоче створити новий світогляд на місце давнього християнського. Іменно ставить націю понад релігію, відкидає об'явлення Ст. Завіту й навіть декальог Мойсея. Дальше легковажить цілком примат Папи римського та носитья з думкою створення нової, бездогматичної, народної, німецької церкви. Християнство вправді приймають національні соціалісти, але їх християнство не є Христове.

Єпископи мусять стояти на сторожі науки кат. Церкви, тому відкидають всі демагогічні, противні науці кат. Церкви кличі нац. соціалізму. Кат. духовенству окремими зарядженнями зборено співділати в який небудь спосіб з сим новим рухом. На сей справедливий і слушний виступ нім. кат. Єрархії та заклик Святійшого Отця проти большевицької грози вся нац.-соціалістична преса накинулася грубою лайкою. Національним соціалістам заборонено також брати участь в церковних богослуженнях, коли являються корпоративно в одностроях або з прапором. Тим способом баварські єпископи прилучилися до думки єпископа з Майнцу та докладно відділили кат. науку від нац. соціалізму.

Зарядження ізза браку священників у Франції. Єпископ Гопон у дієцезії Moulins звертається до вірних з просьбою, щоб вони старались улекшити працю тим священникам, які мають обслуговувати більше парохій. Коли у даній місцевості не відправляється Служба Божа, то неділю треба так святкувати: „В означенім часі мають дзвонити дзвони, неначе на Службу Божу. Зібрані вірні найперше відмовлять вервицю та відспівають відповідні релігійні пісні; відтак один із них прочитає недільне євангеліє і коментар до нього. По тім слідує відчитання трох або чотирох розділів дієцезального катехізму. На закінчення треба відспівати „Вірую“. По полудні повинні душпастирі — о скільки се їм можливе в тих місцевостях, де не було Служби Божої — відправити Молебен з виставленням Найсвятійших Тайн.

Буддійська пропаганда в Європі. Часопис „Богословія і віра“ обговорює у своїй статті досить рухливу пропаганду буддизму в Європі, головно в повоєнних часах. В році 1925. відбувся в Токіо світовий буддійський конгрес, на якому признано буддійську релігію світовою і ухвалено ширити її по цілому світі. Буддійський чадопис „Юнг Іст“ твердить, що Європа вже вповні зріла на прийняття буддизму, завдяки буддійським місіонарам-пропагаторам. В Німеччині повстало в 1929 р. німецько-японське буддійське товариство, яке має на цілі перекладати твори Будди на німецьку мову і в той спосіб улекшувати пропаганду. В місцевості Фрогнав, близько Берліна, знаходиться буддійська святиня. У Франції має бути около 30.000 членів буддійського визнання. В Ленінграді має бути оснований вкоротці буддійський університет. Між иншим стараються японські буддисти створити в Пекіні і Токіо пропагандистичні центри в цілі літературного поширення буддизму на всіх світових мовах.

Безбожницька пропаганда в західно-європейських краях. Головний керманіч протирелігійної акції се теперішній секретар Союзу Безбожників, Лукашевич. Вже від року порішено осередок безбожницької пропаганди перенести до котроїсь західно-європейської держави. Вкінці вибрано на се Німеччину, на що вона згодилася і порішено втягнути до боротьби з релігією всі комуністичні організації. Заразом опрацьовано плян утворення міжнародного Союзу безбожників.

Той Союз має на меті: 1. Злуку всіх протирелігійних напрямів на світі в руках одного найвисшого органу. 2. Зорганізування спільного наступу на всякі релігії і секти. 3. Впливати на безробітних, щоб виступали зі своїх віроісповідних громад, а вписувалися до Союзу безбожників. 4. Ширення протирелігійної пропаганди між дітьми і молодю так в середних як також у висших школах. 5. Вести протирелігійну пропаганду відчитами, зборами, книжками, брошурами, кіном і радіом. 6. Видавати осібний тижневик в мовах: німецькій, французькій і англійській. 7. В тих краях, де таку акцію не вільно або неможливо прова-

дити явно, належить основувати осібні товариства або опанувати вже існуючі.

В Польщі ту пропаганду провадить мабуть „Polski Związek Myśli Wolnej“ котрого органом є місячник „Racjonalista“. Се виходить з того, що той Zw. Myśli Wolnej 1930 р. приступив до брюсельського Союзу вольнодумців, а той знова злучився з всесвітньою большевицькою Організацією п. н. „Союз пролетарських вольнодумців“. — Фонди на ту акцію плинуть з членських вкладок і субвенцій большевицького уряду. Зі звіту Організації безбожників виходить, що 1929 р. на цілі пропаганди видано 7 і пів мільона рублів. До ведення безбожницької акції скликано конференцію всіх наукових сил Росії, порішено видати атеїстичну енциклопедію на різних мовах, випродуковано 12 фільмів, а в цілі вишколення провідників сеї протирелігійної акції заложено в Росії 18 академій. Найменший натиск кладуть на жидівську релігію, найсильніший на католицьку. Нема сумніву, що й у нас ведеться та злочинна робота. На се вказують крайно богохульні та порнографічні статті у „Вікнах“, „Нових Шляхах“ та інших большевицьких виданнях. Може й існує яка тайна Організація, про котру мало хто знає, а котра так застрашаючо ширить зіпсуття між молодю так шкільною по містах, як і по селах. Пишучи ті сумні та жахливі обяви мимо волі приходить на думку одна картина з Христових страстей. Коли Христос переносив в Гетсиманії невисказані душевні терпіння, котрі витиснули Йому кровавий піт, тоді ученики спали. Та вороги ні. Анна, Каяфа, фарисеї всі тоді чували, збиралися, нараджувалися, як забити Месію-Христа — а Христові ученики спали. Так буває і тепер. Зло чуває, добро спить. Безбожницька наука чуває, студіює, слідить без відпочинку, а католицька спить на багатих ділянках та в багатих краях. Масонські льожі, велика жидівська фінансерія, протицерковна політика — все те чуває, щоб ослабити й знищити Церкву — а ученики сплять. Спить не оден „сторож святилища“ — не оден душпастир, катехит, якби все було в найліпшій порядку, а тимчасом душі гинуть в сітках безбожницької пропаганди. Тепер дуже на часі пересторога й напимнення Спасителя: „Чувайте й моліться!“

Французький католицький часопис „Croix“ проти неморальної французької преси. Як трійливий газ в короткому часі ціле тіло покриває ранами, так порнографічна преса нищить моральне життя французької нації. Сорок порнографічних часописів достарчає французькій нації пів мільона примірників тижнево. Крім того, як твердить о. Бетлеєм (Abbé Bethléem), епідемія неморальних книжок огорнула цілу Францію.

По світовій війні постійно зростають популярні видання, з яких на протязі одного або двох тижнів твориться один повний роман. Таких колекцій можна нині начислити около 200. Щоби ці брошури скорше розходилися, продається їх по дуже низьких цінах, а приманною для покупців є окладинки, прикрашені різними образками і позірно цікавими заголовками. Однак цікавий, але безкритичний читач (по найбільшій частині молодь) знаходить там лише отрую для своєї душі. Яке неописане заворушення огорнулоб Францію, колиб кожда сотна частина матеріальної поживи була затроєна. Але коли розходиться о затроєння корму душевного, то лише мала горстка людей розпізнає ту отрую — і розпочала уперту боротьбу з нею. Антідотум на цю епідемію мають стати засновані о. Бетлеєм в дієцезії Dille дешеві книгарні. Вони

як на початок okazалися досить успішні. Однак це спасенне діло дійде до повного розквіту лише тоді, коли найде зрозуміння серед широкого католицького загалу.

НА ВИБРАНІ ТЕМИ

Тлінні останки „Ісуса сина Йосифа“

Археолог єврейського університету в Єрусалимі Др. Сукенік мав недавно в часі свого побуту в Англії та Німеччині цілий ряд викладів про нові викопи старинних жидівських гробівців в околиці Єрусалиму. Гроби ті походять з другого й першого ст. перед і по Христі. Між іншими находили в тих гробах кам'яні скриньки на 50 см довгі, 40 см високі а 25 см широкі. До нині вчені не можуть відгадати, яке призначіння мали ті скриньки в гробах. Деякі думають, що в них складано прикраси і давано мерцям до гробів. Більше заінтересовання викликають уміщені в тих скриньках грецькі й арамейські написи. На одній з тих скриньок найдено таку напись: „Ісус, син Йосифа“. — Само собою розуміється, що така напись нічо не доказує. І Др. Сукенік у своїй викладах не відважився навіть на найменший натяк, щоб сю напись утотожнювати з особою Христа, хотяй приходить тесаме ім'я „Ісус“ і ім'я Його земського батька і відповідає тій самій добі часу. Само ім'я нічого не каже, бо й тепер у Палестині часто стрічається Ісусів синів Йосифових. Надто і ту скриньку не найдено в останніх викопях, але вже від ряду літ переховується вона в Єрусалимськiм музею. Тай сама напись не походить від того камін'яра, котрий робив ту скриньку, тільки досить невдачно нашкробана пізніше чужою рукою.

Чейже не може бути і мови про се, щоб в ній переховував хтось тлінні останки Іс. Хр. Про воскресення Христа маємо так безсторонних свідків, що з чисто історичного боку всякий розумний сумнів виключений. Такі свідки: се сторожа, поставлена при гробі, римські жовніри, а головнo св. Павло, котрий з початку так завзято і кроваво переслідував Христіян і мав всі дані в руках переконатися про правдивість або неправдивість Христового воскресення. А вжеж основно мусів бути переконаний, коли писав: „А коли Христос не воскрес, тоді марне наше проповідання, марна наша віра... Тепер же Христос воскрес з мертвих“ (І. Кор. XV, 16. 20). На викладах Др. Сукеніка брали участь визначні учені й певно булиб рішучо виступили, колиби був відважився лиш натякнути на якунебудь тотожність тої написи з особою Ісуса Христа. Надто якенебудь твердження в тім напрямі булоб позбавило його імени серйозного дослідника. Він у викладі згадав тільки про факт такого викопу та про напись.

Аж тут несподівано ціла ліберальна й протихристіянська преса розтрубіла на весь світ: ось великий вчений найшов тлінні останки Іс. Христа; отже христіяне й католики витягніть з того консеквенції! В Америці, де преса найменше совісна й найбільше сензаційна, та вістка рознеслася миттю по цілім краю. А що публіка звичайно така, як її преса, нічо дивного, що до Єрусалиму зачали надходити в тім предметі тисячні телеграфічні й письменні запити.

Др. Сукенік повернувши до Єрусалиму був змушений на особнім викладі в „Oriental Society“ енергічно виступити проти таких інсинуацій преси під його іменем, а в жидівсько-англійській часописові „Palestine Bulletin“ назвав ті сензаційні бляги просто ідіотизмом. А прецінь знайшлися люде, котрі такі ідіотизми беруть за найновіші наукові досліді. Добре сказав раз св. Гофбавер, апостол Відня: Яким несинітницям мусять вірити ті, що не хочать вірити Богові“!

Помимо того жидівська ліберальна преса знову осягнула своє: зробила всесвітню рекляму новому жидівському вченому подібно як недавно Айнштайнові, а ми знова маємо ще оден доказ про вплив та силу преси.

Як позискати для Церкви відчужені працюючі маси.

В „Епархіяльних Відомостях“ Брінерської (Brünner, Чехословаччина) дієцезії у статі: „Яких засобів повинен ужити душпастир, щоб позискати широкі маси працюючих для Церкви“ вказані ось такі середники:

Священик мусить у надприродньому розумінню перенятися словами Спасителя: „жаль мені того народу“. Він мусить запобігти сьому, щоб не було суперечности між Євангелієм, яке він проповідує, а життям, яке він веде. Він не сміє давати навіть найменшого позору згіршення, бо робітники обсервують кожний його крок. Робітник хоче бачити у нього священичу простоту в цілому його поступованні. Крім того мусить священик конечно набути знання соціології, робітничого питання та зазнакомитися із течіями часу, які мають вплив на його вірних. „Щира священича любов і один погляд на положення робітника дає можливість священикові вглибитися у його спосіб думання, говорення і поступовання“. Треба ще замітити, що робітник „є невдоволений, бо він уважає, що з ним поводяться по мачошому й трактують його як непотрібного члена суспільности... Крім сього робітник свідомий того, що велику користь з його праці тягне підприємець, який може дозволити собі на вигідне життя“. Робітник добре здає собі справу з того, що в боротьбі з капіталізмом може мати тільки тоді надію на перемогу, коли буде зорганізований. Він знає також, що соціалізм виборів для нього вже багато прав. „Робітничий душпастир, котрий знає сю дійсність, не злякається, коли на початку своєї душпастирської діяльності стрінеється з недовірям“.

В праці над спасенням душ повинен священик використовувати всі догідні обставини, на примір: похорони, вінчання, підчас яких збирається більше число робітників. Тоді якраз повинен священик виголошувати відповідно підготовлені проповіді, в яких належить порушувати соціальну квестію та підчеркнути добрі й злі стремління робітників. В часі урядування не повинен священик робити різниці між робітниками й інтелігентами, лише поводитися зі всіми рівно. Не повинен також звертатися до своїх вірних урядовим тоном, лише з найбільшою лагідністю. — В приватному житті мусить священик поводитися з робітником отверто й широко, неначе батько, котрий розуміє потреби свого сина; в радости з ним тішиться, в смутку співчує, в нещастю спішить з поміччю. Священик повинен відвідувати дім робітника, однак належить його про свої відвідини заздалегідь повідомити. Великої ваги для душпастиря робітничих мас се приставання з робіт-

ничими дітьми. Любов'ю і лагідністю позискує серця дітей, а через дітей їх батьків. Непривітне поведіння священника огірчує робітника, зроджує в нього знеохочення до релігійного життя і ворожо настроює до Церкви. — Велике значіння у позисканні робітників для Церкви мають релігійні товариства. Отже завданням священника згуртувати побожніших робітників у того рода товариства, щоби звернути особившу увагу на поглиблення їх релігійного життя та розбудити в їхніх серцях любов до правди, щоб нею руководилися в щоденнім житті. В противному случаю попадуть вони під вплив атеїстичних товариств, втратять віру і стануть ворогами Церкви. Крім сього повинен священник брати активну участь у просвітних товариствах. Тут тяжить на ньому обов'язок здорового усвідомлювання робітничих мас. Однак найбільшою заслугою сьвященника се виховання молоді в релігійному дусі, з котрої вийшлиби світські апостоли й ширилиби святі ідеї Христа серед нинішнього зіпсутого світу.

Сучасна обрядова ідеологія.

Кілька уваг з приводу новорічного числа „Ниви“.

В перших днях лютого ц. р. появилось новорічне число „Ниви“ з датою 1. I. 1931. Є там дещо цікавого й повчаючого як на нинішні обставини. Так пр. в статейці, що подає огляд наших церковних справ за цілий рік пише Х.: „Однак 1930-ий рік... — не довершив ще того, що для нас під сю пору найважливіше: не усунув нашого розбиття, яке і в минулому році важкою зморою лягло на ціле наше церковне життя та спинювало розмах нашої нації“. Треба завважати, що це вже поступ у „Ниви“, що виразно стверджує в нашій Церкві факт розбиття, факт сього сумного роздору, що знайшов свій вираз в тій типичній письменній полеміці, якої шпилем були пашквілі: „В обороні Потієвої Унії“ та „В обороні прав гр. кат. Церкви“, осуджені нашими Ординаріятами; пашквілі, які виставили нашу Церкву на глум і позорище чужих народів. Поступ бачимо в тому, що як в починах розбиття, голосила „Нива“ *urbī et orbī*, що весь загаль духовенства живе її ідеологією, а старої орієнтації тримається ще лишень погасаючий світ „решток“, то нині ті самі ідеологи прийшли до переконання, що перерахувалися. Це таки не були „рештки“ тай з занадто легкодушним презирством оцінювано світогляд тих „решток“.

Читаємо далі: „1931 й рік має за завдання усунути усі ріжницї, які нас взаїмно ділять, та довести до так дуже потрібної нам консолідації у всіх справах нашого церковного життя“.

Якеж потішаюче, многонадійне слово! Але чи се проблеск протверезіння, чи шаблонний, новорічний комплімент? Без сумніву — комплімент. Редакторська колегія при цілорічнім обрахунку сумління не то що не об'являє конечного в кождім наверненню сокрушення серця, не признається до ніякого блудження, але устами анонімного „Х“ фанфарно голосить: „Та все таки ми ніколи не зійшли із нашого шляху, ми ніколи не зломили нашої засадничої лінії, а голосили... ітд.“ Також боевий дух інших місць першого випуска „Ниви“ вказує, що слова „єдність, консолідація“ кинені на папір — для фрази.

А прецінь ті ідеологи моглиби при добрій волі легко віднайти відкинену давню лінію і стати на колишнім шляху єдності й спів-

праці. Вистарчить їм взяти в руки попередні річники „Ниви“, пр. зперед десяти або двадцяти літ і вистарчить застановитися над переробленим там матеріалом і його провідною думкою. Вистарчить приглянутися іменам авторів тодішніх статей. Вистарчить кинути оком на спис колишніх передплатників, щоб пересвідчитися, що „Нива“ була колись поважним органом загалу укр. духовенства, а не як тепер експозитурою гуртка зиркаючих на Сівер людей, які — о чім може й незабаром само життя їх переконає — суть дітьми хвилі, моди, курсу. Бувало на сторінках „Ниви“ білий і чорний клир у знаменитих науково-полемічно-публіцистичних розправах ширив славу нашої історичної Унії і вміло та зручно відпаровував звернені на неї удари східних і західних сусідів. А нині є такі дописувачі, що заражені атакізмом вимираючого довоєнного москвофільства, покинули цей історичний шлях, що його промостили і на ньому страждали великі Творці і подвижники Унії; сходять на манівці з цього шляху, якому історія дає свідоцтво, що це наш рідний шлях, на якому уніятська частина нашого народу дійшла до нинішньої стадії національного й релігійного розвитку.

Якжеж виглядає їх „новий шлях“, їх „нове життя“, їх „нова ідеологія“. Ідеологи з „Ниви“ вже давно здефініювали, означили і висміяли давний шлях як „латинізаторський“, перед яким перестерігає й нинішнє число „Ниви“ (стор. 39): „Тому нині просто не випадає Унії йти тим латинізаційно-асиміляційним шляхом, котрим йшла Унія в давній Польщі...“ Гарно! Але якого типу їх шлях? Стидливо мовчать... Майбутній історик, переглядаючи сучасну нам церковну літературу, добре намозолиться і впріє, а таки не знайде дефініції, не відтворить теорії цього антиподичного обрядового руху. Бо се, що дотепер про нього говорили, писали й демонстрували — то якась замазана, невловима картина, якась кант-ляплясівська млаковина, у якій лиш на момент заіскритися і зараз гасне крилате слово, пуста фраза і вигук без змісту пр. в оттакій формі: „фронтом на Схід!“, „тут ходить о наші добрі традиції“, „нова ідеологія унії — це наше „я“, „обрядовий рух — провіденціальний рух“, „це цінности геленізму, візантинізму“, „велике відродження“, „відродження церковного духа“, „притягаюче світло для православя...“ Але досить! Бо що це властиво є?

Хайби ті „провіденціальні“ обрядові витязі вже раз вийшли з туману пустого фразерства! Бо це рішучо за нудне й неоригінальне бути змушеним протягом кількох літ слухати такі „крилаті“, вітром підшиті вискази... Хайби вже раз стали на твердім ґрунті льогіки і дали ясну, подрібну синтезу цього „провіденціального“ руху! Хайби простим хлопським і ляпідарним науковим язиком, ясно поставленим підметом і присудком зясували, що лежить в основах їх концепцій, що криється під половою цього пустомельства? Так дуже хочеться нам пізнати сю їх „єдино правильну лінію“! Миж не сектярські фанатики. Розуміємо річевий стан обрядів в їх суті й історії. Любимо наш нарід, нашу Церкву й плачемо над нещастям, що впало на наших братий за кордоном. Як їх модний світогляд покажеться ліпший і пригідніший для скріплення католицтва в нашій народі і разом причиниться до зміцнення його сил більше ніж дотеперішня, вікова Унія, випрібувана серед вогню і крові — тоді всі разом за одобренням та директивою Христових Намісників, які й у давнині спільно з нашими предками різьбили нинішнє обличчя Унії — будемо достроюватися до нових концепцій.

Залюбки оперують словами „геленізм“ і „візантинізм“, та це загальні терміни. Булоб пожиточно, висказатися ясно, котрий саме тип геленізму є тим сезамом, що так сердечно манить їх до себе? Чи геленізм матірнього краю, чи сиро-геленізм на просторах Передньої Азії? Чи прахристиянський геленізм, чи той з константинівської доби? Чи початковий геленізм, що прибрав назву візантинізму? Чи *rag excellence* юстиніанський візантинізм у його золотій добі? Чи пізніший візантинізм ренесансу? Чи славянський візантинізм у всіх його відмінах? Чи ромунський візантинізм, чи може модерний російський синодальний візантинізм? Чи може хочуть стрижинь візантинізму вбрати в які нові форми? Це все прецінь не — синоніми! Еволюція наведених типів візантійства богослужебного культу криє в собі вартости і цілих епох; голосить історію життя і боротьби цілих рас і народів; носить в собі пятно державних й етнографічних територій; виражає підйом й упадок духового життя в різних часах; містить в собі навіть компроміс правди з ложю...

Оскільки викажуть, що котрий з наведених візантійських типів під оглядом церковно-доктринальним буде пригідніший для нашої Церкви від оформлення, який витворився під впливом важких внутрішніх і зовнішніх обставин на нашій землі — охотно візьмемо його під увагу.

Але дарма домагатися від наших „візантійців“ їх ідеологічного *expose*! Вони самі його не знають, а їх теорія губиться в хаосі концепцій.

Зате практичне життя вказує, куди потягнув їх за собою обрядовий рух... На деяких територіях нашого краю йде цілою парою русифікація всіх ділянок нашого церковного життя. Це не інсинуація, не суггестія, не деляторство. Хто має очі, хто не засліплений, цей видить, що діється... Наразі стримуємося від дальших пояснень у сій справі.

Чи закидувати їм злу волю, яку ми колись добачували в державницькій і релігійній ідеології старих москвофілів? — Хіба ні! Шож є в суті річі? — Велика доза наївного оптимізму й очарування сон-мрією про осягнення „слави навернення“ Востока обрядовою асиміляцією з православем... Пригляньмося значінню сеї думки, вираженої в „Ниві“. „Цілість проблеми унії се значить не тільки зрозуміти католицизм як слід, але і зрозуміти душу православних, про що їм властиво йде. Хто се осягнув, той матиме легкий доступ до православних“ (1930, Ч. 12),

„Зрозуміти душу православних“. Є двояка категорія православних душ. В першій категорії се „маса простолюдя“. Се збірна православна душа темного рос.-українського велитня, цього духобора й богоскаателя, що від віків бродить по степах сарматського низу у схизмі і пропадає в джунглях ніким незрозумілих сект. Всюди шукає для себе просвітку. Се добра, податна душа, оскільки її не здеправував большевицький антихрист. Вона зіниця ока Доброго Пастиря, батька всего християнства. Великанський унійний рух, що тепер йде по світі, має на меті власне цю першу категорію душ на Сході. До навернення цієї душі готовляться місіонарі під девізою слів апостола народів: „Для всіх став я всім, щоби всіх позискати для Христа“. Треба їм приноровитися до психіки православної душі, аби зблизитися до неї. Це конечна вимога. Коли недавно тому серед польської суспільности піднеслися голоси алярму, що польська нео-унія підтримує і зміцнює серед білоруського населення праросійського духа, бо ОО. Єзуїти плекають національний російський обряд, — тоді відомий з унійних праць кс. Урбан, навівши повисші слова св. Павла, дав таке пояснення: „Католицькі місіонарі

переняті думкою позискання всіх до правдивої віри... перетворювалися в хінських мандаринів, індійських брамінів, приймаючи не тільки їх стрій, але і спосіб життя; раз собі голили голови, позиставляючи косу, другий раз накладали на них турбани чи фези; раз характеризуються на Англичан, другий раз обростають мов медведі¹⁾

Можливе, що і наші українські місіонарі, покликані на підбій Сходу, мусітимуть „обрости мов медведі“. Але як уже зближаться до православних своїм зверхним виглядом і їх національною ритуалістикою, чи „тоді зрозуміють про що їм йде?“ Тій першій категорії православних йде о заспокоєння голоду душі, якого не могло заспокоїти незєдинене православля. А про що тій пониженій, темній масі „не йде.“ Напевно не ходить їй про стару чи модну ідеологію нашої Унії. Тій масі байдуже буде, як ми обрядово устроїлися в нашій власній хаті в часі звиж 300-літнього перебування з кат. Церквою, подібно як нас не гріє ні морозить форма амброзіянського обряду в Італії. Та масова православна душа не підійметься, бо вона не всілі піднятися до зрозуміння релятивного менталітету обрядів. Старообрядні конвертити, що перед війною сходилися на рос. уніятські Богослуження в каплиці св. Духа при вул. Полозовій в Петрограді, не мали ніяких бажань ні застережень супроти нашої Унії в Галичині. Але й ідейні провідники (друга категорія православних) російських греко-католиків як Соловьев, кн. Волконська, Жеребцов, єреї як Зерчанінов і др. не висказали ніяких бажань ані перед Римом, ані між собою що до нашого церковного й обрядового устрою. Бо очевидно — де Рим, а де Крим? Мали лишень забезпечення недоторкальности свого обряду словами Папи Пія X: *Nec plus, nec minus, nec aliter*. І тут ми свідками дуже симптоматичного обяву! Між московськими уніятами самочинно проявилися ухили в сторону коригування деяких грубих форм їх обряду! Це викликало гострі спори й очевидно дошукуванося латинських впливів...

Ще друга категорія православної душі. Це духовна й світська інтелігенція. Це верхи російської суспільности. Це спадкоємці політичного і релігійного візантинізму, які творять, плекають і розвивають політичну рацію стану всеросійського імперіялізму! Для цієї православної душі треба нашої модерної обрядової ідеології, котру колись мусіли купувати в наших старих москвофілів дощем золотих рублів! „Неділима“ Русь мусіла й мусить обнимати національну і релігійну єдність усіх націй на території Росії. Такий заповіт Петра В., така ідеологія панславізму, така політична думка тих, що готовляться відреставрувати „неділиму“. Те своє бажання виписали вони кривавими буквами на кожній картині нашої Церкви. І як тільки опанували яку територію нашої землі, забирали народови його душу, віру, обряди, мову, культуру. Нині ті верхи перетереблені, а на опорожнені місця вступили нові кадри з новими ідеями. Та — психіка рел. політики зістане все та сама. Чи здобудемо ми ту православну душу тим, що кинемо їй під ноги здобутки нашої Унії? Тим, що змінимо форми нашого обряду, а облечемося в їх обряд? Ніколи! Це — утопія! Факти підтверджують сказане.

Обряд ромунських греко-католиків в нічому не ріжниться від обряду їх православних братів. Навіть у „Вірую“ пропускають „і Сина“. Мимо того стан посідання Уніятів не збільшається.

Польська Унія безглядно придержується російського ритуалу, та

¹⁾ Виленське „*Slowo*“ 1930, ч. 105.

мимо великого вкладу праці і доброї волі безпосередних працівників — зиски мінімальні. Скаже хтось: „Упередження до Поляків“. Можливо.

Та між двома мільйонами Москалів, що тягнуться шляхами еміграції, працює добра десятка корінних Москалів-конвертитів. Чи кождий з них може почванитися хоч десяткою приєднаних до Унії родимців? Ні! Навпаки, зустрічаються всюди з докорами: Ви ізменніки, зрадники вітчизни і православ'я! Ласка навернення до віри, це один з найбільших Божих дарів. Це не обрядова метаморфоза!

Ідеальоги з „Ниви“ улягли масовій льокальній суггестії „навернення Сходу“ — коштом обрядової асиміляції з православ'ям. Історія не знає подібних прецеденсів. Нема факту, щоб якась нація чи провінція ви-здобулася власного „я“ в цілі проблематичного зискання для своєї ідеї другої нації.

Не хочуть вони розуміти, що працюють для російського націоналізму без ніякої запоруки рекомпензати у справі віри. Чого колись не вдіяла у нас православна агітація старої Росії, чого не зискав її юдин гріш, чого не допняло галицьке старе москвофільство, се поволеньки довершує обрядова ідеольогія. Тяжко їм признатися до блуду, хоч не один бачить сезонівсь сего руху, щой необачно признала „Нива“: „В близшій або і в дальшій будучности можуть ще стрінути нас на церковному полі всякі запусти, менші чи більші залаомання лінії, придушення. Старий дух, котрий вже віджив своє(!), завсіди подібний до старої будови, котра заедно небезпечна тим, що своєю руїною може придусити завязки нового життя“ (1930. ч. 12). Нічого собі „провіденціальний“ рух, який можна „придусити“... Коби тільки скорше це сталося! Бо чим дальше він покотиться, тим тяжше буде відробляти заподіяні ним рани церковному і національному організмові. За сю обрядову еквілібрістику ми вже суто заплатили і не знати, як ще заплаtimo. Коби нас Господь захоронив, аби ані в малій дрібці не сповнилися надії, виражені варшавськими автокефалістами в „Васкр. Чтенію“, що галицьким обрядовим рухом зачався поворот унії до своєї „старої віри“.

Вісти про „Католицьку Акцію“.

1. „Католицька Акція“ в Італії, котра мала доси свій осідок у стародавній палаті побіч базилики св. Петра, міститься тепер у льокалі нового будинку на против Ватикану. — Між управою „Катол. Акції“ і катол. стоварищеннями св. Кекилії заключено умову в цілі плекання церковного співу. Се плекання церковного співу має причинитися до поглиблення аскетичного духа, корисно впливати на церковну дисципліну, та рівночасно бути середником для повчаючої розривки.

Головне стремління Католицької Акції в Італії — се переведення в життя постанови строгого заховання недільного відпочинку. А саме на засіданню головної управи отсеї Акції стверджено, що ся справа — помимо всіх зусиль зі сторони духовних і світських властей — все ще представляється лиху. Бо в державнім законі відносно заховання недільного відпочинку з 7. VII 1907. р. згадується лише в загальній формі про тижневий відпочинок і по перегляненню дотичних артикулів мається вражіння, що ліберальний законодавець при введенню неділі як тижневого дня, призначеного на відпочинок, руководився мотивами чисто економічної натури. Вкінці сам закон допускає деякі вїмки та дозволяє на працю в недільні і святочні дні, коли лиш адміністраційна влада

уважає то конечним. Супроти сего Католицька Акція домагається поновного управильнення отсеї справи, відкликуючись до релігійних почувань вірних і вказуючи на святість недільного дня.

2. У Німеччині католицьке життя держиться досить добре.

В серпні м. року відбулися в місті Нірнбергу 70-ті з ряду загальні збори німецьких католиків в цілі відсвяткування столітніх роковин св. Єлисавети. Також рішучо виступили католики проти наміреного перенесення „Міжнародньої Централі Безбожних Товаришень“ з Москви до Берліна. Сконстантовано вкінці, що число мішаних супруж значно зросло. В 1913. р. було понад 10% мішаних супруж а 1928. р. піднеслося воно на 15%.

3. В Чехословаччині є дві льокальні організації чеської католицької молоді: на Чехах „Sdruženi katolicke mladenu“ і на Мораві: „Sdruženi katolcke omladiny.“

Організація на Чехах начислює понад 13.000 членів і видає власний орган, котрий має 1.0000 передплатників. Число зорганізованої молоді на Мораві виносить около 15.000 членів. На увагу заслугоє також руханкове товариство католицької молоді „Opel“ на Словаччині. З німецьких часописий заслугоє на увагу „Die sudeten — deutsche Arbeit“ а з чеських „Nowy Vek“ і „Boudaučnost.“ Виходить також словацький тижневник „Slovensky Krestansky socialiste.“

4. У Франції зорганізувалася по портових містах молодь, дотепер занедбана і виставлена на небезпеку протирелігійної й комуністичної пропаганди.

На загал стан молодих людей представляється не дуже світло під оглядом релігійности. Стверджено на одному конгресі наукових кружків молодіжи, що байдужність молодих людей до релігійних справ досить велика. Ще найменша та байдужність серед гімназійної молоді, котра по найбільшій часті походить з католицьких родин і бере участь в недільних Богослуженнях. Натомість серед інших призвань, нпр. серед робітництва є лише незначний відсоток правдивих католиків; впрочім їх релігійне життя обмежується до рівнодушного виконання деяких релігійних практик, сповнюваних радше з при звичайння, чим з побожности. —

5. Централізація католицької акції в Польщі.

Кардинал Гльонд письмом з дня 24. XI. 1930 оснував начальний інститут католицької акції в Познані, як краєву централю католицького руху в Польщі. Презесом інституту іменований граф Адольф Бніньский, а директором о. Д-р Станислав Бросс. Від 1. січня ц. р. виходить місячник католицької акції п. з. „Католицький рух“. З цього приводу кардинал Гльонд видав пастирський лист, в якому між иншим каже: „Апостольство католицької акції, котре має бути виконуване всіми його членами сильно і неподільно, має без порівняння висше значіння, більшу внутрішню силу і більший успіх як приватне та індивідуальне апостольство. Католицька акція се передівсім релігійна акція і тому Церква мусить мати абсолютну певність, що — коли вона допускає світських людей до участі в єрархічному апостольстві — через це не потерпить віра ніякої шкоди. Тому мусить та акція у всіх степенуваннях своєї організації підпорядкуватися безпосередній контролі церковної Єрархії. Католицька Акція не сміє бути мертва, навпаки вона мусить стати огнищем думки і праці. Католицизм католицької акції, її організацій і членів мусить бути живий щоби міг заохотити ряди борців до героїзму, навернути блукаючих, зеднати рівнодушних та поконати ворогів. —

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Степан Томашівський ур. дня 9 січня 1875 р. в селі Купновичах, Рудецького повіту. Гімназію кінчив у Самборі, де з відзначенням зложив іспит зрілості. Університетські студії відбував у Львові. Вже на університеті визначився особливим талантом до історичних студій. По скінченні університету був гім. учителем вперед в Бережанах, потім у Львові, відтак на кілька літ перед війною габілітувався як доцент львівського університету на кафедрі історії Австрії. При кінці всесвітньої війни 1918 р., коли й український нарід зірвався до виборення собі державної самостійности, брав участь в Міровій Конференції в Парижі як радник галицької делегації, 1920 р. галицький уряд вислав його як голову дипломатичної місії до Лондону, звідси від 1921-25 р. продовжав свій уряд у Берліні. По вирішенню Галицької справи Радою амбасадорів повернув до Львова на вчительську посаду до гімназії. В тім часі другий раз предложив габілітаційну працю але вже на краківському університеті, де також останніми літами обняв кафедру історії як надзвичайний професор. Там також по тяжкій недужі упокоївся в Бозі дня 21. грудня 1930 р.

Та се лиш сухі дати. Покійного проф. С. Томашівського можна оцінювати під двома зглядами: як найвизначнішого історика Галичини й як публичного діяча. Такого бистрого й талановитого історика ми не мали й здається не скоро діждемося. Крім природної талановитости й незвичайної бистрости ума посідав покійний основну й широку наукову освіту, передовсім в історичній галузі. Щоб міг легко користати з жерел, котрі відносилися до історії нашої країни й нашого народу набув собі знання 15 європейських мов, між ними таких мало у нас знаних, як шведської, мадярської і румунської. На теми історично-наукові полишив покійний 17 більших і менших праць, крім численних розвідок в укр. і чужих журналах. В останнім році забрався з великою ревністю до написання історії нашої Церкви. На жаль смерть перервала йому ту переважну працю. Викінчив лиш домонгольську добу, котра то часть має появилися в „Записках Чина св. Василя Вел.“ Прочі матеріали до історії лишилися в рукописах.

Крім визначної наукової праці від 1918 р. брав покійний доволі живу участь в громадянським та політичнім життю. В добі тих тяжких та потрясаючих переживань і катаклізмів, які переходив наш український нарід в рр. 1918-1925 у пок. С. Томашівського наступив сильний внутренний зворот до практичного релігійного життя і тим самим до повного і ясного католицького світогляду. Се досить частий обяв у висшій та глибоко думаючої людини, котра визначається надто чистим і ясним характером. Побібну переміну потрясення світової війни викликали у Др. В. Охримовича та інших. Се неправда, неначе покійний С. Томашівський був колинебудь явним атеїстом і безконфесійним, як се неслухно подає „Діло“ з 25. грудня 1930 ч. 285. Покійний мав вправді дуже вільнодумні погляди, як загал нашої інтелігенції, але там в глибині душі дрімала приспана релігійність, котра доперва при сильних потрясеннях оказала повну животну силу.

Надто покійний посідав велику політичну освіту й скоро орієнтувався в ситуації. Се власне давало притоку іншим нашим „політикам,“

як се у нас правильно діється, до безпощадних й простацьких нападів на нього. І так пок. С. Томашівський відразу спостеріг, що наша повна абстиненція при виборах до першого Союму, фатально відібеться на нашій дальшій політичній життю. Тесаме сталося з легковаженням та непростими промахи в університетській справі. Ведений широкою любовю до батьківщини хотів вперед в журналі „Політика“ а відтак в особних брошурах та статтях поміщуваних в „Новій Зорі“ звернути увагу на політичні промахи та фалшиві кроки нашого проводу. Та замість найти, не кажемо зрозуміння, але бодай річеву полеміку, стрівнувся з цілим брудним потоком лайок та наклепів. А прецінь був се чоловік дуже чистого характеру й ніжних почувань. Не диво, що покійний відчував дуже і тяжко душевно терпів, коли приходилося йому зносити несправедливі та простацькі напади. Передовсім дуже болів на зовсім незаслужені, несправедливі й глибоко обиджаючі інсинуації, на котрі вкінці мусів зреагувати „Отвертим листом.“ Се тим більше болоче, що якраз найменше надіявся наступу з тої сторони й то в такій формі. Тепер прояснюється, що ті напади були мабуть інспіровані зі Львова, на що вказують знані нам листи. Те саме зроблено опісля й з п. О. Назаруком. Певним кругам ходило конче довести до зневаги й публичного оклеветання в часописах сих людей, щоб їх морально знищити і тимсамим зломити їх вплив та значіння в започаткованім 1926 р. католицьким русі. В останних трех роках покійний належав також до Управи УКО-ії і брав чинний уділ в нарадах особливо в випрацьованню Програмової Заяви Укр. Кат. Нар. Партії.

Важніші праці проф. С. Томашівського такі:

А. На історчні теми: 1. Маруся Богуславка в укр. літерет. Історично-літературний нарий. Львів 1901. — 2. Володимир Антоновч. Його діяльність на полі історч. науки. Львів 1906. — 3. Словацький висланник на Україні (1708—1709). Львів 1906. — 4. Листи Петра Вел. до А. М. Сінявського. Львів 1909. — 5. Угорщина і Польща на початку XVIII в. Львів 1909. — 6. Етнографічна карта Угорської Руси. С. Петербург 1910. — 7. Причинки до пізнання етнографічної території Угорської Руси тепер і давніше. Львів. — 8. Причинки до історії Мазепинщини. Львів 1910. — 9. Оден момент під Зборовом 1649 р. Львів 1914. — 10. Перший похід Богдана Хмельницького на Галичину. Львів 1914. — 11. Ватиканські матеріяли до історії України Т. І. Львів 1919. — 12. Українська історія. Нарис І. Старинні і середні віки. Львів 1919. — 13. Під колесами історії. Берлін 1922. — 14. До історії перелому Хмельниччини. (Листи королів. секретаря Паольо Доні до Нунція Петро Відоні з 1653 р.) Київ 1927. — 15. Церковний бік української справи. Відень 1916. — 16. Предтеча Ізидора. Петро Акеревич, незаний митрополит руський (1241—1245). Жовква. 1926.

Б. На політичні теми: 1. Десять літ укр. питання в Польщі. Львів 1929. — 2. Про ідеї, героїв і політику. Відкритий лист до В. Липинського. Львів 1929. — 3. Наша чільна партія у власнім зеркалі. Критичні замітки. Львів 1928.

Покійний на загал був слабого здоров'я, а згадані напади ще більше підривали його слабі сили. Умер в Кракові по тяжкій недугі. В часі останної недуги дав доказ великих чеснот: сильної віри, майже дитинячого уповання на вітцівське Боже провідіння та глибокої покори. В. Є. П.

о. Т. Г.

НОВІ КНИЖКИ Й ВИДАННЯ

Записки Чина св. Василя Вел. Львів 1929/30. Том III. Вип 3-4. Фор. вел. 8^о. ст. 305-764. Ціна 24 зол.

Є се поважна книжка. Та поважна вона не лиш обемом, але ще поважніша змістом так в статтях як і в матеріалах, *miscellanea*'х — а не менше в багатій бібліографії. Сам поділ матеріалу відповідає вимогам найновшої книжкової техніки висококультурних видавництв. Придивімся ближше змістови сего поважного наукового журналу.

Перша стаття — Софійський собор у Києві і його відношення до візантійської архітектури — Дра В. Р. Залозецького, доцента університету. Автор займається Софійським собором під оглядом архітектури і ставить ту цілий ряд гіпотез, здогадів, що до його структури: 1) Кавказька — Й. Стжиговського, 2) малоазійська — Брунова, 3) автохтонного походження, яку заступає В. Січинський і 4) візантійська. Автор статі стоїть за сею останною і боронить її разом зі старою російською археологічною школою. Оскільки нам відомі чисто візантійські будови як св. Софії в Царгороді, св. Марка в Венеції і катедра Серця Христового в Марсилії, то київська Софія не буде чисто візантійська, що найбільше змішана з кавказькою і звідси вийшла автохтонна форма, за якою промовляє і В. Січинський. Стжиговський хиба за великий знаток, щоби так легко його залишити на стороні. Нам видається за смілі вискази автора, що інші, крім його гіпотези не вдержують критики. Стаття свідчить про велике знання автора всіх фаховців і їх осуду будови Софійської церкви в Києві.

Друга стаття се дуже інтересні описи наших Закарпатських Русинів, які подає російський учений Др. А. Петров на основі двох мадярських авторів, а саме: K. Fejervary, мадяр-дідич з Шаришського округу, котрий описує про життя і побут наших закарпатських братів в добі між 1776 і 1794 роками. Опис подає все, що дотичить життя і побуту наших селян на Закарпаттю; отже: *Commentatio de moribus et ritibus Ruthenorum*. Опис вірна і дуже цікава: *indolem gentis quod attinet, natura sunt feroces, simplices admodum, inculti penitus et decori leges ignorantes¹⁾, extra modum audaces et ad laborum patientiam facti, porro contenti divitiis non inhiant... Victus admodum simplicis, multae attamen inediae enim sunt patientissimi*. Автор підносить їх забобони і що чужинцям нелегко їх пізнати. Себе називають велично — ми, а чужинців — ти. Автор описує побутову сторону в подробицях: їх заняття, одіж, дома і їх будови, їх їду, весільні звичаї і т. д. Аналогічно описують М. Беля і А. Сірмай також майже сучасні Феєрварому, життя і побут Русинів українців з Закарпаття — з Комітатів Земилинського, Марамороського і других.

Слідує опис рукописей бібліотеки монастиря св. Онуфрія ЧСВВ. у Львові — Дра Яр. Гординського — 4-те продовження.

Незвичайно цікава стаття се праця молодого ученого наддніпрянця В. Заїкина п. з. Християнство на Україні за часів кн. Ярополка I. 969-979 р. Знаємо, що ще перед Володимиром В. були на Україні християне, однак ся доба до Володимира слабо і поверховно була освітлена історичною наукою. В тій науковій статі, якої в останнім томі Записок міститься вже IV. розділ, автор описує часи кн. Ігоря 930-940 р., котрий провадив війни зі східними

¹⁾ Н. В. се відноситься до наших Закарпатських Русинів з перед 150 літ аж до 1850 року, бо культурна праця над ними зачалася ледви в останніх роках перед війною.

народами і півд. українсько-руськими Деревлянами й в тім бою він й загинув. По нім панувала його жінка Ольга 940-962; Святослав I. 962-969, котрий вів невдачні війни з Печенігами. По Святославі його сини Ярополк, Олег і Володимир вели між собою боротьби. Олег був князем Деревлян і мешкав в Овручи на Волини, Володимир, неправесний син Святослава від Малуші, осів на княжім престолі в Новгороді, здалека від Києва, де князем був Ярополк. Сей по побіді над Олегом і Деревлянами прилучив деревенську землю до Києва, а в Овручи поставив лиш свого посадника. Панозання Ярополка зазначилося дуже додатно. Він вів війну і з Печенігами і з другими сусідніми племенами, а що Володимир утік перед ним з Новгороду до Скандинавії, то Ярополк загорнув і його князівство і тим способом розширив свою Київську державу. Та славний він передівсім тим, що приймив християнство від західних місіонарів і поширював християнство в Київській державі. Володимир був представником поганської реакції. По історичним жерелам Володимир старався о руку Рогніди, доньки князя Полоцького Рогволода; убив Рогволода і двох його синів, а і свого брата Ярополка, бувшого нареченого Рогніди. Ціла стаття дуже інтересно читається. Автор на доказ своїх висновків наводить численних істориків, з котрих передовсім С. Соловйов, Скруль і В. Пархоменко звертають більшу увагу на велику державну діяльність Ярополка.

Стаття совісно оброблена і праця В. Заїкина се цінний вклад до нашої давньої історії. Колиж Ярополк приймив християнство від західного місіонаря, то воно могло бути лиш католицьке. Приняття християнства опісля через Володимира, могло бути властиво лиш завершенням діла Ярополка, хоч і перед Ярополком було вже християнство в Київській державі.

По сій статі слідують матеріяли. І так рукопись написана по руськи (старо-українськи) з початку XVII. в. Хоч затитулована вона: »Relacya o zamordowaniu b[ie]ł. Jozafata«, то в дійсности в ній не багато даних про життя і смерть св. Йосафата. Кінчиться рукопис словами: »сесь выпись скниг под печатю земскою воеводства виленскаго Велебному велце его (?) Ш[е]цу Єсифу Велянину руцькому Метрополите Киевскому, Галицкому і всеє руси. Есть выданъ... у Вильн...« — Замітне, що мова руська, не словянська.

Потім слідують матеріяли: *Visitatio monasteriorum Maramosiensium per P. Manassem Pukots Hegumenum Monasterii Bedeolyensis facta* — 1755 (лат. мовою). В р. 1756 вже руською мовою, закарпатським говором. Се поціщення всіх монастирів на Закарпатті. Те саме в р. 1765 і 1809. Подає о. Гліб Кинах ЧСВВ. Відтак йде праця М. Голубця: *Малярі Василіяни на тлі західно-українського церковного малярства XVIII. в.* — о. Ч. Майковського. Причинки до життя і справи м. Макрини Мечиславської ЧСВВ. (докінчення) Про М. Мечиславську гадки поділені. Життєписи Василіян, виімок з рукописи збірника митр. Льва Кишки (продовження). *Catalogus Archivi Procuratoris Generalis Ecclesiae Ruthenae in Urbe (continuatio) Vol. VII. В Miscellanea* х подані унійні змагання і »руські« переклади Антонія Поссевіна в 1580-тих рр., незвичайно цікаві для історії унії; З історії Папського алюмнату у Вільні; Скальний монастир у Розгірчі; Проект знесення нашого обряду; Варшавський монастир Василіянський і його судба; Спір про початки Руси — В. Заїкина; Про Сковороду — Критичні замітки В. Залозецького на працю Дра Домета Оляничина. Не менше цінною є бібліографія. Ту на першім місці поміщена оцінка Аскетичних творів св. Отця нашого Василя В., які переклав з грецького Впреосв. митрополит Андрей Шептицький. Львів 1929 р. Оцінка написана бл. п. о. П. Філясом. В відділі бібліографія поміщені оцінки праць авторів різних націй, писані так духовними (світськими, монахами) як

і світськими ученими. Загалом подано ширшу оцінку 54 книг в мовах: французькій 13, німецькій 11, польській 12, російській 5, українській 3, латинській 3 і по одній в англійській, «руській», грецькій, мадярській, румунській, італійській і словінській.

Крім ширших критичних оцінок книг, що вийшли в останніх часах, поміщена ще коротка рецензія на твори надіслані до Редакції в числі 213 в мовах: українській 69, німецькій 36, польській 35, французькій 30, латинській 6, італійській 3, російській 18, чеській 3, словянській 2, англійській 2, сирійській 1, мад'ярській 3, хорватській 3, білоруській 2 і видання періодичні надіслані до Редакції в мовах: французькій 5, польській 5, німецькій 6, російській 5 і по одній в мовах: латинській, чеській, українській, сербській, еспанській, мадярській.

З історичних праць і критичних оцінок на першому місці вибивається проф. В. Закин, якого цінна праця печатається вже четвертим розділом: Християнство на Україні за часів кн. Ярополка І. 969-979 р. В статті ужив автор кілька польонізмів, які разять у нас, а то: на ст. 393 становчо замість рішучо; на ст. 385 лічба — замість число, супорниця — замість суперниця, ст. 390 — неправильно виражена думка: від трохи пізнішого часу — замість пізніше. В самих статтях пересувається наша давня історія неначе на екрані. Так само цінна стаття: Спір про початки Руси — тогож автора. Неменше пробивається влучна критика того шан. автора на французькою мовою писані книжки Бріанчанінова, Н. Баумгартена, відтак Соловйова і М. Кордуби. Не можна при сім незгадати цінних праць і критик пок. проф. Томашівського на англійські і мадярські книжки. Але і сам редактор Записок вложив в той випуск багато цінної праці так в опрацюванні статей як і в критиці. Те саме і другі шановні співпрацьовники, що причинилися у високій степені до того наукового урівнення, яке займають Записки ЧСВВ. в укр. богословській літературі.

М. К.

Коциловський Я. ЧСВВ. **Місійний Катехизм**. 1930. Видавництво ОО. Василян у Жовкві. 16⁰, стор. 301, карт.

Видання сього катехизму відповідає всім вимогам того рода популярних видань. Автор переходить в сім підручнику найголовніші катехизмові частини як: про символ віри, молитву, Заповіді Божі, Св. Тайни, чесноти і т. д. Крім поучаючої частини вставлені також молитви на різні потреби. При кінці знаходиться текст Служби Божої та деякі пісні. Тим отже сей катехизм може служити рівночасно і за молитвенник. В другому виданню належалоби конечно справити мову й стилістику.

В. В.

Fink St. Dekan Stadtpfarrer: **Semina**. I. Band: Supra Petram. Festtags-Predigten. 8⁰, стор. 326, брош. Mk. 6'40, опр. Mk. 7'80. Rottenburg a N., Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader), 1931. — IV. Band: Inter Spinas. Fasten- und Silvesterpredigten. 8⁰, стор. 229, брош. Mk. 4'50, карт. Mk. 5'20, опр. Mk. 5'80. Rottenburg a N., Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader), 1931.

Багато друкується проповідей, та нераз краще булоб, як вони лишилися в рукописах. Однак певно можна сказати, що святочні проповіді о. Фінка не належать до сеї категорії. Його проповіді представляють ядерно і плястично вічні, незмінні догми християнсько-католицької віри. Тісна лучба зі св. Службом додає їм ще більшої вартости. Автор — ізза глибокого змісту своїх проповідей, — знаменито вивязується зі свого завдання, бо зворушає не тільки серце людини, але також впливає на розум. В четвертій томі свого твору »Semina« дає автор два цикли постних пропо-

відей. Перший має за предмет нещасного апостола Юду і представляє силу злої пристрасти; в другім циклю, який так само як перший складається зі 7 проповідей, зіставляє Фінк 7 слів Ісуса на хресті зі 7-ма прошеннями Господньої молитви. При кінці міститься п'ять проповідей новорічних. Проповіди сего талановитого автора знаменні апостольською силою, а zarazом також простотою. Майстерний уклад думок, легких до запам'ятання, ядерне оброблення предмету, глибина думок, зачерпнених зі св. Письма, літургії, штуки та життя, а приступних навіть для простої людини — се цінні характеристичні прикмети проповідей о. Фінка.

Д. Ш.

P. Gaudentius Füglein. Licht vom Kreuzel Soziale Gedanken und Kräfte aus der Leidensgeschichte Unseres Herrn. Mit kirchlicher Druckgenehmigung. Verlagsanstalt vorm. G. I. Manz, Regensburg, v. 8⁰, 92 сторін, брош. Mk. 1'20.

Прекрасне використання всіх думок з історії страстей Г. Н. Ісуса Христа причинилося до того, що ці проповіді заняли визначне місце у гомілетичній літературі. Властива форма цих бесід відповідає цілковито думкам і вимогам модерного духа часу. В сьогочасній суспільній нужді можуть слухачі винести із цих проповідей багато світла й життєвої сили.

Н. К.

Pohl, Dr. W. Der Grundgedanke der Philosophie des hl. Augustinus. Wien, 1930. Verlag der Buchhandlung Mayer und Comp. ст. 40, м. 8⁰.

Основною думкою філософії св. Августина се Бог, творець буття, прояснючий принцип пізнання та одушевляючий принцип морального поступовання. Ся думка так переведена, що безсумнівно виключає концепцію пантеїстичного світогляду. Се переведення теїстичного світогляду, котрий полишив виразний слід на великих філософських системах Заходу, дає підставу назвати св. Августина в певному змислі філософом Заходу. Авторowi відчиту належить щира подяка за те, що ясно й докладно представив філософію св. Августина й її вплив та її виданням зробив сей відчит доступним ширшим кругам.

В. К.

Achim von Arnim. Christus und die Mönche. Ein Ruf zur Innerlichkeit. Mit sieben Bildern in Kupfertiefdruck. Мала 8⁰ (70). München 1930. Verlag Josef Kösel u. Friedrich Pustet. Kart. M. 1'25, geb. 1'75.

Ся книжечка трактує про досконалість монашого стану, про його духовне життя, про покликання, про перші взори й про перших основників монашого життя. Всі картини писані у взнеслім тоні і тхнуть надзвичайною свіжістю. Зокрема заслугоє на увагу картина про покликання до монашого життя й потрясаюча пересторога перед занедбанням. Надаєсь до духовного читання не лишень для монахів і монахинь, а також для священників взагалі і для молоді, котра нераз відчуває в глибині душі поклик до сего стану.

о. Др. Баран.

Georg Schächtl. Die Lebensschule Mariens. Ausgezeichnete, brauchbare Maipredigten, Verlagsanstalt vorm. G. J. Manz in Regensburg. Mit kirchlicher Druckgenehmigung. 8⁰, IV, 96 сторін. Ціна 2'50 Mk., брош.

Знамениті маєві проповіді з узглядненням питання моралі сьогоднішних часів. Вони порушують виховну школу родичів, школу ласки св. Духа і школу хреста Божого Сина в п'ятнайцяти прегарних бесідах, які мають слідоуючі заголовки: Дар з неба — Дар для неба — Релігійне виховання в домі родичів — Добрий примір родичів — В святині — Дух покорі — Дух убожества — Дух людської доброти — Душевне посвоячення — Жертування Ісуса в святині — Утеча до Єгипту — Торжественний візд до

Єрусалиму — Публична діяльність Ісуса — На Голгофі — На кровавих слідах Марії. Цей знаменитий твір се зеркало місяця Марії як для сьогодні так і для завтра. Кожний священик найде багатий матеріал до майських проповідей. Н. К.

Dr. Heinrich Kaupel. **Die Dömonen im Alten Testament.** 8° (VII + 150). Augsburg 1930. Benno Filser, Verlag. Brosch. M. 8., geb. M. 10.

На вступі подає автор короткий огляд про вірування в існування демонів у старинних Вавилонців, Єгиптян і поганських Хананейців. Потім говорить обширно про демонізм у Старім Завіті заступаючи і доказуючи тезу, що старозавітна релігія у вірі і в культі не була під впливом поганського демонізму. Автор критикує з філософською ерудицією і науковою основністю різні некатоліцькі погляди, збиває їхні рації і пояснює докладно всі місця Старого Завіта, де є бесіда про злих духів.

Сей твір, се цінний причинок до старозавітної богословії і екзегези тим більше, що католицька наука досі мало занималася демонологією Старого Завіту. о. Др. Баран.

Dr. Alexius Petrani. **De relatione juridica inter diversos ritus in Ecclesia catholica.** 8° (IX + 107). Taurini-Romae 1930. Marietti. Pretium L. 6.

Часть перша сего твору трактує про обряди існуючі в католицькій Церкві, про їх відношення між собою і про юрисдикцію Ординаріїв над вірними іншого обряду. Часть друга трактує про між обрядові відносини при уділюванні й приймаючому Св. Тайн як також при захованню постів і празників.

Твір сей визначається фаховим використанням жерел і літератури і опануванням наукового матеріалу, який значно багатший ніж моглобся комусь на перший погляд видавати. Читач сего інтересного твору відбуває похід крізь історію церковного законодавства і наглядно переконається про батьківську любов і печаливість Христових Намісників для вірних східного обряду. Для другого накладу сего твору подає рецензент такі завваги: Декрет т. зв. Конкордія з 1863 р. не має »speciem contractus bilateralis« (стор. 62) лиш є церковним законом (гл. Linzer Quartalschrift 1910. Heft 4. S. 722 not. 2). На стор. 100. треба додати, що декрет »Ne temere« обов'язує в нашій галицькій церковній провінції на основі рішення Св. Конгрегації de Propag. Fide з дня 5. мая 1911. Nr. 29.958. Також треба в багато місцях поправити стиль. о. Др. Баран.

Abbé Lusseau, Abbé Collomb. **Manuel D' Études Bibliques.** Rédigé conformément aux directives données par S. S. Pie X. aux professeurs d'Écriture Sainte Lettre apostolique »Quoniam in re biblica« (27 mais 1906), Tom V (I-re Partie), Les Actes des Apôtres. Les grandes Épîtres de saint Paul, Paris VI, Pierre Téqui, Libraire - Éditeur, Rue Bonaparte 82, 1930.

Автори професори св. Письма, — перший в великий Дух. Семінарії в Lucan, а другий в Versailles — стараються дати для кандидатів дух. звання солідний підручник до біблійних студій по вказівкам Папи Пія X. В п'ятому томі обговорюють вони всесторонньо з науковою точністю Діяння Апостольські та великі листи св. ап. Павла. Остаточною ціллю, яку ставлять собі Автори, се по перше побудити кандидатів дух. звання до поважного заняття біблійними студіями, а друге впровадити їх в основне, наукове розуміння св. Письма. Завдання, яке поставили собі Автори цього підручника, набирає тим більшого значіння, коли зважимо, що в нинішніх часах йдуть відносно св. Письма комбіновані дослідження таких наук як: історії, археології, філософії, словом всіх тих наук, що становлять основу наукової

екзегези св. Письма. Авторы вивязуються зі свого завдання з повним усп. хом. Они ведуть прямо читача за руку та впроваджують його в щораз то глибше розуміння св. Письма. Кожда сцена виступає перед нашими очима ясно і виразно; ясно представлена передвсім внутрішня будова вдохновених книг, манить нас глибина думки, краса мови і повнота вияснення. Зовсім не стрічаємо тут, як це буває в інших подібних підручниках, критичного, літературного, чи історичного введення до Книг св. Письма, але зате більше посвячується місця коментуючій аналізі текстів, яка тим інтензивніша, чим вага предмету більша. Аналізу сю переводиться тут стрічка за стрічкою, думка наша, — ми чуємо, — як щораз то поглиблюється та поширюється. Особливо при зіставленню контекстів, при висвітленню паралельних місць, при їх угрупованню, що діється зі змаганням льогічним і психольогічним обдуманням і зрозумінням, Численні ілюстрації, великий перегляд обробленого предмету причиняються до скорого відсвіжування собі даного факту в пам'яті та до заховання його далеко в глибині серця, що робить цей підручник ще ціннішим для кожного священника, чи кандидата св. стану.

о. Др. Василь Кушнір.

Jansen Joh. Laurentius P. C. SS. R. das Bittgebet im Werke der Erlösung. Paderborn 1929. Verlag Ferdinand Schöningh. 160. 168 стор. брош. 1.80 мк., карт. 2.40 мк.

Цялю сеї книжочки, переведеної на німецьку мову о. Альойзієм Моммарцом (Mommartz) Ч. Св. Ізб., є виказати конечність благальної молитви в теперішньому порядку спасення. Та конечність випливає вже з тісної лучности, що заходить між благальною молитвою а ділом відкуплення, доконаним через Христа (стор. 17). В першій частині доказується це зі св. Письма, а в другій з практики Христа в часі Його прилюдного життя. Третя частина обговорює науку Христа про благальну молитву, а четверта прип'ясування її в християнському життю по вказівкам апостолів та Церкви.

о. Д. В.

Priester und Volk. Ein herzliches Wort vom Adel und Segen, des priesterlichen Berufes vom Adolf Kardinal Bertram, Fürstbischof. von Breslau. Mit sieben Bildern in Kupferdruck klein 8° (57). München. Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet. Kart. M. 1.— deb. M. 1.50.

Достойний князь церкви трактує в сій книжечці про суть і становище священства, про його завдання, про ознаки покликання до священства, врешті про католицький дух в родині, громаді й школі. Внеслі гадки, які автор кидає, подані в короткій, ядерній формі і в переконуючих словах.

З книжечки віє запал, що ще й нині горить в душі старенького кардинала. Хоч написана вона в першу чергу для католицької молоді, щоб будити в неї прип'ясування до духовного стану, но ізза багатства думок принесе значні користи кождому священникови для духовного читання чи розважання чи відсвіження та заохоти серед душпастирських праць. О. Др. Баран.

Dr. F. E. May. Die glückliche Ehe. 196 Seiten. Verlag Ferdinand Schöningh. Paderborn. Geb. M. 5.50.

З великою радістю належить прийняти появу сего католицького твору, котрий з повною отвертістю розсліджує причини castих супружних незгоди наших часів і з чисто католицького життєвого засобу вказує на практичні шляхи »щасливого подружжя« та дає відповідні вказівки в цьому напрямі. Твір Д-ра May а се дійсно модерна »супружя книжка.« Уже наголовки поодиноких розділів як; »Питання сексуальности«. »Взаїмна супружя любов«.

»Більше супружї дипломатії«, вказують на вартість книжки для католицького супружа. Літературна сторінка багато опрацьована. Ван де Вельде мусівби очевидно виступити більше дрібничково й рішучо чим вдоволитися коротким закидом »односторонности«, Хоча мова поправна й гарна, то все таки в новому накладі бажані булиб з огляду на ясність представлення справи деякі поправки. Передівсім треба оминуті той частий перехід до прямої мови. Згаданий твір поручаємо гарячо нашим католицьким образованим кругам як особливо заохочуючу й користну лектуру. М. К.

Dr. F. E. May. **Mehr Sonne.** Ein Buch der Lebensfreude. Mit 11 Bildern. 155 Saiten. Verlag Ferdinand Schöningh. Ldw. M. 5.

Провідна гадка сеї книжки, се бажання виробити людей, що з усміхом на лиці промощувалиб собі шлях у життю. Автор виказує, що соняшний квіт життєвої радості не дозріває в темряві трусливого песимізму, тому з повним правом і справедливістю заявляється за побідним оптимізмом. Хто читає сю книжку, той відчуває повню життя та силу до діл. Та книжка всилі змінити програму життя. Слабі стають сильними; хоровиті дужають; трусливі стають певними. Різьбарі душ, педагоги моглиб зачерпнути з тої книжки надзвичайні цінности. Твір присвячений людству, що шукає втіхи. Накладня прикрасила твір дуже гарною оправою. Високо-артистичні ілюстрації годяться вповні з текстом. М. К.

Вячеславъ Заикинъ. Участіе свѣтскаго элемента въ церковномъ управленіи, выборное начало и »соборность« въ Кіевской митрополіи въ XVI и XVII вѣкахъ. Варшава, Синодальная типографія 1930. ст. 162.

Історик нашої Церкви повинен знати також історію православної Церкви, бо між ними заходить часто тісний звязок. Крім наших істориків: Кульчицького, Гарасевича, Пелеша, в новіших часах частиною історії церкви в Козацькій державі займався Др. М. Чубатий; тою історією занималися православні митр. Макарій, В. Антонович, Орест Левицький, Д. Малишевський і др. Найновішим дослідником можна уважати В. Заїкина, проф. харківського університету, про котрого працю хочемо згадати.

Тема вже сама собою дуже цікава й притім актуальна супроти частих повторювань, що на Україні священників чи єпископів вибирали самі вірні. Поминувши сей демагогічний клич, чернь не спосібна пізнати хто відповідніший на духовну посаду, та чернь вірних (називаю її черню, — бо правдиво вірні не будуть вмішуватися в не своє діло в церкві — а лиш темні, зревольтовані маси і розагітовані націоналісти) хотілаби до церкви ввести начало виборне.

До чого доводить те виборне начало видимо се найліпше на церкві в большевії. У католиків, де церквою править єпископ, церква стоїть не порушима. Через се вірні мають для заряду церкви, для духовної влади, пошану і послух. Новий календар в р. 1918. прийняли вірні без ніякого опору: зміну свят, прим. знесення деяких свят, а заведення нових, як празник св. Йосифа; зміну церемоній при благословеню супружа, які заведено в р. 1928, прийняли католики в послусі і з пошаною, бо так запорядила власть духовна. — Інакше у православних. Там на основі теперішнього виборного »начала« вірні призначеного священника деколи не приймають, або й своєю виганяють з села, бо так хоче робітничо-селянська власть.

Проф. Заїкин пише про працю Дра Чубатого — що вона, хоч і интересна — в »результаті« встрѣчаємь у проф. Чубатого некоторя явно ошибочные выводы — о происхожденіи виборного начала въ Церкви отъ древней вер-

ви и вѣча, о роли идей пресловутого »цезаропапизма въ великорусско-украинскихъ церковныхъ отношеніяхъ«. Слушно каже автор, що в статтях на церковно-правні відносини і устрій на українсько-білоруських землях XVI і XVII вв., дається одностороннє і хибнє освітлення, а декотрі темні і сумні об'яви церковного минулого, які вносили до церкви роздор, дезорганізацію і розвал не лиш оправдується але й ідеалізується. Не слушно уважають деякі публіцисти, котрі пишуть о історичних традиціях нашої Церкви, П. Могила представником тих демократичних, соборноправних і виборних »начал« — бо він якраз поборював ті начала. Коли на собор в Києві 1629 р. прислали Запорозжці письмо з висказом недовіря митр. Борецькому а з тим письмом і двох козаків, щоб вони зорко слідили за подіями на соборі; Собор не міг відбувати засідань, бо козаки зажадали відложення його і грозили ужиття збройної сили. Коли мимо того собор зачав засідання козаки зробили бурливу сцену; засідання перервано, митрополит боявся їхати до Михайлівського монастиря, а П. Могила з жалю розплакався. От маємо участь мірян на соборі, от виборне начало! Се сталося в наслідок чужих, протестантських течій, які занесено на Україну, — але устрій церковний так на Україні, як і на Білій Русі був від самого початку християнства більше аристократичний як на північній Русі. На Україні, як каже автор, не було »никакого впливу вѣча на церковныя дѣла«. Церковні собори відбувалися періодично, але се були собори єпископів без участі нисшого духовенства і мірян. Ту видавалися розпорядки для нисшого духовенства. На поставлення єпископа, або митрополита віче не мало ніякого права, лиш в Новгороді був инший лад. На Україні і теперішній Білорусі митрополит з собором єпископів становив центральну власть церковного устрою. Ніякої соборности чи соборно-правности не було. Автор наводить тут каноніста Н. Суворова — і Абрагама і проф. Максименка та багато инших поваг.

Книжку читає з великим заінтересованням навіть не фахівець. Вона розкриває дуже сумні картини з життя нашої Церкви й духовенства перед унею.

Подібно як колись переживала, так і тепер переживає прав. Церква велике пониження і неволю, як се признає шан. автор (на ст. 9.). Її єрархія і вірні шукають виходу з того сумного стану — і не можуть найти і так ся церква на очах ліквідується. Вихід є, але не инший, як знаходили його великі єрархи — Акеровичі, Цамблаки, Ізидори, Терлецькі, але до сего треба мати більше відваги і прозорности. За літ 50 — а то і за 20 — може бути за пізно.

Автор сеї цінної праці не узглядає укр. жерел історії Церкви, як історію Пелеша (*Geschichte der Union*), історію М. Грушівського, який також займаєся тою справою в т. V. уступ »Організація церковна« від ст. 385, а в тих жерелах мігби був мати сильне потвердження своєї тези. — Приміром митрополит Цамблак, котрого поставили єпископи західних земель Ураїни, Білорусі і Литви — при підпомозі князів і бояр, — але без инших вірних. Не згадав тут автор нічо про долю галицької митрополії, яка існувала до р. 1458, хоч фактично розв'язалася в р. 1415. через утворення Витовдом митрополії Литовської.

Випадало авторові піднести сей факт, що Апостолська Столиця іменує єпископів кожної нації, навіть Китайців, коли православна Церква не узглядає, хіба в рідких випадках, національну сторону вірних і поставляла єпископами чужинців, котрі не знали мови своїх вірних. До Києва ще в XV. в. присилає царгородський патріярх Грека Фотія на митрополита. В Києві був він коротко, потім в рр. 1411-1412 жив в Галичині і на Волині, поки укра-

їнські і білоруські єпископи не вислали йому грамоту, в котрій відмовляють йому прав над ними за якийсь нечесний вчинок, якого для сорому й не згадують. Сі річи випадало піднести шан. авторови, хочби для потвердження своєї теми.¹⁾

М. К.

Kodeks społeczny (Code social). Tłumaczył J. hr. Tyszkiewicz. Warszawa 1928. стор. 65. брош. 1-50 зл. п.

Для устійнювання вельми скомплікованих суспільних питань з точки погляду науки кат. Церкви основано в 1925 р. в Мехліні (Malines) »Міжнародний Союз соціяльних студій«. (Union international d'études sociales). До нього належать представники 9-ох народів, з Поляків L. Górski і ks. A. Szymański. В ціли ознайомлення ширших крив з соціяльними квестіями видав згаданий союз суспільний катехізм п. н. Code social. Книжочка об'ймає в 143-ох коротких параграфах засади родинного, державного, господарського, міжнародного і надприродного життя. Кождий, хто суспільним питанням цікавиться, знайде в книжочці ядерно сформуловані всі найважливіші питання з ділянки суспільного життя.

О. О.

O postępowaniu w doskonałości i cnotach chrześcijańskich przez ks. Alfonsa Rodrycjusza T. J. Przełożył z oryginału hiszpańskiego ks. Kazimierz Riedl T. J. Wydanie drugie. В 3 частях м. 8^о. I. часть 832 стор., II. часть 774 стор., III. часть 631 стор. Wydawnictwo Księży Jezuitów, Kraków 1929. (Biblioteka życia wewnętrznego, tomu XXIV, XXV, XXVI.) Ціна брош. 18 зол., опр. 25 зол.

Отсе друге видання майже незміненого перекладу клясичного твору о. Альфонса Родріція, опрацьованого о. Казимиром Рідлем. Перекладчик, як се видно з його слів у передмові (т. I. стор. 8), забрався до праці з правдиво апостольською набожністю. Він знав, як високо треба цінити твір автора, що подає основні, незмінні правила католицької аскези. Велика вартість перекладу полягає в тому, що узгляднено іспанський оригінал.

Сей твір, що без сумніву належить до найліпших в аскетичній літературі, загально уживаний на духовну лектуру по монастирах, приносить обильне благословенство та плоди. І хоча написаний він в першій мірі для монахів, то всетаки предмет у ньому так представлений і уложений, що може послужити для кожного, хто лишень старається стреміти до чесноти та досконалости своєї душі. Коби лиш найшов він зрозуміння й поширення у світі, коби з найбільшим успіхом просвідчував уми й загіривав серця вірних в їх прямуванні до християнських чеснот! Бо чимбільше буде душ посвячених Богу, тим трівкіші будуть основи морального, — в теперішних повоенних часах так захитаного, — ладу.

При дальших виданнях булоб пожаданим відкликуватися також до Отців і Учителів Церкви при їх цитуванню.

о. Др. Василик

¹⁾ На Україні були за царизму майже виключно москалі єпископами. Доперва в посліднім часі був Партеній Левицький з разу в Камянці Под опісля в Полтаві і Аганіт Вишневецький в Катеринославі — та вікарій єпископ Амвросій у Вінниці; і за большевиків те саме; митрополитом України Пімен в Харкові, Лолгій архієпископ в Могилеві і по інших містах переважно Москалі.

КНИЖКИ І ЧАСОПИСИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

А. КНИЖКИ:

Abbé Henri de la Selle, Supérieur des Missionnaires diocésains de N.-D. du Chêne, **La Défense de l'Intelligence**. Paris—VI-e, 1930. Pierre Téqui, Libraire-Editeur, Rue Bonaparte, 82. м. 8°, стор. 183.

Автор старається вказати основну правду а іменно, висність людини від заї-
рят ізза розумової природи тобто ізза розумової влади пізнання, яка цілковито
різниться від сензитивної влади пізнання. Представлення справи популярно-наукове
з точки погляду філософічного і аологіетичного. Тому з хісном прочитає її не
лиш людина духовного стану, але й світський інтелігент.

Achim von Arnim, **Christus und die Mönche**. Ein Ruf zur Innerlichkeit. Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet, München. м. 8°, стор. 70, карт. Mk. 1'25, оп. Mk. 1'75.

Bentele August, Pfarrer, **Von Pfingsten bis Advent**. Rottenburg a. N. 1930. Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader). м. 8°, стор. 322. Ціна, брош. 6'20 Mk., оп. 7'60 Mk.

Beringer Franz S. J. **Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch**. Fünfzehnte Auflage von Pet. Al. Steinen S. J. Anhang 1930. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn, 8°, стор. 72, оп. 2'50 Mk.

Bertram Adolf Kardinal, Fürstbischof von Breslau, **Priester und Volk**, ein herzliches Wort vom Adel und Segen des priesterlichen Berufes, mit sieben Bildern in Kupfertiefdruck. Verlag Josef Kösel und Friedrich Pustet, München. м. 8°, стор. 57. брош. Mk. 1'—, оп. Mk. 1'25.

Bettenburg Klemens, **Was hat der Arbeiter an Christus und seiner Kirche**. Druck und Verlag Franz Borgmeyer, Hildesheim, м. 8°, стор. 102, брош. Mk. 2.

A. Blanc-Péridier, **Philidor Savoureux**. P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-VI-e, 1931. м. 8°, стор. 30, брош. ціна 3 фр.

A. Blanc-Péridier, **L'Homme qui porte la Terre et le Ciel**. P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-VI-e, 1931. м. 8°, стор. 20, брош. ціна 2'50 фр.

Bohler Léonard P., **Soeur Marie de Bon-Secours**. Paris VI-e. Pierre Téqui Libraire Editeur. Rue Bonaparte 82. 1931. м. 8°, стор. 214.

Fink St., Dekan Stadtpfarrer: **Semina I**. Band: Supra petram 1. Festtagspredigten, Rottenburg a. N., Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader). м. 8°, VIII i 326 стор., брош. Mk. 6'40, карт. Mk. 7'20, оп. Mk. 7'80; IV. Band. Inter Spinas, Fasten und Silvesterpredigten. Rottenburg a. N. (Württ.), 1931. Bader'sche Verlagsbuchhandlung (Adolf Bader). м. 8°, стор. 229, брош. Mk. 4'50, карт. Mk. 5'20, оп. Mk. 5'80.

Kaupel, D-r Heinrich, **Die Dämonen im Alten Testament**, 8°, стор. 150, ціна: брош. 8 Mk., оп. 10 Mk. D-r Benno Filser Verlag G. M. B. H. Augsburg.

Kowalski Kazimierz ks. D-r, **O trzech czynnikach królestwa bożego: o sprawiedliwości, o radości, o pokoju**. Lwów 1931. Wydawnictwo OO. Dominikanów. 16°, стор. 38.

Klepacz M. ks., **Kazania o rozwodach**, materiały i szkice. Nakładem Przeglądu Homiletycznego, Kielce 1927. 8°, стор. 32.

Klepacz ks. Michał, prof. Seminarjum Duchownego, **Duchowieństwo wobec nowoczesnych poglądów w szkole polskiej**. Kielce 1930. 8°, стор. 178.

Klug I. D-r, **Die Tiefen der Seele**. Moralphysologische Studien. 5. Auflage. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn. 8°, стор. 453, оп. Mk. 8'50.

Klug I. D-r, **Kriminalpädagogik**. Geleitwort von Ministerialdirektor Richard Degen. 1930. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn. 8°, стор. 142, брош. Mk. 4, оп. Mk. 5'50.

Laurent Chanoine, Supérieur du petit Séminaire du Verdun Ancien Directeur au Grand Séminaire, **Directoire Pratique pour le Clergé**. Paris VI-e, 1929. Pierre Téqui, Libraire-Editeur, Rue Bonaparte 82. м. 8°, стор. 296.

Lusseau Abbé, Docteur ès-sciences bibliques, professeur au Grand Séminaire de Luçon. Collomb Abbé, Licencié ès sciences bibliques professeur au Grand Séminaire de Versailles. **Manuel d'Études Bibliques**, Paris VI-e, 1930. Pierre Téqui, Libraire-Editeur, Rue Bonaparte 82, 8°, стор. 614.

Mączka O. Czesław Stanisław, Zakonu Kaznodziejskiego. **O zorjentowanie się w życiu** (nauki rekolekcyjne). Lwów, 1931. Wydawnictwo i nakład OO. Dominikanów, 8°, стор. 374.

Marchet Xavier R. P. des Augustins de l'Assomption, **La merveilleuse**

vie de Bernadette la Voyante de Lourdes. Paris-Vle, Pierre Téqui, Libraire-Éditeur Rue Bonaparte 82. 1930. м. 8°, стр. 300.

May Fr. E. D-r, **Mehr Sohne!** Ein Buch der Lebensfreude. 1930. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn. м. 8°, стр. 155, опр. Mk. 5.

May Fr. E. D-r, **Die glückliche Ehe.** Ein ethischer Lebensführer. 1930. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn. м. 8°, стр. 195, опр. Mk. 5-50.

Moje nawrócenie. Lwów 1931. Wydawnictwo OO. Dominikanów. м. 8°, стр. 123.

Neyen F. S. C. J. **Notre Vie spirituelle.** P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris Vle. 1931. м. 8°, стр. 311.

O'Noll Florence, **La Vie et les Oeuvres d'Eugénie Bonnefols.** P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-Vle. 1931. м. 8°, стр. 167.

Perrin Mgr. Léonidas, Chanoine de St. Jean de Latran Manuel **Les Églises Orientales.** Rome 1929. École typographique Pie X, Via Etruschi, 7-9 м. 8°, стр. 158.

Petrani Alexius, S. Th. D-r, **De relatione iuridica inter diversos ritus in ecclesia catholica.** Taurini-Romae, sumptibus et typis Editorialis Marietti anno, 1820 conditae, nunc Marii E. Marietti, Sanctae Sedis Apost., S. R. R. Congr. et Archiep. Taurinensis Typographi MCMXXX. 8°, стр. 107, брош. 6 лп.

Plans d'instructions pour le Diocese de Nevers. Paris, 1927. Pierre Téqui, Libraire-Éditeur, Rue Bonaparte 82, м. 8°, стр. 455.

Pohl W. D-r Prof., **Der Grundgedanke der Philosophie des hl. Augustinus.** Vortrag gehalten bei der akademischen Augustinusfeier in Wien. Wien 1930. Verlag und Buchhandlung Mayer u. Comp. I., Singerstrasse 7. 8°, стр. 39, брош. Mk. 0-60 (зл. 1'20).

Prunel Lois Mgr., **Sainte Térèse de l'Enfant-Jésus, Modèle de Vie Eucharistique.** P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-Vle. 1931. 16°, стр. 63. брош. ціна 2 фр.

Rodrycjusz ks. Alfons T. J. **O postępowaniu w doskonałości i cnotach chrześcijańskich,** przełożył z oryginału hiszpańskiego ks. Kazimierz Riedl T. J. 3 томи, м. 8°, I. т. 832 стр. II. т. 774 стр. III. т. 632 стр. Wydawnictwo Księży Jezuitów, Kraków 1929. Ціна: брош 18 зол., опр. 25 зол.

Rommen Heinrich, **Die Kirche, ihr Recht und die neue Volksordnung.** Volksveieins-Verlag Gmb. H., Gladbach-Rheydt. 8°, стр. 64.

Stingeder Franz, Ehrendoctor der Theologie, Domprediger i. R. in Linz a. d. Donau. **Homiletischer Kommentar zum Evangelium des heil. Matthäus** (mit Inhalts- und Gebrauchsregistern). Linz an der Donau 1930. Drnck und Verlag des Katholischen Pressvereines Linz a. D. 8°, стр. 440, брош. ціна Mk. 7-10.

Szweitzer V. D-r theol. et phil. Päpstl. Geheimkammerer. **Das Neue Testament** für das katholische Volk übersetzt im Verein mit mehreren Geistlichen der Diözese Rottenburg. Mit Approbation des hochwürdigsten Herrn Bischofs von Rottenburg. Keplerhaus G. m. b. H. Stuttgart. 16°, стр. 572, опр. Mk. 1-50.

Цілком наново опрацьоване видання популярного стугартівського перекладу відповідає всім вимогам дотеперішних підручних малих кишонкових видань та щодо викінчення як і щодо низької і приступної ціни. Текст в багатьох місцях справлений; тут і там вставлені нові пояснення. Поділ матеріалу переведений після глав та після річевого змісту.

Vallet Auguste D-r, Président du Bureau des Constatations Médicales, **Guérilsons de Lourdes en 1927-1928-1929.** Paris Vle, 1930. Pierre Téqui, Libraire-Éditeur, Rue Bonaparte 82, м. 8°, стр. 326.

Vernhes Joseph, P. S. S. **Le Vrai Chemin du Paradis ou La Prière.** P. Téqui, libraire-éditeur, 82, rue Bonaparte, Paris-Vle, 1931. м. 8°, стр. 363.

Б. ЧАСОПИСИ:

Ateneum Kapłańskie, Miesięcznik. Włocławek: Sem. Duch. 1931. T. 27. Zeszyt 1. Ks. D-r J. Kruszyński: Prądy umysłowe i religijne w Państwie rzymskim na początku ery chrześcijańskiej. — Ks. M. Skibniewski T. J.: Pojęcie natchnienia u Origenesa. — Ks. A. J.: Złudzenia transformizmu. — X.: Uwagi do kodyfikacji prawa małżeńskiego w Polsce. — Ks. S. W.: Katolicy i «Cud nad Wisłą». — Ks. J. H.: O intencje mszalne — O Atanazy Fic: Z podróży do siedmiu kościołów Azji. — Oceny książek. — Wzmianki o książkach etc.

Zeszyt 2. Ks. D-r J. Kruszyński: Prądy umysłowe i religijne w Państwie rzymskim na początku ery chrześcijańskiej (Dokończenie). — Ks. D-r A. Borowski: Warunkowe szafarstwo chrztu św. — Ks. A. J.: Złudzenia transformizmu. — Ks. St. Biskupski: Przeszkody małżeńskie w prawie kanonicznym i projekcie Komisji kodyfikacyjnej. — Ks. St. Wyszynski: Warszawski Kongres dla walki z handlem żywym towarem. — Ks.

J. M.: Życie liturgiczne młodzieży. — A. Kossowski: Na marginesie referatu Ks. Prof. D-ra J. Umńskiego »Korespondencja Hozjusza z lat 1558-1579«. — Ocenę książek. — Wzmianki o książkach etc.

Богословія, науковий тримісячник. Львів, Коперника 36. 1931 р. Кн. 1-2. Проф. Д-р Діонісій Дорожінський: Огляд жерел церковного права на Сході в першій періоді до медіолянського едикту 313. — о Д-р Андрій Ішчак: Св. Августин і Схід. — Д-р Andreas Iščak: De Zacharia Korystenskyj eiusque »Palinodia« (Continuabitur). — Н. Бавмгартен: Св. Володимир і хрещення Руси (докінчення). — Огляди й оцінки. — Вибрані питання. — Всячина-Хроніка. — Книжки і часописи і т. д.

Bonner Zeitschrift für Theologie und Seelsorge. Verlag L. Schwann, Düsseldorf. 1931. 1. Heft: D r L. Dürr: Das Unsemithische und Übersemithische in der semithischen alttestamentlichen Religion. — D-r Theod. Steinbüchel: Friedrich Nietzsche in der geistigen Lage der Gegenwart II. — D-r Koeniger: Die Sendgerichte. — D-r H. Bation: Die Straffälligkeit der Trauung von Katholiken vor dem akatholischen Religionsdiener. — D-r Th. Steinbüchel: Probleme der Gegenwartsphilosophie. — D-r Fritz Tillmann: Aus der moraltheologischen Literatur. — Aus Seelsorge, Kirche und Leben — Buchanzeigen.

Благовістник. Місячник. 1931. Ч. 1, 2, 3. Ужгород, Раковця 54.

Bogoslovni Vestnik. Ljubljana 1931. Leto XI. zvezek I. Index: Turk: Breve Pavla V Tomažu Hrenu z dne 27. nov. 1609. Odar: Kazen za socrivce po cerkvenem pravu. Praktični del.: Religioznost apostola Pavla. — J. Ujčič. Odloki sv. stolice: 1. Molitev za odpustek, ki se dobi »toties quoties« pri obisku cerkve. — 2. Prekinjee noviciat. — 3. Če diakon deli sv. obhajilo. — 4 O sprejemu pozakonjenih v semenišče. — 5. Sv. penitencijarija in verniki vzhodne Cerkve. — 6. Popolni odpustek za oficij opravljen pred najsv. zakramentem. — F. U. Slovtvo: a) Pregledi: Georgija Skolarija zbranih spisov III. zvezek (F. K. Lukman). b) Ocene in poročila: Godišnik na Sofijskija Universiteti. VI (1928/29) (F. K. Lukman) 82. — Murko, Die Bedeutung der Reformation und Gegenreformation für das geistige Leben der Südslaven (J. Turk) 83. — Roberti, De delictis et poenis I (v. Močnik) 85. — Kniewald, Pastirsko bogoslovje I (F. Ušeničnik) 89. — Razno: Teološko in religiozno gibanje v Nemčiji (J. F.) 93. — Kupiževne beleške (Lku.) 96.

Bogoslovska Smotra. Zagreb 1931. Broj 1. I. P. Bock D. I.: Razlozi za istovjetnost apogeta Aristida i pisca poslanice Diognetu. — D-r J. Šimrak: Marčanska Eparhija. — D r A. Zivković: Civitas terrena kod sv. Augustina. — D-r I. A. Ruspini: Vaznije odredbe i rješenja Sv. Stolice u Acta Apostolicae Sedis god. 1930. — D-r J. Oberški: »Eli, Eli, lamach šabakhthani?« — D-r L. Ivančan: Požari Zagreba XVII i XVIII stoljeća — P. Butorac: O prenosu slike Gospe od Škrpjela. — Recenzije etc.

Katechetische Blätter. München 28, Pestalozzistrasse 1/3. 1931. 1. Heft: Nova et vetera. Introitus der neuen Schriftleitung. — 1. Vorsitz. des D. K. V.: Ein Decennium katechetischer Arbeit. — Prof. D-r Göttler: Zukunftskatechetik. — D-r H. Mayer: Die Biblischen Wandbilder von Mate Mink-Born. — Karl Raab: Eine Religionsstunde in der ungeteilten Landschule. — Fr. Seidel: Wie alt ist wohl der Kieselstein? — G. Götz: Ausbildung des Berufsschulkatecheten. — Kleine Beiträge etc.

2. Heft: D-r F. J. Peters: Die religiöse Willensschule. — D-r Göttler: Zukunftskatechetik. — Heite: Erziehung zur christlichen Frömmigkeit als Aufgabe des katholischen Religionsunterricht. — Heite: Wen wir fromm nennen. — Fr. Deckert: Jesus verheißt das Himmelsbrot, — Kinder als Taufgäste etc.

Kirche und Kanzel, Zweimonatschrift für das gesamte religiöse Vortragswesen. 1931. — 1. Heft: P. D-r Johann Schaumberger C. Sc. R.: Grundgedanken und Charakterbild des Propheten Amos. — D-r P. Alois Mager O. S. B.: Die Predigt über den Glauben in der Gegenwart. — D-r J. Honnef: Der Predigtplan. — D-r M. Weller: Der heutige Stand der Sprechkünde und der katholische Klerus. — Anregungen. — Bücherbesprechungen. — Eingesandte Bücher.

Китеж. Варшава, Мянoвського 24. 1930. Ч. 4. (жовтень—грудень).

Музеум. Врно, Антоніані 1. Двомісячник. 1930. Cіs. 1., Cіs. 2.

Наш Приятель, Львів, лютень 1931. Ч. 6.

Нива. Львів, Коперника 36. 1931. Ч. 1. Зміст: Наші завдання у новому році. — Х.: Минулий рік у життю нашої Церкви. — Д-р В. Вілінський: Володимир Соловйов. — о. Д-р Г. Костельник: »Свої не приймили його«. — М. Кл.: На манівцях. — А. Радомський: Хвалить Гoппода!.. о. П. Дзедзик: Із таємної психіки »Вічного Жиди«. — о. Д-р Г. Костельник: Коляда »Бог натуру«. — о. В. Р. Рабій: Основуймо деканальні і парохіальні бібліотеки. — Нові книжки: Причинок до психольогії митр. Й. Семашка. — Всячина.

Ч. 2. — лютий. Х.: На шляху до правильної розв'язки унійного питання. — о. Д-р Г. Костельник: »Свої не приймили його«. — о. Петро Дзедзик: Із таємної психіки »Вічного Жиди«. — о. Д-р Лев Глинка: Вісті з Риму. — о. Василь Навроцький:

Куток мови. — З життя духовенства. — Осип Кладочний: В римських катакомбах і т. д.

Nova Revija. Yougoslavie. Makarska. 1931. O. Ante Cikojevič: Don Miho Pavlinović. Prigodom Stogodišnjice rođenja (1831-1931). — Fra Karlo Eterović: Nekoliko pisama don Mije Pavlinovića Ocu Stjepanu Zlatoviću. — D-r O. Ante Matijevič: Uloga katoličkog svećenstva u jugoslovenskom pokretu. — F. S. Petrov: Antonina. — Kulturni pogledi etc.

Prąd. T. 20. Styczeń 1931. X. A. Szymański: Kościół i kapitalizm. — X. D-r Pastuszka: Ideał państwa chrześcijańskiego według św. Augustyna. — X. D-r Wł. Krawczyk: Apostolstwo świeckich. — Alokucja Ojca św. na Boże Narodzenie. — X. A. Szymański: Sprawa brzeska. — M. K.: Chrześcijaństwo i niemieckość. — Kronika organizacyjna etc.

Luty 1931.: X. A. Szymański: Wezwanie do miłosierdzia. Z powodu Listu pasterskiego J. E. Kard. A. Kakowskiego. — X. Czesław Małyniak: Odrodzenie rekolekcyjne. — Jerzy Siwecki: Widowiska pasyjne w Oberammergau. — X. D-r St. Wyszynski: Główne typy Akcji Katolickiej zagranicą etc.

Przegląd Homiletyczny. Kwartalnik. Kielce, Seminarjum Duchowne. 1931. Z. 1. Ks. Żukowski: Egzorty szkolne. — Ks. I. Bodicz: Współczesne zadanie katol. ambony. — Ks. W. Kosiński: Kazanie a rozmyślanie. — Ks. J. Danilewicz: Rekolekcje wielkopostne. — Ks. Korzonkiewicz: Prawo dwóch tablic (szkice) (c. d.). — Ks. H. Król, C. M.: Św. Jana Chryzostoma kazanie o poście. — Kronika. Recenzje.

Pro Christo, Wiara i czyn. Organ młodych katolików. Miesięcznik. Warszawa, Moniuszki 3a 1931. Nr. 1. — styczeń Nr. 2. — luty. Nr. 3. — marzec.

Róże św. Teresy, miesięcznik, Styczeń 1931. Kraków, Batorego 6.

Szkoła Chrystusowa, Miesięcznik, Luty 1931. O drugim nawróceniu. Lwów. Wydawnictwo OO Dominikanów.

Theologisch-praktische Quartalschrift, Linz a. d. Donau, Stifterstrasse 7. 1931. 1. Heft. Otto Cohausz: Das Chrysostomusdrama. — V. Cathrein S. J.: Was ist der Sozialismus? — D-p Triebs: Gutachten über Kirchensteuer. — B. van Acken S. J.: Heroismus oder Mittelmäßigkeit? — Fr. X. Steinmetzer: Der älteste Leben — Jesu — Roman. — D-r K. Fruhstorfer: Die Perikope von den Ehen der Gottessöhne kein Mythos. — D-r Oskar Meister: Zwei Strafrechtsfragen in religiöser Beleuchtung. — Grötsch: Gebet als sakramentale Busse und Beichtzuspruch. — D-r J. Wörle: Die Bedeutung des Gebetes für das Wachstum der heiligmachenden Gnade. — D-r J. Weisskopf: Der heilige Johannes von Nepomuk. — Pastoralfälle. Mitteilungen etc.

Wiadomości Katolickie. Dwutygodnik. Kraków, Pędzichów-boczna 5. 1931. Nr. 1. — styczeń; Nr. 2. i 4. — luty; Nr. 5. — marzec.

Zeitschrift für katholische Theologie, herausgegeben von der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck. 55 Band. 1931. 1. Heft. Innsbruck, Druck und Verlag von Felizian Rauch. — Die Lehre von der Analogie des Seins (J. Santeler). — Der Tag der Himmelfahrt des Herrn (U. Holzmeister). — Was ist Liturgie? (J. A. Jungmann). — „De Dominici pectoris fonte potavit“ (H. Rahner). — Hagiographische Texte zur frühmittelalterlichen Bussgeschichte (L. Hertling). — Rezensionen. — Neuerscheinungen etc.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ: Сліду оче третє число „Доброго Пастиря“
буде висилатися лиш тим, котрі прислали або пришлють передплату.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „ДОБРОГО ПАСТИРЯ“ ЗЛОЖИЛИ:
о. Дмитро Кубаєвич 5 зл. о. Андрій Хлистун зі Спол. Держав Америки 1 \$

З
А
М
О
В
Л
Я
Й
Т
Е
О
Т
С
І
К
Н
И
Ж
К
И

А. БІБЛІОТЕКА УКР. КАТОЛИЦЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

	Ціна		Ціна
Ч. 1. Основи соціології	3—зл.	нічний Алберті .	0'50 зл.
Ч. 3. Спиритизм . . .	2— „	Ч. 12. о. Т. Галушинський:	
Ч. 4. Життя св. К р и л а		Найвищий Пастир-	
і Методія	0'80 „	ський Уряд — в Хр.	
Ч. 5. Секти і сектанти	0'60 „	Церкві	0'60 „
Ч. 6. Петро, перший уні-		Ч. 13. Зброя до оборони	
ятський митрополит		інаступу(Начерк проп	
України-Руси . . .	1'50 „	про пресу) добр. даток	
Ч. 7. Греко-кат. Церква	0'95 „	Ч. 14. о. Т. Галушинський:	
Ч. 8. Д-р О. Назарук :		Царство сатани на-	
Преса	3— „	ступає на нас .	0'80 „
Ч. 9. Борці за Церкву —		Ч. 15. Борці за Церкву ч. II.	2— „
св. Павло	2— „	Ч. 16. Християнське Вихо-	
Ч. 11. Д-р О. Назарук :		вання Молоді . .	0'40 „
Вчасна весна в пів-			

Б.

ІНШІ ВИДАННЯ:

	Ціна		Ціна
Д-р О. Назарук: Греко-		ша чільна партія у	
кат. Церква і укр. лі-		власнім зеркалі. (Кри-	
беральна інтелігенція	3—зл.	тичні замітки) . .	1—зл.
о. Д-р Т. Галушинський:		Д-р С. Томашівський: Про	
Думка і наука Цер-		ідеї, героїв і політику	2— „
кви в питаннях літург.		О. Назарук: Роксоляна	
мови	0'20 „	(повість)	12— „
Д-р С. Томашівський: Де-		О. Н. Ідеологічні осно-	
сять літ укр. питан-		ви Укр. Кат. Нар.	
ня в Польщі	1'50 „	Партії	0'50 „
Д-р С. Томашівський: На-			

На замовлення висилає :

ВИДАВНИЦТВО УКР. КАТ. ОРГАНІЗАЦІЇ

ЛЬВІВ, вул. Кльоновича, 8/II.

Ширіть католицьку пресу!

„НОВА ЗОРЯ“

Се найбільший український католицький часопис. Містить цікаві статті різноманітного змісту як з життя українського, так із життя чужих народів. Має дуже старанно ведений діл літератури, науки й мистецтва, одинокий в усій нашій пресі. Добірні оповідання в фейлетонах і легкі наукові та філософські розвідки. Вісти з церковно-політичного життя та політично-інформаційний відділ.

Появляється двічі в тиждень.

Коштує 6 зол. на квартал, на рік 24 зол.

Адреса: „НОВА ЗОРЯ“, ЛЬВІВ, КЛЬОНОВИЧА 8/II.

„ПРАВДА“

Ілюстрований популярний часопис. Найбільше поширений з ідеологічних органів Галичини. Приносить короткі, яскраві статті на всякі теми, вичерпуючі інформації зі світа і Церкви, фейлетони, господарські поради, правні поучення, гумористичні фейлетони, сатири і т. п.

Виходить раз на тиждень в об'ємі 12 стор.

Коштує 12 зол. річно, 1 зол. місячно.

Адреса: „ПРАВДА“, ЛЬВІВ, ВУЛ. КЛЬОНОВИЧА 8/II.

„БЕСКИД“

Тижневий часопис, призначений для релігійного освідчення народу, а спеціально для побороювання православної й сектářської пропаганди між нашим народом. Приносить цікаві статті з історії нашої гр.-кат. Церкви та про її подвижників, популярні апологетичні статті, дописи з місць, крім того новинки й господарські ради.

Коштує річно 8 зл., чвертьрічно 2 зл., місячно 80 с.

Адреса: „БЕСКИД“, ЛЬВІВ, ВУЛ. КЛЬОНОВИЧА 8/II.